

FORSKNINGAR

uti

**sjelfva grund-elementerna af det finska
språkets grammatik,**

efter

föregående anmärkingar om språket i allmänhet.

Akademisk Afhandling,

hvilken

till följd af Historisk-Filologiska Fakultetens
vid Kejsrerliga Alexanders-Universitetet i Finland
tillåtelse och samtycke

(och med afseende å Professionen i Finska Språket och Litteraturen)

till offentlig granskning framställes

af

Carl Axel Gottlund,

i Hist.-Filolog. lärosalen den 25 April 1863

p. v. t. f. m:

Förord.

Här — liksom ofta förut — har jag vågat framkomma med en hop egna, nya, och till en del kanske nog mycket vågade, satsar, hypoteser, och reflexioner; hvilka, såsom sådana, troligen skola framkalla antagonistiska af flere slag, och väcka oppositioner från olika håll. Detta kan väl synas mången nog oförsigtigt, och så mycket mer obetänksamt, som jag nu just här befinner mig in petitoriiis; — helst sedan erfarenheten dessutom redan visat att man, i stället att vinna vänner, tvärtom deremot alltid förskaffar sig fiender och ovänner, genom framväckta nya idéer och åsichter, om än (i sig sjelfve) aldrig så sanna, intressanta, och lärorika, — enär de icke öfverensstämma med tidens tänkesätt. Detta är också, i det hela, ganska naturligt; ty fördomens och vanans makt är icke så lätt bruten, och ofta — i detta fall — större än förståndets. Men sanningen måste dock alltid, förr eller sednare, uttaga sin rätt; och felet blir således här endast, att hafva framkommit med hvad — icke samtiden, utan hvad möjligen framtiden, och kanske — först efterverlden, en dag, skall gilla och godkänna.

Då det nu redan är för tredje gången jag från trycket utger ett Akademiskt Specimen, i och för ifrågasvarande tjänst (någonting som, åtminstone här i landet, torde i sanning vara högst sällspordt) nemligen — första gången 1850, på finska;¹⁾ och — andra gången 1853, på

¹⁾ Rubriken på denna skrift — hvilken var det första Akademiska Specimen, som vid Universitetet på finska språket utkommit — är något lång, liksom den innehåller kanske (i detta afseende) nog mycket; och lyder: "Jumalasta, ja Hänen monenaisesta nimitämisestä, mouil-

man erinüisillä kielillä, niin myös heijän Synnystä ja Suvusta; ynnä muutaman sanan Jumalan-uskostaki, eriläisissä kansoissa. Toeksi muka jotta kaikki maailman kielet, ninkuin uskomuksetki, ovat, ennen muinon, yhestä kannasta kasvaneet, yhestä siemenestä sirtyneet. Yritys kielenkeinollaki (Suomen-kielen johattamalla) tiijustella ihmisen ensimmäisistä syntymä-paikoista, hänen alku-kielestä, ja peä-vanhemmistaan, maailman luomisesta, ja moan kansauntumisesta. Kirjuttama-kokeeksi, tätä uutta, äsken armollisesti asetettua, Suomenkielisen Opettajan virkoa, Peä-Opistossamme, haküssani; multa muka tutkittavana, minulta puolustettavana; jonka Opistollisen Tievollisen-Mahtavaisuuen luvalla toimitti C. A. Gottlund." (Utom Titel och Dedikation 142 sid. 8:o.) Jag hade sälunda valt mig det, i filologisk väg, möjligan allrahögsta ämne för all språkforskning, och dessutom behandlat det på finska; hvarvid jag, med afseende å de olika benämningarne af ordet *Gud*, rådfört mig med 536 af verdens olika språk. — Min kompetitor deremot Dr Castrens Specimen hade till titel: "*De affixis personalibus linguarum altaicarum.*" (Utom Titelblad, 76 sidd. 4:o.) Hvad jag gjort för finska språket må här vara osagdt. Och om jag också icke gjort annat derföre, så har jag åtminstone lyckats att formeligen nådigst få upphäfvet det märkvärdiga förbudet af d. 8 April 1850 (jempf. Företalet till "*Suomennoksia Bellmanista* not. 4"). Hvad deremot Dr Castrén gjort för finskan — såväl före, som efter, sedan han blef Professor — är *mig* åtminstone alldeles obekant.

Men Finlands framtida språkforskare böra icke lemnas i okunnighet om de öden som öfvergått de första lärospånen i denna väg — tagne i en högre vetenskaplig syftning, än hvad man kan inhemta från grammatikan; och jag anser det derföre för en skyldighet att derom böra upplysa dem. Det saknar dessutom icke ett visst eget slags intresse, att närmare lära sig känna förhållandet; och då man icke nämner personerna, kan man gerna nämna om saken. Jag hade ursprungligen, under Universitetets aegid, ämnat utgifva denna skrift, såsom ett vetenskapligt arbete, att endast af språkforskare och filologer bedömas, emedan jag ansåg, liksom jag ännu anser, ventilationen vid en s. k. "offentlig disputationssakt" — ofta nog endast vara en tom formalitet, och stundom kanske, på sätt och vis, ett cyckel — der man grälär, eller åtminstone resonnerar, om bagateller och lumpna saker — med förbiseende af det stora hela. Men sedan jag händelsevis, d. 20 December, kom under fund — huru oändeligen stort vigt Konsistorium, med stöd af författningarne, lägger på en såbeskaffad disputationssakt — ändrade jag i hast planen, tryckte ett nytt titelblad, och inlemnade mitt Specimen, färdigtryckt, och i komplett skick, om morgonen d. 22 November, (således sex dagar före den bestämda specimenationsdagen; hvartill jag, med afseende å utdelningen deraf, tänkte söka *dispense*) till dåvarande Dekanus för den Hist.-Filologiska Fakulteten (för att granskas) med anhållan att offentligen få ventileras det på latin; eftersom man härvid fästade så mycket afseende. Men hvarvid han

*svenska,*²⁾ samt nu återigen — tredje gången, på svenska,

förklarade mig, det hvarken han eller Fakulteten, med anledning af 164:de § i Universitetets Statuter, kunde, såsom Specimen, godkänna min skrift — enär den icke var författad *på latin*. Jag anhöll då att i hvilket afseende som helst — åtminstone offentligent få försvara, och diskutera den — äfven om den icke kunde gälla såsom specimen; och att Fakulteten åtminstone ville granska och bedöma den. Men Dekanus förklarade att som Titelbladet och 4 blad af arbetet blifvit tryckte, sedan Kejsersl. Brevet af d. 8 April utkom (ty 61 blad voro, med behörigt tillstånd, allaredan förut tryckte) — så kunde han icke censurera dem, och Fakulteten (till följd deraf) icke heller granska dem, innan jag hade skaffat mig tillbörligt tillstånd till deras utgifvande. Jag hade likväl föreställt mig att Universitetet, i detta afseende, liksom Domkapitlen, hade sin egen censur i vetenskapliga frågor. Emellertid anhöll jag, före fataljeledagen, först hos Generalguvernören, och sedan hos Censur-komitén, på företeende skäl, om ett såbeskaffadt tillstånd. I stället för svar — anmälte Censur-komitén (uti Dec. 1850) förhållandet till Censur-Öfverstyrelsen, som förordnade till aktion emot mig, i egenskap af Boktryckare; hvaraf följden blef att hela upplagan (med undantag af några exemplar, som händelsevis befunno sig hos Bokbindaren) eller omkring 400 exemplar, genast blefvo tagne i beslag, (och på den vägen äro de än i denna dag) hvarefter jag d. 22 Maj, såvida *Censurs namn icke å titelbladet fanns påtecknad* — blef dömd till 20 Rubels böter, och förklarad mina Boktryckeri-privilegier förlustig. *Sic transit gloria mundi!* tänkte jag vid mig själf. Dit foro nu frukterna af mina många och mödosamma forskning — jemte alla mina ljuftva förhoppningar. Nå, strunt — slå sorgen bort! (tänkte jag); större oförrätter har man lidit. Vål hade jag genast, som jag märkte Fakultetens beteende, insändt ett exemplar af min skrift till St: Petersburg, för att af dervarande censur granskas: hvilket ock genast skedde. Boken blef godkänd, och till utdelning tillåten. Men emellertid hade under detta trassel, mina fatalier gått förlored; och oakadt jag hos Universitetets Kansler, H. K. H. Thronföljaren, med anledning häraf anhöll: att antingen nådigt varda befriad från skyldigheten att aflägga vanligt specimen, hvilket vid nystiftade professioner stundom varit fallet, då den sökandes kompetens allmänt varit vitsordad, eller genom något utgifvet arbete dokumenterad — i hvilket fall jag vågade hoppas att icke så oförtjent nådigt varda ihågkommen; eller ock att — i motsatt fall — få, under loppet af nästinstundande termin, aflägga ett latinskt specimen (men som man härvid, på grund af Konsistorii afstyrkan, icke fästade nådigt afseende) så kom jag således icke ens i tillfälle att få konkurrera — med Dr. Castrén.

²⁾ Detta mitt sednare Specimen bar följande titel: "*Försök att förklara de Finska Stämordens uppkomst, och med anledning deraf: kan man — ifrån studium af, eller genom forskningar uti, det finska språ-*

ket -- leda sig till ett för alla tungomål, i vetenskapligt afseende, ganska viktigt och högst intressant resultat"? (Utom Titelblad 69 sidd. 8:vo). Äfven i dessa frågor hade jag, med några ljusa strålar, sökt upplysa förhållandet, och — med exempel, hemtade från flere hundra olika språk, sökt qualificera ej blott de finska stamordens, utan äfven stamordens i alla språk — första upprinnelse; hvaraf språkens gemensamma ursprung följde såsom ett korollarium. En (från Adams tid, d. v. s. — från verdens skapelse) såbeskaffad släktskap de olika tungomålen emellan, kunde naturligtvis — af personer, som icke ens tänkt sig i saken — aldrig ens uppfattas, mycket mindre bedömas. Min medsökande Dr Lönnrot hade, såsom Specimen, skrifvit: "Om det Nord-Tschudiska språket" (utom Titelblad, 53 sidd. 4:to) och hvarmed han betecknar hvad Finnarne kalla: "Vepsäläisten kieli".

Om mitt förra Specimen hade sina besynnerliga öden, så saknar icke heller detta sin egen historia. Jag hade i sjelfva ansökningskriften, af den 11 Decemer 1852, anhållit att — i anledning af hvad som passerat, och dessutom — på flere skäl, nädigst varda befriad från skyldigheten att specimenera; eller ock att — i motsatt fall — få specimenera på finska, och att i detta fall få begagna mitt förra, redan färdigtryckta, Specimen. Såsom en preliminär fråga, trodde jag att densamma först borde afgöras, innan redan dagen till ventilationen skulle för mig utsättas; hvilket dock icke var fallet. Utan afseende härå, utsatte Konsistorium specimenationsdagen till d. 18 Maj 1853; hvarföre jag, under afvaktan på nädigt svar, ingick den 5 Mars till Konsistorium med anhållan om anstånd med afläggandet af Specimen, eller (om detta icke skulle beviljas) att — åtminstone under de få veckor som ännu återstodo — blifva befriad från alla till min tjänst hörande åligganden. Och då nu hvarken det ena eller det andra af Konsistorium kunde bifallas, anhöll jag kort derpå hos vice-Kansler — om fem veckors permission, till utarbetande af mitt Specimen. Men min tjänstebefattning måste den tiden hafva ansetts ofantligt vigtig, ty äfven detta nekades — änskönt jag, under de 13 år jag tjenstgjort vid Universitetet, aldrig en enda dag begärt, eller haft, permission. Jag nödgades sålunda med flygande fart, både natt och dag, författa, skrifva, och trycka — sedan jag ändtligen blifvit underrättad att Universitetets Kansler, på Konsistorii tillstyrkan, redan under den 9 Febr. 1853 nädigst funnit för godt att afslå min begäran om att få specimenera på finska. Tiden för finskan vid Universitetet var således ännu icke kommen; och det hade vanligtvis alltid varit min lott att, i detta fall, bana vägen för andra. Med sju sorger och åtta bedröfvelser fick jag ändtligen mitt opus färdigt i elfte stunden, d. v. s. aftonen före än det ovilkorligen skulle å intimationstaflan uppspikas. Men då förklarade Fakultetens Dekanus, i egenskap af Censor — som under hela tryckningstiden icke haft något att anmärka — att några

så torde redan denna omständighet kunna gifva rika ämnen till åtskilliga intressanta reflexioner, isynnerhet om

ord måste bort från arket före det sista. Jag blef naturligtvis storögd, och frågade — " hvilka ord"? "Jo! (sade han) "se här"! Och nu visade han på 87:de sidan, 4:de raden nedifrån, der han hade strukit ut orden "i fråga om olika kön emellan"; hvilka jag, såsom en förklaring å betydelsen af finska ordet "kisaan", ställt inom parenteser. — "Är du tokig"? sade jag; ty jag tog det allt ännu för raljeri. Men han tog sig nu en viktig min, och jag såg att man här måste underhandla. Jag visade honom Renvalls Lexikon, der det står: "Kisaan-sata, V. lascivus curro et strepo, lascivio, inde ludens strepo ut pueri". Men det hjälpte icke. "Nej, nej! det måste bort"! sade han. Jag åtog mig då att från alla exemplar, med bläck och penna, utstryka denna mening. Men äfven detta antogs icke. Hvad stod här nu att göra? Att till morgonen derpå ånyo uppsätta det med petit-stilar tryckta arket — var platt omöjligt; och jag hade således, efter vanliga förhållanden, varit ohjelpigen förlorad. Mången skulle kanske tro att detta — äfven var meningen. Men till all lycka i olyckan, hade man — i anseende till det här af brådslande och påskyndade arbetet på tryckeriet — ej ännu hunnit aflägga de sista formarne deraf, och bland dem befanns äfven den ifrågavarande; hvarföre jag — hiskeligen fort — bortkorrigerade dessa ord, och tryckte om natten om en annan upplaga af hela arket; hvarigenom följande morgonen, i behörig tid, mitt Specimen — till allas stora förundran — fanns uppspikadt på behörigt ställe. Men detta utgör endast första akten af den förunderliga historien.

För att emellertid visa huru vigtig och maktpåliggande, samt huru helsosam och välgörande, Censuren — i så måtto — likväl måste vara, vill jag här aftrycka hela den fördömda meningen, hvilken lyder som följer:

"Finska ordet *kisaan*, nojsa, väsnas" (i fråga om olika kön emellan) deriveradt af ordet *kisa* (brunst) och troligen beslätadt ej mindre med svenska ordet *kyssas*, af "kyss", än med Grekiska orden *kissao*, och *skyzao*, (kättjas), af hvilka man deriverat — det ena af "*kissa*", det andra af "*skyzä*"; — männe det ej kan stå i sammanhang med ordet *kiss*, som på Jakutiska och Tatariska betyder "flicka"; liksom finska ordet *kosian* (jag friar) tyckes vara befyndadt med ordet *kos*, *ko*, som på Hottentottska betyder "dotter".

Efter aflagdt Specimen d. 18 Maj, hvarvid Dekanus sjelf var af Fakulteten utsedd till opponens *ex officio*, afgaf han — vid Fakultetens sammanträde d. 20 Maj, ett på sätt och vis ampelt vitsord, ej mindre öfver mitt Specimen än öfver försvaret deraf; på grund hvaraf han äfven fullkomligen godkände det; sedan han först likväl — såsom fel anmärkt, att jag — då, liksom nu, — genom interpunktering, ordnat mina tankar nogare, och kanske bättre, än mången annan: att han upptäckt åtskilliga

man närmare känner sjelfva förhållandet och tillgången

svenska språkfel, m. m., och att jag slutligen icke ådagalade grundlig kännedom i något språk — icke ens i finskan (?) (Observeres: att han sedermera sjelf, vid ett annat tillfälle, förklarade i Konsistorium det han "icke ens förstod finska.") Med anledning häraf godkände visserligen pluraliteten i Fakulteten mitt Specimen; under det minoriteten — på förenämnde, af Dekanus föreburna skäl — förklarade att det icke motsvarade sin bestämmelse. Men som det icke heller (troligen) var meningen att jag sålunda skulle komma i fråga — beramades ett nytt sammanträde till dagen derpå, der, (under namn af justering) man med en rösts pluralitet, på grund af de gjorda anmärkningarne — hvaraf dock icke en enda var faktiskt (eller med åberopadt exempel) bestyrkt — förklarade att mitt Specimen icke motsvarade ändamålet med dess utgifvande. Men Konsistorium upphäufde, sjelfmant, Fakultetens beslut, såsom olaglikmätigt, återförviste saken, och ålade Fakulteten dessutom att utställa sitt betänkan- de till mitt bemötande. Med anledning häraf inkom jag den 4 Juni, skriftligen till Fakulteten, och anhöll att densamma måtte behörigen, åtminstone med några anförda exempel, styrka sina toma och lösa före- bäranden; ty endast då var det för mig möjligt att äfven kunna be- möta dem; — annars icke. Och som detta icke skedde, ingick jag ännu andra gången med en anhållan derom d. 8 Juni — ehuru lika förgäfvets. Jag inkom derföre d. 16 Juni med en klagan häröfver till Konsistorium, och anhöll att Fakulteten skulle formligen åläggas att uppte åtminstone något ställe der, genom min interpunktering, meningen förefallit tvetydig, (efter man nu härvid gjorde så mycket väsende) eller — der jag felat i svenska språket, mycket mindre — i finskan, m. m. Då Konsistorium icke tog detta i öfvervägande, besvarade jag mig här- öfver till Kansler; emedan jag trodde att ingen borde dömmas utan laga skäl, eller på blotta beskyllningar, och utan att veta — hvarföre? Men äfven der stod numera ingen hjälp att vinnas. Då nu deremot Konsi- storium, utan afseende å Fakultetens tillgörande, upptog sjelfva hufvud- frågan till afgörande, voro dervid 5 af ledamöterna för mig, d. v. s. som godkände mitt Specimen; hvaremot 5 andra voro emot mig; hvilka — på grund af den föregifna (ehuru icke antydd) felaktiga inter- punktionen, eller med anledning af de föreburna språkfelen, ansågo sig böra ogilla den. Det vågde således jemnt. Men som dåvordne Rek- torn hörde till det sednare partiet, blef mitt specimen förkastadt med $\frac{1}{2}$ rösts pluralitet; dock lyster mig att se *om*, och *när*, ett annat såbeskaf- fadt, någonsin utgifves vid Finlands Universitet? — liksom det förefaller mig högst löjligt, och småaktigt, att tala om kommatering, eller kan- ske fästa sig vid några möjligtvis påträffade tryckfel, i frågor af det allra högsta intresse för all mensklig språkforskning; dit andra, med tanken — aldrig ens kunnat höja sig; eller att man tror sig ens kunna

dervid.³⁾ Mången skulle kanske, i anledning häraf, taga sig anledning att tro — det dessa Specimina måtte hafva varit underhaltiga, åtminstone jemförelsevis med mina kompetitors; jag är likväl nog dum och enfaldig att tro — på fulla motsatsen.⁴⁾ Jag hade nemligen de förra gångerna (liksom nu) hvardera gången — tagit det finska språket till utgångspunkt, hvarifrån jag sedermera gått i en riktning utåt, d. v. s. hvarifrån jag, stödjande mig derpå, såsom på en gifven bas, sökte, såvidt möjligt, i forskningsväg — med afseende å språkens äldsta "stamord" — omfatta människoslågtets på jorden många, och olika, tungomål; och hvarvid jag — icke blott sökte, utan äfven tror mig hafva funnit, vissa säkra och fasta beröringspunkter emellan finskan och flere hundra skilda språk, kringsspridda öfver hela jordens rund. På grund hvaraf jag, från lösa hypoteser och reflexioner, småningom kom till bestämda satser, och åsigter, stödjande sig på historiska facta, hvilka ledt till det intressantaste resultat, och det högsta syftsmål, hvartill man på filologisk väg, genom språkförkning, någonsin kan komma, och detta — äfven i historiskt afseende; i hvilket fall jag torde, i detta hänseende, hafva gått längre än någon före mig — isynnerhet om man besinnar att utgångspunkten skedde ifrån vårt finska modersmål. Hvardera dessa Afhandlingar voro visserligen egnade att endast bedömas af tänkare och djupare språkforskare, eller af den s. k. "lärda verlden." Men sedan jag

bedöma dem, utan en närmare undersökning af saken. Visserligen besvarade jag mig äfven häröfver till högre ort — ehuru lika förgäfv. Och fick jag således icke heller det nöjet att kompetera — med Dr Lönnot.

³⁾ Vi vilja dock här med stillatigande förbigå åtskilligt af hvad som närmare belyser saken; ty vi vilja icke upprifva gamla sår; och hvad vi sagt — kan ren förslä?

⁴⁾ Mången skall troligen äfven tillskrifva mig en stor portion af sjelfberöm och egenkärlek, då jag här öfverallt citerat mina egna skrifter; men jag har, i detta fall — hellre velat stå på egna ben, än på andras; och på den grund jag börjat — tänker jag äfven framdeles bygga.

från den synpunkt som jag — undandrogeno sig att granska det; och på grund deraf hvarken ville, eller kunde, bedöma saken⁵⁾ — emedan redan sjelfva undersökningen och

⁵⁾ Då nu Fakulteten icke ens kunde undersöka halten af mina, i språkväg, gjorda uppgifter — på hvilkas noggrannhet, och sannfärdighet, här ytterst allt berodde (och på den grund äfven lemnade dem obestridda), så var den så mycket mindre i tillfälle att närmare bedöma, och bestämma, det vetenskapliga värdet af mitt arbete; hvarföre den ock endast fästade sig vid *kommor* och *tryckfel*. Och då icke heller hvarken det här i landet utkommande Litteraturbladet, eller några andra af våra tidningar, anmält — mycket mindre kritiskt bedömt mitt ämne — insände jag min skrift till Kejsarl. Vetenskaps-Akademin i St Petersburg, med anhållan att Akademien ville behörigen granska, och i sina skrifter offentliggen bedöma, detsamma; ty hoppades jag härvid åtminstone få njuta ett rättvist erkännande. Härå erhöill jag till svar, af Akademiens beständiga Sekreterare m. m. Hr Statsrådet F^USS, ett bref dateradt d. 1 Sept. 1853; deri det, bland annat, heter: "*Hierauf habe ich die Ehre Sie im Auftrage der Akademie zu benachrichtigen, dass dieselbe, nach dem Vorgange anderer Akademien, über bereits im Druck erschienene Werke, von ihren Mitgliedern keine geschriebene Gutachten zu verlangen pflegt, es sei denn, dass ein solches von einer Behörde gefordert würde.*" Då Akademien på sådant skäl undandragit sig att granska och bedöma en skrift, som dock i vetenskapligt afseende ägde en djup betydelse, — insände jag ett exemplar deraf till Kongl. Svenska Vetenskaps Akademien i Stockholm, med enahanda anhållan: att densamma benäget ville granska och offentliggen bedöma densamma. Och hoppades jag nu åtminstone att sanningen engång skulle höja sin röst. I bref af d. 14 Okt. 1853, underrättade mig deremot Sekreteraren vid Kongl. Svenska Akademien (hvilket åter är någonting helt annat) Herr Hofmarskalken Baron v. Beskow, om skälet, hvarföre Akademien undandragit sig denna min begäran. Det heter deri: "*Jag har begagnat den första sammankomsten, som ägde rum i går, för att anmäla det ifrågavarande ärendet, och får jag nu, enligt Akademiens uppdrag, äran meddela, att då föremålen för Akademiens verksamhet utgöras uteslutande af Svensk vältalighet och skaldekonst, finner Akademien den inlemnade Afhandlingen om de Finska Stamordens uppkomst ligga utom gränssorna för hennes bedömande. Något annat vittert samfund härstädes, till hvilket skriften kunde lemnas för att granskas, är mig ej bekant. Kongl. Vitterhets-Historie- och Antiquitets Akademien emottager visserligen skrifter på främmande språk, men endast på Latin och Franska.*" Utom det att jag, med afseende å mitt språk, aldrig vänt mig till något "Vitterhets-Sällskap", fann jag häråf att — ehuru jag skrifvit på Svenska, så, när jag åberopat ord från alla världenes språk, fann man sig deraf hindrad att kunna bedöma dem. Detta verkliga sanna och grundade skäl, karakteriserar

granskandet deraf, med afseende å detaljerna (d. v. s. med afseende å de många af mig uppgifna, och åberopade, data) erfordrade ett vidlyftigt, och högst mödosamt, arbete

ganska vackert Svensk ärlighet och öppenhet. Då jag nu några år härefter (i anledning af några andra vetenskapliga frågor — i antiqvariska ämnen) kom i en litterär brefvexling med Lektor Ludv. Kr. Daa, i Kristiania, roade det mig att meddela honom ett exemplar af hvardera dessa mina Specimina, med anhållan det han ville förmå det derstädes stiftade Vetenskaps-Sällskapet, att närmare undersöka halten af dem. I bref af d. 20 Januari 1858, skrifver han: "Med stor Glæde modtog jeg Hr Lektorens Brev af 2:den Dec. og de dermed følgende tvende Böger. Desuden er Forbindelsen imellem Finland og Norge saa ringe, at det er en sand Fest således at erholde noget finsk Literatur, og dog er der neppe nogen Nation, som i dette Århundrede har frembragt mere gedigne Skrifter i Lingvistik og Ethnografi. . . . Det skal derfor skee mig en stor Glæde at anmelde dem. Navnligen kan jeg nu foredrage en Udsigt over dem i et Videnskabers Selskab, som net op nu er stiftet her i Kristiania. Jeg anser det kuns for en Betaling af liteterær Giæld til de finske Literatorer, som jeg skylder så meget" . . . I ett sednare bref af d. 27 Aug. samma år, heter det likväl bland annat: "Jeg lovade ogsaa at skulle foredrage Dine Afhandlinger i det her stiftede Videnskabs-Selskab. Det blev dog Tilfældet at til en Begyndelse togo flere af de højre staaende Medlemmar Ordet, og jeg kan ikke vente at min Tur kommer förend Selskabet paa ny samles i Sept. Jeg har dog udertydet eller samlet det som jeg taenker at uplaese, saa at naar den Tid kommer skal jeg kunne gjøre det. Jeg har ikke til dato havt anden Lejlighed til at känne Finlands Forholde end i nogle ethnologiske Forelaesninger som jeg holde for en Kreds af Damer og Herrer ved Universitetet i denne Vaar. Men der maatte det allene skee i stor korthed da Emnet skulde holdes aldeles populaert." . . . Kuriöst nog! att vid 3 Universiteter, 2 Akademier, och inom 4 skilda landamären icke funnits någon vetenskapsman, som kunnat åtaga sig att behörigen granska och bedöma ifrågavarande Specimen. Men problemet var icke så lätt att lösa; dertill fordrades att — med afseende ej blott å de Europeiska, utan äfven med hänsigt till alla de Asiatiska, Afrikanska och Amerikanska språken — rådföra sig med de källor dem jag begagnat. Och likväl heter det i Fakultetens betänkande: att min Afhandling icke motsvarade ändamålet med dess utgifvande (???). Eller: var det väl då icke ett *Försök* — ett storartadt och snillrikt — ja ett genialitiskt — *Försök att förklara de finska Stambordens uppkomst?* Och jag frågar därför: hvad betyder en sådan luppen insinuation, och — hvad värde har den i vetenskapligt afseende? Hos oss betyder den likväl mycket! Den släcker åtminstone de få gnistor till intellektuellt lif, som möjligen finnas, och stäfjar en högre lyftning inom tankarnes verld.

— så vill jag nu deremot, denna gång, — lika sjelfständigt som förra gången, och ifrån samma utgångspunkt (d. v. s. med afseende å det finska språket) — gå i en riktning inåt, och söka att genom djupare forkingar intränga i sjelfva språkets innersta väsende och natur; utan att härvid likväl förut vara intagen af vissa predestinationsvis, eller a priori, förut fattade åsigter och idéer. Också tror jag mig på denna väg hafva gått måhända längre än någon annan; och det vid behandlingen af ett ganska simpelt, enkelt, och troligen (för mängden) icke så alldeles främmande ämne, nemligen — angående sjelfve de första hufvud-elementerna i vår "finska grammatika." Och gör jag detta så mycket heldre, som jag härigenom tillika blir i tillfälle att underställa mitt arbete — den stora publikens, d. v. s. hela den läsande finska allmänhetens fördomsfria, och opartiska, bedömande; till hvars omdömen och rättskänsla jag, i detta fall, med lika mycken tillförsigt som sakkännedom härmedelst vädjar. Således utan att på något vis vilja docentera, eller insvepa mig i lärdomens kåpa och mantel, hvarunder man ofta — rik i ord, men fattig på tankar — prunkat med (andras) granna ord och fraser, eller framkommit med ett nytt uppkök af gamla, allmänt kända, saker, vill jag deremot här — i ett enkelt och populärt föredrag — söka framställa mina enskilda åsigter; hvilka få gå och gälla, hvad de kunna. Och då mången annan — efter noga öfverläggning, och efter mycken tvekan och betänksamhet — knappt, med bestämdhet, vågar yttra sig i saker dem de sjelfve valt sig till disputationensämnen, vill jag här — uti några för språket ganska viktiga frågor — med lika mycken frihet som frimodighet, öppna ett vidt fält för alla slags inkast och oppositioner; och skall det, i så måtto, fägna mig att ej blott få vevla ord, utan äfven att få utbyta tankar och idéer, med dem som dertill finna sig animerade. Att denna min Afhandling kommit att härvid få en viss polemisk anstrykning — nekas alls icke; tvärtom — det ligger i sjelfva sakens natur; och enhvar torde lätt inse — skälet dertill.

Då konsistorium vid Kejsarl. Alexanders Universitet, genom fattadt beslut af den 8 Nov. 1862, afslagit min i sjelfva ansökningskriften gjorda begäran, om beviljande af nödig tid, för att utarbete ett Akademiskt Specimen (något hvarpå man, mig veterligen, tillförene torde saknat exempel) och då jag blifvit ålagd, att inom utgången af denna månad behörigen specimenera,⁶⁾ har jag derigenom sett mig nödsakad — sedan jag först i sådant afseende åtskilliga gånger, ehuru alltid förgäfvets, anställt efterfrågningar af mitt första (i Kejsarl. Censur-Öfverstyrelsens arkif förvarade) finska Specimen, för att, sedan det numera af Fakultetens nuvarande Dekanus blifvit under den 15 sistlidne Januari behörigen gilladt och godkändt, vid detta tillfälle för sådant ändamål begagnas — att nu (liksom förra gången) i största hast, och under förloppet endast af några få veckor, — i kapp med tvenne sättare på det Akademiska

⁶⁾ Äfven denna gång torde kanske icke saknas några skrupler i denna väg; enär man af ofvannämnde Konsistorii protokoll finner att tvenne af dess Ledamöter yttrat det jag, med afseende å min ålder (och såsom efter par år emeritus) "helt och hållet borde förvägras" rättigheten att få specimenera — sedan de förut, i enskild väg, förklarar mig det såsom "ändamålslost"; och hvarmed de troligen sökt insinuera, att jag (såväl i fysiskt som i intellektuelt afseende) numera vore hvad man kallar — *decrepitus*. På sjelfva halten af en så beskaffad insinuation, torde den närvarande Afhandlingen vara ett — tillräckligt talande bevis. Likaså hade fem andra af Konsistorii Ledamöter till protokollet för samma dag yrkat, det jag borde specimenera inom den 21:sta Februari. I hvilket fall — äfven om jag varit så klok och förtänksam som min kompetitor, Hr Dr: Ahlqvist, hvilken (sedan han redan i sin ansökningskrift förklarar sig vara beredd att för tjensten specimenera — redan den 7 Febr.) påbörjade tryckningen af sitt opus redan d. 13 Dec. 1862 — d. v. s. äfven om jag allaredan då (in petto) haft mitt specimen färdigskrifvet på fickan — så hade jag likväl icke (sedan jag ändtligen blifvit under rättad att mitt första opus spärlost försvunnit) hunnit få detsamma tryckt; såvida erfarenheten visat att man näppeligen hinner trycka mer än ett ark i veckan. Jag hade således härigenom åter, (naturligtvis — genom händelsernas gång, förstas!) — blifvit försatt utom sjelfva möjligheten att ens kunna få specimenera; och sålunda i detta fall varit ohjelpigen förlorad; ehuru — för utarbetandet af ett Professors specimen — Konsistorium annars alltid beviljat ett års tid, då man derom anhållit.

boktryckeriet, — blad för blad skrifva, och författa, närvarande *Afhandling*; hvilket, oberäknadt sjelfva det svåra och obehagliga häri, fallit sig så mycket mer olägligt, som jag under samma tid hade ett annat arbete under tryck å *Finska Litter.-Sällskapets härvarande tryckeri*; ⁷⁾ och till följd hvaraf åtskilligt kommit att här inflyta, som kanske utan afsaknad gerna kunnat vara borta; och annat deremot blifvit utelemnadt, som gerna här kunnat försvara sin plats.

⁷⁾ Nemligen 1:sta Häftet af mina "Runoilemisia", eller *Suomennoksia Bellmanista*, beledsagadt med musik-bilagor; hvilken skrift — egentligen egnad, att — i händelse, liksom förut, något oförutsedt och oblidt öde äfven skulle vederfaras detta Specimen — jag då, genast, måtte hafva ett annat att tillgå; och hvilken skrift nu utkommer — på en gång som denna.

Quod si ipsi hæc neque attingere neque sensu nostro gustare possemus, tamen ea mirari deberemus etiam cum in aliis videremus.

Cicero.

Då våra åsikter om språk i allmänhet, och särdeles angående Finskan, i flere afseenden äro litet olika allas andras, och i mångt och mycket strida emot hvad man vanligtvis anser för det rätta, torde det här, till en början, kanske vara nödvändigt att något närmare karakterisera dem, eller antyda hvaruti de egentligen bestå; för att sålunda markera den ståndpunkt, hvarifrån vi härvid utgå. Visserligen hafva vi redan för 35 år sedan, i Företalet till 1:sta Delen af Otava, i detta afseende framställt våra idéer; men som denna bok numera torde vara sällsynt, och dessutom blifvit af mången kanske förbisedd, kan det måhända icke skada att äfven här relevera ett och annat deraf, emedan det är på denna väg vi skola gå till det mål, hvartill vi här sträfva.

Ett språk kan, i visst fall, jemföras med en grufva; från hvars inre djup dyrbara skatter, tid efter annan, blifvit framhemtade i dagen, och i hvars malmförande gångar, eller på hvars botten, man ännu i detta afseende hoppas göra nya upptäckter; i hvilket hänseende det Finska språket ännu äger många mörka, okända, och otillgängliga schakter, till hvilka vi ännu icke lyckats komma; men af hvilka vi likväl här skola söka att, så vidt möjligt, blotta åtminstone några.

Eller man kan, om man så vill, jemföra ett språk med ett sädesfält, som af många — ja af hela nationen

— flitigt odlas och bearbetas; och hvaraf man årligen hemtar rika skördar, dem man inbergar i ladorna. De enskildta *orden* i språket utgöra här de små sådeskornen; hvilka, så obetydlige de än i sig sjelfve för mången visa sig, likväl utgöra sjelfva det viktigaste och dyrbaraste grundelementet, emedan de i sig innehålla sjelfva kärnan, eller födoämnet för tankens och förståndets verksamhet, eller för hela vår andeliga själsutveckling.

Nu utgå våra litteratörer, hvilka här vilja representera och agera sjelfva skördemännerna, vanligen från den principen, att man vid behandlingen af sjelfva språket, d. v. s. vid sådden, såväl som vid skörden, skall sålla ut och förkasta de, i deras ögon, små och lätta, eller (som de anse) onödiga och onyttiga orden; och härvid endast förvara och begagna de stora och fullviktiga, utan att besinna att af ett frodigt sådeskorn ofta uppstår ingenting, eller åtminstone ganska litet, då deremot af ett litet och sammankrumpet frö, mången gång, uppspirar en rik och herrlig planta; hvilket beror ej allenast på jordmånen och klimatologiska förhållanden, utan äfven ofta af andra tillfälliga omständigheter; liksom man någon gång ser att från en låg och ringa härkomst stundom uppstå lysande och namnkunnige män. Gäller detta nu i allmänhet om den timliga säden, huru mycket mer måste det icke då gälla om den andliga, hvars växt och rötter vi lika litet kunna beräkna som dess — blifvande frukter.

Vi finna således att den åsigt man vanligtvis följt vid språkens odling, särdeles vid Finskans, icke just i allt åtminstone varit den rätta, och ofta mera skadat än gagnat; hvarföre vi och i denna del följt, och framdeles äfven tänka följa — en motsatt princip.

Derföre, så absurdt det än låter, så djup sanning torde det likväl ligga förborgad i det påståendet, att "alla Grammatici och Lexikografer äro de största språkförderfvare" — då fråga nemligen gäller om *levande* språk; ett omdöme, hvilket vi längre fram närmare skola söka att utreda. Hvad som nu här gäller om dessa enskildta språk-

forskare, gäller till en del äfven, ehuru i mer eller mindre mån, om alla s. k. Litteratursällskaper och lärda samfund, ¹⁾

¹⁾ Såsom en sann, och kanske i sitt slag lärorik, anekdot, kan jag omtala ett tillfälle, hvarvid jag sjelf engång var närvarande. År 1828, under det jag lät trycka skriften *Väinämöiset* på Norstedtska Boktryckeriet i Stockholm, der då äfven något af Kongl. Vetenskaps Akademiens Handlingar skulle läggas under pressen, uppkom en dag till Herr Norstedt någon af Akademiens ledamöter, och, med ett korrektur-afdrag i handen, frågade, högeligen uppbragt — huru man vågat och understått sig att, vid sättningen af sjelfva arbetet, ändra hans ortografi? Herr Norstedt frågade: — i hvad fall? Den lärde mannen framvisade nu det ena exemplet efter det andra, åberopande sig, såsom auktoritet, Akademiens lagstiftningslära i Svenska språkets rättskrifning. Och då Norstedt nu invände att Akademien icke sjelf engång följde, eller ens kunde följa, sina i detta fall antagna grundsatser, uppblossade den lärde mannen ännu mera, och bestred på det bestämdaste såbeskaffade ohemula tillvitelser. Då nu Norstedt, såsom Akademiens boktryckare, härvid smålog och framvisade talrika exempel ur Akademiens egna handlingar, der samma ord, på olika tider, och af olika skriftställare, äfven blifvit olika skrifvet — allt efter de olika åsigtter från hvilka man utgått, och att, hvad språkets ortografi beträffar, Akademien sjelf varit mest inkonseqvent, kalmerade den andra sig härvid något, och högeligen förundrade sig. Slutligen frågade han, något orolig häröfver — hvilken maxim man härvid nu borde välja, och följa? Och då N. förklarade att det klokaste man i detta fall kunde göra, vore att öfverlåta detta helt och hållet åt en van sättare, såsom den kompetentaste att bedöma saken — studsade den lärde Herren, och förifrade sig öfver ett så oväntadt svar. Men huru det var, så blef — efter en längre diskussion i ämnet — likväl slutliga resultatet, att hvad språkets ortografi beträffar, så öfverlemnades detta förtroende helt och hållet åt en gammal och van sättare. Och månne vi icke här kunna göra det samma? Ty sättaren är en man, som följer med sin tid, och gjort *punktering*, och *bokstafvering*, till sin hufvudsak; då deremot, hvarje sjelfständig författare sällan tillika är en "punktör", den der gör bagateller till sin hufvudsak. Jag vill blott nämna att hvad som här blifvit sagt om K. Svenska Vetensk. Akademien, torde äfven gälla om flere andra lärda samfund; må hända äfven här i Finland; och att om finska språket tyckes gälla detsamma som om det svenska, neml. att dess ortografiska och grammatikaliska lagstiftare icke sjelfvo engång kunna följa sina egna lagar. Vi tro derföre att det för finska språket kan vara ganska nyttigt och helsosamt, angående dess rättskrifning, att emot ett maktspråk i denna del äfven finnes en opposition, som söker motväga en såbeskaffad ensidig supremati. Att Svenska språket annars skrives mycket olika är

de der ofta urartat till ett slags lärda skrán; hvilka om de än gagnat språket i ett afseende, likväl i ett annat inverkat menligt och hämmande på dess fria utveckling.

Vidare böra vi kanske anmärka, att hvarje språk är, i det hela — en naturprodukt, och icke något konstfabrikat; ehuru det, liksom många naturalster, visserligen af konsten kan något odlas och förädlas. Ja människan sjelf är i detta fall en naturprodukt,²⁾ tillkommen genom sjelfva människonaturen, och således icke något konststycke; ehuru man visserligen ofta dertill sökt skapa henne. Därföre, lika litet som hon i detta fall sjelf kan bestämma sin kroppsliga utveckling och förmåga — lika litet kan hon göra det med sin andliga. Det är naturen sjelf som bestämmer denna hennes förmåga; och allt hvad vi i detta fall kunna tillgöra, är att uppöfva och underlätta naturen.

Är nu språket en naturprodukt, måste det äga samma egenskaper som tillkomma alla andra naturprodukter; den nemligen att utveckla sig, och slutligen en dag helt och hållet försvinna. Alla *levande* språk höra till den föra kategorin, alla *döda* deremot — till den sednare. Stadd under sin utvecklingsprocess måste språket vidare allt jemt, mer eller mindre, omgestalta sig; ty en utveckling vore annars, i sig sjelft, någonting otänkbart, d. v. s. det måste, vexelvis, dels upptaga nya ord och former, dels aflägga och förkasta gamla, och redan utslitna. Att således vilja fixera ett *levande* språk, i den akt och mening att föreskrifva det vissa regler, eller markera vissa linier, eller adoptera och auktorisera vissa ord och talesätt, utom hvilka det icke får sträcka sig, är i det hela ett dåraktigt — ja ett vanvettigt försök; och likväl är det härtill våra grammatici vanligtvis sträfva. De annonsera dessa sina regler, såsom allmänna språklagar, och fordra — om ej

allmänt känt, äfvensom att den äldre ortografin, i flere fall, var mera konsekvent än den nuvarande.

²⁾ Vi tala, naturligtvis, icke här om människans första upphof. Ty har gud skapat naturen, så har han ju äfven, genom den, skapat människan.

med en autokratisisk ton, så åtminstone med en apodiktisk — att alla, som skriftligen behandla språket, äfven skola hörsamma och efterlefva dessa deras påbud. En åsigt som, till stor del, torde grunda sig på de förflutna tidernas allmänna politiska maximer: det endast *en* nemligen borde obehindradt herrska, och regera, och alla andra deremot obetingadt lyda.³⁾ Visserligen måste de, nästan vid hvarje regel, stundom göra åtskilliga betydliga undantag; men äfven dessa undantag dekretera de nu med samma gällande makt och myndighet, som de förut tilldelat sina reglor. De upphöja sålunda härigenom sig sjelfve öfver språket, hvilket de vilja dominera, och liksom föra i sitt ledband; i stället för det de rätteligen sjelfve borde subordinera under språket, och vara dess underordnade tjenare; icke dess mönsterherrar och språkmästare. Men det är alltid — om ej en lättare, så åtminstone en behagligare och ljufvigare, lott att här spela en befallande roll, än en underlydande. Nå, huru borde de då härvid bete sig? frågar läsaren. Jo, i stället att proklamera att "Grammatikan är en vetenskap, som lär oss att rätt skrifva och tala ett språk" — en definition som, sålunda framställd, redan i sig sjelft, är mindre korrekt uttryckt, och således äfven alltid måste leda till ett mindre riktigt resultat — borde det helt enkelt heta: att dess uppgift är att "visa" de skilda sätt, hvarpå man vanligtvis — såväl muntligen som skriftligen — å ett språk söker framställa sina tankar, eller göra sig förstådd och begriplig. Må vara att meningen och förhållandet härvid, i det hela, ungefär blir detsamma, eller att det kommer nära nog på ett ut; men utom det att Grammatikan ändå aldrig kan uppfatta, eller omfatta, språket i sin helhet, äfven om den framställer några torra schemata för dess behandling — så undslipper man åtminstone härigenom den farliga klippan, som varit en stötsten, hvarpå så många strandat, och som kanske kostat så många handplagg och

³⁾ Äfven finnes till denna slags auktoritet en annan grund; den nemligen, att *kunskap* och *vetenskap* fordom behandlades såsom en stor hemlighet, hvilken vårdades af enkom dertill privilegierade kaster.

tårar — den nemligen, att statuera hvad som i detta fall är det *rätta* eller det *orätta*; helst detta ofta är konditionelt, och bestämmes af en individuell, stundom kanske af en ensidigt uppfattad, åsigt.⁴⁾ Ty man må säga hvad man vill, så måste man antaga att sjelfva det lefvande folkspråket alltid är, och blir, det *rätta*; äfven om det i något fall skulle strida emot grammatikans regler, eller skilja sig ifrån det antagna skriftspråket; hvilket alltid, förr eller sednare, slutligen ändå måste rätta sig efter talspråket. Likaså måste man antaga att hvarje enskild individ af folket, som är sitt språk mäktig, talar det, på sitt vis — ganska grammatikaliskt, och korrekt, så vida det förstås af andra — utan att ens någonsin veta hvad grammatika vill säga. Vi lefva dessutom numera icke i de tider då despoter, såväl i politiskt som i intellektuellt afseende, styrde och regerade i verlden. Ty liksom sjelfva *folket*, i nationelt afseende, utgör den högsta (och vi kunna gerna säga, för landet — den heligaste) auktoritet, så utgör äfven sjelfva *folkspråket*, såsom sådant, i vetenskapligt afseende, den högsta instans. Detta låter kanske illa för mången, liksom det strider emot den allmänna åsigten, men dertill skall det ändå troligen en dag gå. Ja säg — hvad har väl då t. ex. resultatet blifvit af alla de många grammatikaliska försöken, hvarmed vi, under en tid af 200 år, sökt mönstra och mästra vårt språk? Den grammatika som skrefs i dag — duger icke mera i morgon. Hvarföre? Emedan de alla, mer eller mindre fullständigt, förbisett och icke rättat sig efter talspråket; hvarpå dessutom äfven tiden något kanske kunnat inverka. Vi behöfva väl icke

⁴⁾ Nå är det då rätt, skall någon fråga, att t. ex. säga *pater mea*? Man lemnar det nu derhän, om det är rätt eller orätt; man säger blott att Romarne icke så brukade det, ja — att de icke ens förstodo det; och öfverlemnar härvid åt lärjungens omdöme att sjelf närmare reflektera öfver orsaken dertill. Troligen skall han af sig sjelf, ur språkets egen organism, leda sig till den insigt och kännedom, hvar till man hittills genom en yttre autonomi, ofta kanske emot hans förstånd och öfvertygelse, sökt tvinga honom (jmf. *Suomalainen* 1846. N:o 8.)

tillägga, att vi med ordet *dag* här förstå en obegränsad dimension af tid. Med allt detta neka vi ingalunda grammatikans stora nytta, och förtjenst, vid underlättandet af ett språks studium — för nyss begynnaren; liksom vi tro att den alltid blir ett viktigt stöd för den underordnade och medelmåttiga förmågan. Men människotanken — som, medelst sina egna lagar, sjelf tillskapat språket — äger ett vida högre, och större, fält för sin verkningskrets, än att instängas inom språklärans trånga skrankor. Vi finna derföre att snillet, skalderna, och hvarje större originell och sjelfständig författare, i detta afseende, sjelfve öppnat sina egna banor, och dervid äfven bildat sin egen grammatika; hvilken de följa, i likhet med den härom medvetlösa bonden — ej derigenom att de upphäfva, och motsäga, språkets allmänna lagar; men derigenom att de, på sitt vis, i någon mån utvidga, förändra, och förbättra dem. Liksom alla andra naturprodukter, måste naturligtvis äfven språket följa vissa allmänna lagar; men dessa äro till sin natur vilkorliga, och konditionella; icke apodiktiska. De ligga dessutom redan, medvetslöst, i dess natur; d. v. s. de måste vara gifna språket inifrån, icke utifrån. Det är redan i denna punkt, vi, till en början, torde vara af liten skiljaktig mening med våra grammatici.

Det vore visst mycket ännu att säga angående detta ämne, men tiden och tillfället tillåter det icke här; och vi hafva dessutom ännu några andra viktiga frågor att vidröra, innan vi komma till sjelfva vårt hufvudämne.

Man har vanligtvis, vid fråga om det Finska språket, särskildt fäst sig vid tvenne hufvudomständigheter; nemligen — vid dess rikhet och — vid dess skönhet; och vi vilja således äfven härvid litet uppehålla oss. Vi kunna ännu tillägga en tredje egenskap, — dess ovanligt, ja oförklarligt, fina logiska takt och hållning⁵⁾, äfven-

⁵⁾ Det är isynnerhet vid öfversättningen från finskan till andra språk, som man märker denna dess egenskap och förmåga, att ofta med ett enda ord (medelst flexionsförmen) kort, och nätt, kunna uttrycka de

som dess i allmänhet, till följd deraf, normala regelbundenhet i sjelfva sin organism.⁶⁾

Hvad nu först språkets *skönhet* beträffar, hvarom vi redan någongång förut, och redan för mer än 40 år sedan, yttrat oss,⁷⁾ så är begreppet derom visserligen subjektift, och således äfven kanske, i mer eller mindre mån, arbiträrt, och beroende af det enskildta tycket. Ty hvad den ena anser vara skönt, anser kanske den andra deremot vara fult, och likaså tvärtom. Tycket, och smaken, kan i detta fall ingen förtycka; särdeles som de, i likhet med sjelfva kärleken, följa sina egna ingifvelser, och ofta äro — om ej just blinda, så likväl svagsynte och skumögda. De flesta torde dessutom hafva inget sjelfständigt tycke, utan följa härvid endast blindt andras auktoritet. Äfven tiden har här ofta ett afgörande vitsord i saken. Hvad den

för tanken finaste begreppsdistinktioner och förstånds reflektioner; hvilka man på andra språk, med många och långa omskrifningar, knappt förmår återgifva. Männe man ej redan häraf — d. v. s. af ett folk, som ej blott till denna grad förstått klyfva och skärpa sin tankeförmåga, utan som härtill äfven förstått dana och utbilda sitt språk — har anledning att förmoda, det språket (och i och med detsamma äfven folket) i en antehistorisk forntid, stått på en högre punkt af kultur, än andra den tidens nationer (jempf. *de Proverb. Fennicis*, 1818, p. 4. och *Förkl. öfver Tacitus*, p. X) hvilket dessutom tyckes bestyrkas af flere andra omständigheter, isynnerhet af deras fordna folk-filosofemer, m. m. (jempf. *Otava* I D. sid. 22, m. fl.) och hvaraf kanske följt att de slutligen äfven komne hit till Norden, enligt sagornas äldsta urkunder, voro allmänt omtalade för sin stora öfverlägsenhet i naturkunnighet; ehuru densamma, enligt den tidens åsigt, bestod i trollkonst; hvilken äfven hos andra folkslag den tiden gällde högt, och stod i rop. (jempf. *Förkl. öfver Tacitus*, sid. 51, m. fl. st.) Man måste dock härvid tänka sig att kunskapen, den tiden, icke var utbredd ibland folket; utan då, såsom nu, värdades af de dertill invigda.

⁶⁾ Det strängt regelmessiga, och det rent instruktiva, i den finska språkorganismen, är förtjent af lika mycken uppmärksamhet som det scientifikt rikhaltiga, och djupsinniga, uti sjelfva systemet. Huru fattiga och huru eländiga äro icke, i detta fall, våra moderna språk — i jämförelse med finskan!

⁷⁾ Jempf. *Sv. Litter. Tidn.* 1817, sid. 392, 494, 598. — se *Proverb. Fennicis* 1818, sid. 3, m. fl.

ena tiden upphöjer och förgudar, fördömer deremot och nedsätter den andra. Hvem minnes icke ännu t. ex. huru Finskan anskrefs och uppfattades för 50 år sedan. Den ansågs, och det af oss sjelfve, såsom ett ohyggligt, groft, fult och barbariskt språk, det man skämdes att kunna tala och förstå, och hvarmed man icke gerna ville orena sin tunga. Ja man föregaf sig icke begripa det, ehuru det var det enda språk man kanske förstod; och man sökte på allt vis åtminstone hindra sina barn att lära sig det. Huru är icke förhållandet nu helt annorlunda? Man äflas att kunna tala och lära sig det; och påstår att knappt Grekiskan, af de forntida språken, eller Spanskan och Italienskan, bland de moderna, kan i skönhet mäta sig med Finskan. Hvad har väl vållat denna hastiga öfvergång från den ena ytterligheten till den andra? Jo, tiden har gjort det, från och med årtalet 1817.⁸⁾ Nå väl! detta må nu visa hvad begreppet om "skönhet", äfven i detta fall, vill säga. Dock gifves det, med afseende å de olika tungomålen, vissa allmänna lagar, som åtminstone med hänseende till ljudet, och uttalet, karakterisera det sköna och vackra i språket; och hvaribland förnämligast hör mängden, och rikedom, af klara och rena vokal-ljud, med så få konsonanter som möjligt, samt frånvaron af allt sibillerande, hväsande, skorrande, läspande, och till hälften i gomen nedsvälgda, eller emellan tänderna framprässade ord. Derjemte äger nu finskan d. s. k. vokalharmonin, hvilken torde förekomma i få språk, och som i dess långa, och mångstafviga, ord är af en stor effekt.⁹⁾

⁸⁾ Före denna tid skall man ingenstädes finna ett enda ord nämndt till finskans fördel och fromma, än mindre till dess kvalificerande såsom national-språk. Tvärtom, man föraktade och — afskydde den. De uppmaningar i detta afseende, som 1817 offentligan icke blott uttalade sig — från andra sidan om hafvet, utan som äfven, genast, lade handen vid verket, genom de då derstädes utgifne 3:ne smärre häften af finska folksånger, m. m. — anslago, inom tvenne år derefter, några yngre vetenskapsmän vid Åbo universitet; af hvilka isynnerhet namnen *Arvidsson*, *Rewall*, och *v. Becker* gjort sig kända, och — funno, sedermera, efterdömen i *Topelius*, *Lönnrot*, o. a.

⁹⁾ Se Försök. att förkl. Tacitus, m. m. sid. VII.

Vi hafva redan förut anmärkt att människan, såväl som hennes språk, endast är en naturprodukt, och vi tillägga härtill — att det sköna endast anträffas i naturen. Konsten kan deremot vara vacker, grann, beundransvärd, m. m. Men skön är den endast i den mån den närmar sig naturen. Häraf följer således att alla språk i sig sjelfve, och ursprungligen, äro sköna — d. v. s. natursköna — likväl i mer och mindre grad förstås (liksom växterna t. ex. inom blomsterverlden), och hvaraf således man kan draga den slutsats: att ju mera de odlas, kultiveras, och göras till föremål för konstens och vetenskapens behandling, desto mera måste de förlora af denna sin skönhet, eller af detta sitt fria och friska naturlif. Vi hafva således allt skäl att påstå, utan fruktan att härvid möjligen misstaga oss, att alla vilda och ociviliserade tungomål, om ock fattiga till sitt omfång, likväl till sin inre natur, eller till sitt innehåll, i allmänhet tagit, äro i detta afseende de rikaste och skönaste — särdeles med hänsigt till det land, och det folk, der de talas.¹⁰⁾ Hvad här blifvit sagt om språket, måste naturligtvis äfven gälla om dess produkter, särdeles om poesin, som utgör sjelfva dess krona, och blomma. Vi finna då t. ex. att alla gamla folksånger, hvilka förskrifva sig från nationernas s. k. barndomsålder, i detta afseende äro de vackraste och naturskönaste; ja så sköna, att ingen sednare tids ens kan uppnå, eller jmföras, med dem. Detta gäller t. ex. likaså om Homerus och Ossian, som om Niebelungen Lied och om våra fordna Finska folksånger. Orsaken dertill är helt enkelt den, att de i likhet med

¹⁰⁾ Så t. ex. hafva vi förut omnämnt, att bland d. s. k. "Eskimospråken, intager *Grönländskan* ett utmärkt rum, ej mindre för sin ovanliga rikhet i såväl affirmativa som negativa flexionsformer, än för sina många diminutiva och augmentiva anhangs-ord; hvarigenom den kan — både genom affixer, och suffixer, såväl som genom sina andra sammansättningar — medelst ett ord, och med de finaste distinktioner, uttrycka en hel mening. Besynnerligt nog att människan, i ett land der den timmeliga fattigdomen i naturen är som störst, likväl — i språket — utvecklat den största andliga rikedom (se *De finska stamordens uppkomst*, sid. 51).

barnets oskyldiga joller, och ungdomens lekande fantasi, alltid stå ett steg närmare till naturen, än sedan de aflägsnat sig derifrån, d. v. s. sedan människan (som man säger) trampat ut sina barnskör, eller sedan nationerna antagit hyfsningens, och bildningens, påtryckta hallstämpel. Eller de obildade språken äro, till sin natur, i allmänhet mera konkreta, de bildade deremot mera diskreta ock abstrakta; de förra beräknade mera för känslan, de sednare — för förståndet. Och om man med ledning af dessa allmänna reflektioner öfver språket, såsom ett vehikel, eller en organ, för vårt förstånd och vår intellektuella utveckling — äfven vill gå att betrakta verkan deraf (d. v. s. af bildningen) å vår fysiska natur, så — männe vi icke äfven der komma till samma resultat? Barnet, som i detta fall är naturen närmast, och ännu icke antagit någon konstens regel, eller vetenskaplig dressur, har — liksom sjelfva vilden, eller naturmänniskan — med afseende såväl å formerna af sin kropp som själsutveckling, bibehållit sin fullkomliga naturskönhet; hvilken, liksom dess hälsa, ofta går förlorad i den mån det genom konstens biträde, mer eller mindre, underkastas bildningens och uppfostringens tukt, och skolgång; eller rättare sagdt — från den tiden det, på kroppens bekostnad, öfver höfvan anstränges att utveckla sina själskrafter, och hvarigenom det måhända aflägsnas från den fria utöfningen af d. s. k. naturlifvet. Måhända är detta äfven till en del orsaken att sjelfva människokroppen, som ännu hos Greker och Romare ansågs innefatta, och uttrycka, höjden af all mensklig skönhet i fysiskt afseende — hos oss deremot, med eller utan skäl, nära nog betraktas såsom typen i ett aldeles motsatt fall.

Vi hafva redan någorstädes förut¹¹⁾ jemfört det Finska språket — särdeles i dess okultiverade skick — med en vild skog; hvilken, med sina höga mastträn, och alla sina pittoreska vyer, och naturskönheter, fångslar och förtjusar oss; och derigenom i hög grad skänker oss hvad vi

¹¹⁾ Jemf. *Väinämöiset*, Stockholm 1828, Företalet, sid. IX o. följ.

kalla *nöje*. Denna skog kan visserligen putsas, rensas, qvistas, klippas och topphuggas; ja man kan skapa deraf alléer, bersåer, häckar, och göra den enligt konstens regler på allt vis täck och grann; men den förlorår i samma mån af sin naturliga skönhet; ty skönare än hvad naturen sjelf gjort den — kunna vi icke göra den. Det är flertalet af våra närvarande finska litteratörer som gå på med yxa och sax, för att (med afseende å språket) fungera den rutinerade trädgårdsmästarens kall; de der, efter sin smak, söka göra det så pyntadt som möjligt. Vidare kan nu äfven sjelfva marken här, genom odling, bearbetas — till att producera alla möjliga slags växter och frukter; för att derigenom skänka oss hvad vi kalla *nytt*a, och det slags nöje som vinsten deraf medför. Äfven häruti hafva de försökt sitt bästa. Nu uppstår härvid, naturligtvis, den stora hufvudfrågan: ¹²⁾ *huru skall finska språket odlas?* Ty odlas måste det. Detta är, och blir, för oss en lifsfråga. Och det är just i detta afseende våra åsigtter skilja sig från alla andras; hvilket ådragit oss enskildt — ej blott missaktning och ovilja, utan äfven agg och fiendskap. Jag har utgått från den åsigt som jag på flere ställen, men isynnerhet sid. LXII i 1:a Delen af *Otava* närmare utvecklat och förklarad; nemligen att alla finska ord, de må tillhöra hvilken dialekt som helst, äfvensom alla finska dialekter, de må förskrifva sig från hvilken landsort som helst, böra i detta afseende hafva samma medborgerliga rätt — som i politiskt afseende tillkommer samtliga landets barn, och inbyggare — nemligen att fritt, och otvunget, få lefva och vegetera, och det såväl i *tal* som i *skrift* — så mycket mer som de sig emellan, och af hvarandra, medelst en liten uppmärksam-

¹²⁾ Äfven den viktiga frågan: "huru, och på hvad sätt, skall finska språket vetenskapligen odlas" — såväl i grammatikaliskt som ortografiskt afseende, hafva vi redan för mera än 30 år sedan fullständigt upptagit, och utvecklat (i Företalet till 1 Delen af *Otava*, tryckt i Stockholm 1828, sid. LVIII—LXXI,) utan att ännu någon på anförda skäl sökt, mycket mindre kunnat, jäfva riktigheten af våra åsigtter. Man har hittills larmat endast deröfver att vi följt dem, eller rättare: deröfver att vi icke följt vissa andras.

het, ganska väl kunna förstås. Eller med andra ord: att sjelfva skrifspråket, och således äfven skrifsättet (också uti ortografiskt afseende) bör rätta sig efter dem, eller innesluta, och omfatta, dem alla; ¹³⁾ och att detta således borde vara equivalent med det hos folket lefvande talspråket.

Denna lika så enkla, och naturliga, som på all rättsgrund billiga, och frisinnade, idé — har likväl varit för stor, för att kunna uppfattas, och godkännas, af vår samtid. Man har allmänt föregifvit det oförståndiga, och såtillsägandes det dårhusmessiga, att, i stället för ett språk, införa flere (så har man vanligen rubriserat det); man har föreburit svårigheten — ja snart sagdt omöjligheten — för allmogen, i de andra provinserna, att begripa skilda munarter, ¹⁴⁾ i

¹³⁾ Denna åsigt uttalte vi redan i *Svensk Litter. Tidn.* för 1817, sid. 298, att nemligen skriften alltid skall rätta sig efter språket, och icke språket efter skriften.

¹⁴⁾ Erfarenheten har likväl redan bevisat fulla motsatsen. Jag har nu redan under en hel mans ålder, eller i 46 år, utgifvit en mängd finska arbeten, i olika ämnen, alla på den i skrift förut obegagnade Savolaxska dialekten, hvilka blifvit öfverallt kringspridda och lästa i landet; och hvarvid jag t. ex. funnit Tavastländska bönder, intagne af dem till den grad att de läst en stor del af Otava utantill (jemf. *Suomalainen* 1846, N:o 6 & 9). Likaså har jag under 4 års tid (1846—1849) utgifvit tvenne Finska Tidningar, här i landet, hvilka likaledes öfverallt blifvit lästa och förstådda — af dem neml. som ville dem läsa och förstå. Doktor Ahlqvist har sjelf intygat (i *Litteratur-Bladet* för Augusti 1852, N:o 8, sid. 229) om Sångerna uti Sampo — ”att de lefva i hvar mans mun” (som han säger). Detsamma berättar Norrmannen Eilert Sundt (uti sitt 1850 i Christiania, på Statens bekostnad, utgifna arbete, kalladt: *Beretning om Fante- eller Landstrygerfolket i Norge* (d. v. s. om Zigenarne) och hvarvid han äfven kom att besöka finnskogarne i Brandvold och Grue socknar i Norrige. Ty sedan han på flere ställen (och särdeles sid. 206 och följ.) omtalt min beröring med de i Norrska och Svenska Finmarkerna boende finnar — i anledning hvaraf det sid. 195 heter: ”Men hvad der da ved Siden heraf forundrede mig mere, var i næsten ethvert Hus at finde finske Bøger, og ikke blot gamle, forliggende Sager fra en bedre Tid, men nye Bibler og ofte æsthetiske Sager, Samlinger af Finlands skjønne Folkepoesi, Bøger, som ikke faaes i Christiania Boglader. Det frapperede og fornøjede mig at se disse Folk staa i saadan litterær Forbindelse med sit gamle Moderland, — säger han sid. 199: En

det man slutligen härvid åberopat andra nationers exempel.¹⁵⁾ Med ett ord, man har velat, och äfven sökt, statuera ett skrifspråk, som utan att egentligen följa, eller tillhöra, någon viss dialekt, likväl skulle kunna innehålla qvintessensen af dem alla, och som vore en slags högfinska, eller bokfinska, eller ett s. k. "mandarinspråk", hvilket alla borde lära sig att läsa och förstå; och der — t. ex. ibland 10 olika ord, hvilka, såsom varianter, inom de skilda dialekterna kunna förekomma, och hvilka alla således äga samma betydelse, eller (som är detsamma) der ett ord möjligen uttalas på 10 olika sätt¹⁶⁾ (och hvilket ord såle-

ung Finnepige, den gamle Skolemesters Datter, sang for mig, og det, som mig syntes, med en ren Stemme, der var det vakkre finske Sprog værdig, nogle paa Finsk oversatte Sange af Frithjofs Saga, og forklarede mig derefter med stor Nøiagtighed de Smaaforandringer i Oversættelsen, som Sprogens grammatiske Forskjellighed havde medført. Andre Finner sang med megen Lystighed lignende Oversættelser af Bellmannske Sange. Og alt dette maatte jeg høre og se her, hvor jeg havde ment, at jeg skulde forefinde et Slags Fantefolk." Då härtill kommer, att mina skrifter blifvit ej blott lästa, och förstådda, utan till en del öfversatta, och till en del i original meddelade, på de flesta — ja snart sagdt på alla Europeiska språk, (jmf. "K. Alexanders Universitetets matrikel 1842," af Palm sid. 30—33) så vill det synas nog löjligt, att här finnas dem som påstå sig icke kunna förstå dem. Jag tror mig emellertid hafva gjort den Savolaxska idiomen öfverallt bekant, och hoppas att mitt språk härvid vunnit lika mycken auktoritet, och klassicitet, som trots någon annans.

¹⁵⁾ Hvad nu "andra Nationers Exempel" vidkommer, så är det just derifrån vi hemtat vår visdom. Huru fattig är icke boksvenskan, som från franska, latinska och tyska språken, m. fl. nödgats hemta sin fyllnad; och allt detta oakadt är, och förblir, fattigt; då hon likväl kunnat blifva rik genom begagnandet af sina provincialismer; och deremot — huru rik och vacker är icke Grekiskan? Hvarföre? Därföre att hon äfven i skrift upptagit sina många, olika, dialektskilnader.

¹⁶⁾ Vi hafva engång för alla antagit den princip, att skrif- eller bokspråket skall rätta sig efter talspråket, och icke talspråket efter bokspråket; och att det således i detta fall skall vara ett språk, och icke *tvenne*. Således om ett ord, i de skilda dialekterna, uttalas på olika sätt (hvarigenom deraf sålunda uppstå olika ord, om ej till betydelsen, så likväl i formelt afseende) så bör det äfven kunna skrivas på alla dessa olika sätt, utan att derigenom uppkommer något missförstånd. På denna grundval hafva vi byggt, och tänka äfven framdeles bygga. (Jemf.

des, enligt vår åsigt, äfven i skrift borde kunna skrivas på 10 olika sätt) — endast *ett* af dessa skulle upptagas, och formligen auktoriseras; men alla de andra förkastas och förkättras, under förevändning att det sedermera står en hvar fritt att läsa det, efter sin idiom, bäst han vill och behagar; hvilket åter, såsom en inkonsequens, strider emot den ursprungliga karakteren af finska skrifspråket, som antagit såsom en hufvudregel: att skrifspråket skall efter bokstafven troget läsas och uttalas; och hvilket språk man gifvit namn af ett *allmänt*, såvida alla borde lära sig att förstå och begagna det, ehuru det, i sig sjelft, är ingenting mindre än allmänt, enär det abstraherar mycket af det enskildta. — Och lika allmänt skulle, i detta fall, hvarje af de lefvande dialekterna kunna blifva, med alla sina skilda språknanser, såvida äfven de, i detta fall, måste förstås; och hvilket nu t. ex. varit fallet med de skilda dialekterna i Kalevala, Otava, m. fl. Men hvad skrifspråket deremot vanligen är, så är det ej blott torrt, stelt, saft- och mustlöst, i jembörelse med provincialismerna, utan äfven ett så till sägandes *dödt* språk, såvida det, såsom sådant, ingenstädes egenteligen talas, annorstädes än måhända kanske på predikstolen. Vi neka derföre icke att det någongång kan vara mer eller mindre identiskt med det lefvande språket, hvarifrån det utgått, men hvarifrån det hufvudsakligen skiljer sig i skrif sättet. Vi tala här nu blott om sjelfva principen, och — tillägga härvid, att genom den reform, som (till följd af tillgöranden i sednare tider) till stor del genomgått det finska skrifspråket, är i allmänhet denna skilnad numera vida mindre, än hvad den var tillförene, och stundom kanske omärkbar. Då finska språket numera i vårt land är en af dagens mest brännande frågor, hafva vi ansett oss härvid så mycket mer böra uppehålla oss, som ingen hittills — hvarken muntligen eller

Suomalainen 1846, N:o 5). Den enda följden deraf blir, är att vårt finska Lexikon kommer kanske att riktas med några tusen ord, hvilka nu der saknas; men huruvida det dervid vinner, eller förlorar, må läsaren bäst bedöma.

skriftligen — upptagit, mycket mindre vederlagt, de principer, hvilka — till sin grund högst vigtiga — vi, i detta afseende, uttalat i Otava; och hvilka vi derföre härmedelst velat bereda tillfälle att underkastas fri och öppen diskussion. Ty hvad en, eller annan, anmärkt i enskilda fall, och — utan att anföra skäl — häcklat deröfver att vi följt denna princip — bevisar ju ingenting, så länge man icke kan bekämpa sjelfva principen, i och för sig,¹⁷⁾ och — hör således icke hit.

Hvad nu särskildt deremot mig sjelf, i detta afseende, beträffar, så har jag städse så vidt möjligt, och efter min förmåga, sökt följa den savolax-karelska munarten, hvilken — i likhet med alla andra — ej blott förekommer i skilda nuancer, utan stundom alla redan blifvit besmittad af andra dialekter, eller af d. s. k. bokfinskan. Skälet härtill har jag äfven uppgifvet,¹⁸⁾ nemligen: 1:o emedan denna munart, hvilken före min tid i skrift icke gjort sig känd, var i den allmänna opinionen misskänd och föraktad, och derigenom äfven sjelfva folket.¹⁹⁾ 2:o emedan den, genom sina långa, och många, vokaler och diftonger, var, med afseende å uttalet, i ljudeligt afseende (enligt midt begrepp) ej blott den vackraste, utan såvida den, i många andra hänseenden, ensam, ännu bibehållit flere af ordens gamla, och genuina böjningsformer; hvilka i de andra dialekterna redan till stor del hunnit gå förlorade; och hvarigenom den sålunda, på engång, var både den vackraste,

¹⁷⁾ Så har man t. ex. beskyllt oss för planlöshet, oregelbundenhet, inkonsequens & &. för det vi icke *alltid* skrifvit samma ord *på samma sätt*, (märkvärdigt nog, det man icke äfven fordrat att vi *alltid* skulle skriva det med *samma penna*). Och då vi upplyst att det icke är samma ord, emedan det uttalas på olika sätt, har man åter härvid framdragit Svenskan. Och då vi (i Otava 1 D. sid. LXXI) i detta afseende förevisat ett svenskt ord, som skrives på 12 (tolf) olika sätt, har man dervid haft — ingenting att anmärka.

¹⁸⁾ Se *So. Litter. Tidsn. 1817*, sid 381; — *De Proverb. Fenn. 1818*, sid. 28; — *Vänämöiset*, 1828, sid. XVII; och — *Otava 1828*, 1 D. sid. LXIII, och LXXI, o. följ. — *Suomalainen 1846*, N:o 8; — m. fl. st.

¹⁹⁾ Se *Suomalainen 1846*, N:o 6.

den rikaste, och den renaste. 3:o emedan den likaså, ensamt, inom sig troget förvarat och bibehållit den gamla, traditionella, folkpoesin; som uppenbarar sig i våra forntida Runosånger; hvarigenom denna idiom, mera än någon annan, blifvit begjuten och upplifvad af den rika poetiska fläkt, som genomgår den samma,²⁰⁾ och 4:o emedan denna dialekt troligen är af mig mera och bättre känd, än någon annan.

Deremot har jag aldrig ens med ett ord dragit på den strängen; mycket mindre yrkat, att äfven andra skriftställare borde följa mig i spåren, eller begagna sig af samma munart som jag. Tvärtom har jag mer än engång uppmanat en hvar att, åtminstone tills vidare, troget följa sin egen munart,²¹⁾ till dess finskans alla idiomers sålunda blefve närmare vetenskapligen kända och bedömda, liksom jag både i Otava, Suomi, och Suomalainen, troget intagit andras uppsatser, på den munart de blifvit skrifne, och mig tillsände. Ja, jag har gjort än mer! Jag har sjelf, på den Tavastländska dialekten, 1842 från trycket här i Helsingfors, utgifvit de af Paturi författade *Huvi-Lauluja Hämehestä*; hvilket må bevisa mina liberala åsigtter äfven i den vägen; en humanitet, och egalitet, som man fåfängt söker hos våra fennomanner.²²⁾ Men hvad jag deremot gjort, är — att jag, på grund här af, ogillat att t. ex. gamla Sa-

²⁰⁾ Se. *Liter. Tidn.* 1817, sid. 381, och *Suomalainen* 1846, N:o 6.

²¹⁾ *Väänämöiset*, Föret. sid. VII; — *Otava*, I D. Föret. sid. LXVII.

²²⁾ Så t. ex. då jag, för flere år sedan, sökte att i "*Suometar*" (såsom en organ för det finska Litteratursällskapet?) införa ett ganska artigt, till mig på finska skrifvet, bref från invånarne å de Norrska finsko-garne, så vägrades det mig af den dåvarande Redaktionen, med mindre jag icke ville, i ortografiskt afseende, stilisera det efter dess tycke och smak. Något som jag så mycket mindre kunde gå in på, som det intressanta just bestod i att få höra dem sjelfve tala. Och då jag, några år sednare, i *Suom. Julkis. Sanomia* för år 1857, N:o 46—48, införde ett annat af deras bref, så fannus det i Kuopio en annan fennoman, som — i stället att härföre tacka mig — härföver ovetades (Se *Kuopion Sanomat* 1857, N:o 35). Dock för mig är det icke något ovanligt, att i stället för att njuta en billig erkänsamhet, skörda i eget land — den största otacksamhet.

volaxska och Karelska folksånger, i ortografiskt afseende, blifvit utgifna, och till någon del utstyrda, med begagnande i skrift af den Tavastländska dialektens uttal, eller skrifsätt; hvarigenom de sålunda i det hela hvarken tillhöra den ena eller andra munarten, och aldraminst det vanliga s. k. "skrif- eller bokspråket", från hvilket de, i flere högst väsendtliga afseenden, särskilja sig — med hänsigt till språket.

Nu skulle äfven borda följa att något tala om finska språkets **rikedom**, och hvad egenteligen dermed bör förstås. Dock som sjelfva denna afhandling är ämnad att till en del utreda detta förhållande, behöfva vi kanske här så mycket mindre häröfver utbreda oss, som vi för trenne decennier sedan äfven utlätit oss öfver detta ämne.²³⁾ Det är klart att för saker, och föremål, som finnarne icke sett, och hvarom de icke ens kunnat göra sig någon föreställning — kunna de icke heller hafva något motsvarande ord, eller uttryck, lika litet som för vetenskapliga termer och begrepp; hvilka — såsom konstord — hittills legat så till sägandes utom omfånget af deras kunskapsförmåga. Men som finska språket, till sin natur, är på allt sätt böjligt och smidigt — och om det i ett fall är hårdt som stål, är det i annat fall mjukt som vax — så är det lätt att med begagnande af dessa hjälpkällor och formläran (Grammatikan) finna uttryck och ordbildningar lämpliga, och i det närmaste motsvarande nästan alla möjliga föreställningar, ja de härklyfnaste begrepp. Och likväl hade man före vår tid följt en alldeles motsatt princip; den nemligen, att från andra språk intaga främmande ord och benämningar, derigenom att man endast gaf dem en finsk slutändelse. Rikedom i finskan består likväl af flere slag, men hufvudsakligen i språkets organism, eller i den s. k. språkbyggnaden; hvilken till sin grund, och karakter, helt och hållet skiljer sig från de Germaniska, Galliska, Grekiska, och Slaviska språken, m. fl. och är, med hänseende till dem, af en alldeles motsatt natur.

²³⁾ Jemf. *Försök att förklara Taciti omdömen, angående Finnarne m. m.*

Alla dessa språk, om ock rika på ord, äro likväl — jemförde med finskan — ytterst fattige på dessas flexioner eller böjningsformer; af orsak att de mer eller mindre sakna suffixer, hvilken brist de visserligen till någon del sökt ersätta genom begagnande af prepositioner och prefixer; hvilka åter finskan saknar, eller — rättare sagdt — hvaraf den icke är i behof. Då nu dessa suffixer, till följd af flexionsformernas mångfald, kunna tillskarfvas den ena efter den andra, så blifva visserligen orden derigenom längre — ja så långa att man nästan af hvarje verbum kan bilda 12—13 stafviga ord ²⁴). Men så kan man också med *ett* ord i finskan uttrycka hvad de andra icke kunna med *flere*, ja — hvad de aldrig ens kunna på sina tungomål ²⁵) expri-

²⁴) Dessa långa ord — hvilkas första och sista stafvelser äro de hufvudsakligaste, och der de alla dem emellanliggande stafvelser (eller, rättare sagdt, konsonanter) endast litet turnera och modifiera hufvudbegreppet — likna ett telegram, som, obemärkt löpande genom alla mellanstationer, sändes från den ena orten till den andra, och vid sin framkomst först blir begripligt; och hvaraf slutligen endast stamordet återstår oupplost. (Så t. ex. får man, af verbum, *käyn*, ordet *kä-ves-ken-te-le-mät-tö-myy-te-hes-täm-mepä-hän*). Vi hafva likväl, vid förklaringen öfver de finska stamordens uppkomst, visat huru äfven alla i dem ingående konsonanter — utgörande återstoden af fordna, förgångna, ord — hafva, en hvar, sin skilda betydelse, (jempf. min skrift "*Jumalasta*," &. sid. 94—113.)

²⁵) Exempel härpå hafva vi redan förut anfört i massa, uti vår Förkl. öfver Tacitus, sid. X, och följ. Men på det vi äfven här icke, i detta fall, må sakna något prof på skilnaden t. ex. emellan Svenskan och Finskan — med afseende å noggrannare, bestämdare, och mera logiskt uttryckta distinktioner — må vi t. ex. taga det svenska ordet "rik", som på finska heter *rikas*. Detta ord innebär i sig sjelft, å hvardera språket, inget bestämdt begrepp, emedan det icke upplyser hvarpå man är rik; ty man kan t. ex. vara "rik" på barn, "rik" på böcker — med ett ord, "rik" på hvad som helst, utan att härmed bestämdt afses penningar; änskönt allmänna språkbruket sålunda uppfattat det. Finnarne — som då det gäller om bestämda saker, icke äro nöjda med såbeskaffade vaga och obestämda uttryck — hafva derföre flere andra ord, som också utmärka begreppet rik, men likväl under olika förhållanden; så t. ex. består nu rikedomen i penningar, kan man vara rik i tre olika afseenden, neml. 1:o *rahakas* (*mies*), hvilket närmast motsvarar det svenska ordet "en penningestadd man", d. v. s. en man som har penningar; men i detta begrepp ligger icke ovilkorligt att han derföre äger dem, ty de

mera. Ännu viktigare blir denna språkets egenskap i grammatikaliskt afseende, der icke ordens första utan sista stafvelser (slutändelsen) ensamt bestämmer böjelseformen. Finskan, jemte dess systerspråk Estniskan, Lappskan och Ungerskan, m. fl. liknar i detta fall mera åtskilliga af de Österländska språken, särdeles Hebräiskan. Att således vilja uppställa det finska språkets grammatik efter det latinska, eller något af de moderna språken, innebär redan i sig sjelft en orimlighet, och må vi derföre här vara ursäktade om vi, vid forskningar i sjelfva grundelementerna af Finska språkets grammatik, i flere än ett afseende skilja oss från våra grammatici.

Som sagdt, finskan karakteriserar sig i synnerhet genom sin ovanliga rikedom på ordformer. Såvida nu i allmänhet hvarje form — i språket uttryckt med *ordet*, hvilket utgör den sinliga och förkroppsligade manifestationen af tankens och andens (eller, om man så vill, af förståndets) verksamhet — äfven måste hafva ett motsvarande innehåll (i begreppet), så är det klart att så många olika former t. ex. ett ord äger, så många olika slags föreställningar, eller nuanserade tankar, måste det genom dem äfven uttrycka af det motsvarande, eller här ifrågavarande, hufvudbegreppet. Derföre då t. ex. nomina i andra språk vanli-

kunna vara hos honom t. ex. deponerade, eller tillhöra en annan. Det andra ordet är *rahallinen* (*mies*), d. v. s. en man som äger penningar; men det är icke derföre sagdt att han har dem (hos sig); ty de kunna t. ex. vara utlånta. Det tredje ordet är *rahainen* (*mies*), som utmärker att han både har och äger penningar, eller som man på svenska kanske skulle kalla "en penninge-karl". Består deremot rikedomen i gods eller annan slags förmögenhet, heter det på samma sätt *varakas*, *varallinen*, och *varainen*, hvartill ännu kommer det 4:de ordet *varava*, som egentligen torde bemärka en som är väl försedd härmed. Dessutom betyder ordet *äväriäs* äfven rik; men innebär derjemte att man är stolt och bål häröfver. Dessa begreppsskilnader ligga redan i sjelfva ordformen, eller i slutändelsen, och kunna ofta kongruera, så t. ex. betyda orden *älykäs*, *äyllinen* och *älyinen* (alla tre) "snillrik." Så beskaffade, och tusende slags annorlunda bildade, ord äger finskan; hvilka redan endast genom sjelfva slutändelsen utmärka en skarp karakterskilnad.

gen hafva 2—3, högst 6 kasus, så har finskan deremot 14 till 15, alla olika både till form och bemärkelse,²⁶⁾ hvilka alla dessutom, med tillägg af pronominalsuffixerna, kunna formligen (liksom verberna) *konjugeras*;²⁷⁾ och ibland — tagas *per tempora*.²⁸⁾ Och ej nog dermed! De kunna äfven, om så är, i nödfall (i likhet med adjektivena) *kompareras*.²⁹⁾ Så t. ex. då andra språk blott hafva *en nominativus*, har finskan deremot *tre*, till karakteren (flexion och innehåll) väsendtligen olika; dem man benämnt *Nominativus*, *Infinitivus* och *Essivus*. Då andra språk på sin höjd hafva *en ablativus*, har finskan deremot ej mindre än *fyra*, karakteristiskt åtskilda såväl till betydelsen som sjelfva böjningsformen; dem man vanligen kallat *Inessivus*, *Elativus*, *Adessivus* och *Ablativus*, o. s. v. Men ej nog härmed! Finska språket har äfven t. ex. skilda kasus, som ej blott uttrycka begreppet, eller den antydda föreställningens, såväl negation (annihilation) som formation (me-

²⁶⁾ Hvad skulle man väl säga om vi, längre fram, kunde förete ord som hafva ända — öfver 40 å 50 olika kasus, ej blott till flexionsformen utan äfven till betydelsen?

²⁷⁾ Så t. ex. har ordet *Hevoinen* (häst) konjugeradt i Nominativus: *hevoiseni*, min häst; *hevoiseisi*, din häst; *hevoisensa*, hans häst; *hevoisemme*, vår häst; *hevoisenne*, eder häst, och *hevoisensa*, deras häst. Och på samma sätt alla kasus igenom.

²⁸⁾ Så t. ex. "kuinka hamohin hametta? kuinka sukin sukkiani? kuinka kengin kenkiäni? Kanteletar III, 60. — "Käy tänne käpein kengin, helmoin hienoin helmottele." Kant. II, 133; — "Viitisekse, vaatisekse, kultapantohin kukikse." Kant. I, 229.

²⁹⁾ T. ex. "Kuin tuln miehemmäksi" (då jag blef "mera karl," är icke alldeles detsamma som "karlavuligare"); — "Laulon ennen lapsempäna (lapsena) kieltä pieksin pienempänä. Kant. I, 6; — "Istu sie tyvelle puuta, itse istuin latvempäna" (närmare toppen, eller trädskattan). Kanteletar, III, 261; (eller latvemmä allen); — Och likaså: "Lehto viittä leppiämpi, korpi kuutta kukkahampi;" Kant. I, 177 (sex dubbelt blomsterrikare); utan att man derföre får anse dessa ord, genom abbreviation, vara formerade af adjektivena, miehusemmäksi, latvaisempäna, och kukkaisehempi. Och finnes det dessutom många ord, isynnerhet på ändelserna *käinen*, *inen*, m. fl. som än kunna passera som adjektivum, än såsom substantivum — allt huru det bäst passar sig.

tamorfos), uttryckt i förra fallet genom *Abessivus*, i sednare — genom *Translativus*; hvarutom språket dessutom äger böjningsformer som, derjemte, särskildt afse ett inre eller yttre förhållande (*Inessivus* och *Elativus*, *Adessivus* och *Ablativus*); under det andra kasus åter, med afseende å tiden, antyda en betydelse som innefattar begreppet om hvila eller rörelse (*Essivus*, *Allativus* och *Illativus*), o. s. v. Härtill kommer ännu att alla nomina, såväl substantiver som adjektiver, äga — liksom alla verber — sina särskilda, alltid bestämda, Diminutiver, eller Diminutiva former; af hvilka de förra vanligen slutas på stafvelsen *-nen*, och de sednare på *-len*; och hvilka ord tillika ofta begagnas såsom "smekord", samt kunna, såväl till form som betydelse, stundom — af samma stamord — vara flere, och af olika slag, ja diminutiver af diminutiver i flere olika grader.³⁰⁾

³⁰⁾ Så t. ex. gäller detta om sjelfva det ord, som redan, ensamt, i sig sjelft uttrycker begreppet "liten," (på finska *pieni*); och ehuru i svenska språket icke finnes ett enda ord, som motsvarar något af de flere, och i mångfaldiga slags olika grader, deraf i finskan formerade Diminutiver (mycket mindre mot deras komparationer och flexionsformer) skola vi dock söka icke blott att bringa dem, för tillfället, i någon slags ordning, utan äfven att, i nödfall, åtminstone approximativt, uttrycka dem på svenska, så godt vi kunna, genom tillägg af något annat dervid fogadt adjektivum; hvarvid vi likväl böra anmärka att dessa ord, i dagligt tal, ofta nyttjas *promiscue* om hvarandra. Så t. ex. bildas af stamordet *pieni*, "liten" (Komparativus, *pienempi*; Superlativus *pienin* — motsvarande svenska orden "mindre" och "minst;" hvilka — redan af annat ursprung än ordet "liten" — tyckas vara befreundade med det latinska ordet *minus*) följande Diminutiver: — af *Första graden*, hvilka — enär de alla äga samma betydelse, och endast skilja sig från hvarandra genom utbytet af en vokal — äro att anses såsom varianter af ett och samma ord, eller såsom dialektskilnader; hvilket de dock i sjelfva verket icke äro. Dessa äro nemligen de fem diminutiverna, och adjektiverna: *pieninen*, *pienoinen*, *pienuinen*, *pienäinen* och *pienöinen*, "ganska liten" (med sina komparativer på *-isempi*; och superlativer, på *-isin*; en hvar af dem med sina, enligt Grammatikan, 30 såväl till flexionen som betydelsen olika kasusformer). Dessutom hafva vi i finskan ännu Diminutiverna *pienellinen*, *pienulainen*, och *pieniläinen*, hvardera med sina olika grader; motsvarande kanske det svenska begreppet "något, eller nog liten." —

Men dessa nominas olika kasus och böjningsformer äro ändå ett intet emot verbernas, som, genom de många

Den *Andra graden*, består af Diminutivum utaf Diminutivum af begreppet "liten," och utgöres af följande 4 Diminutiver: *pienukainen*, *pienokainen*, *pienikäinen* (äfvén *pienikäinen*) och *pienikyinen*, "alltför liten" (en hvar med sina komparativa former, på *-kaisempi* eller *-käisempi*, och superlativer på *-kaisin* och *-käisin*). Alla dessa Diminutiva-former äro ursprungligen bildade af de från stamordet härledda orden *pienukas* och *pienikäs* (pygmé); hvartill ännu från de deraf deriverade såväl adjektiva som substantiva formerna *pienukka* och *pienikkö* (som betyda en "liten tingest,") ytterligare formeras diminutiverna *pienukkainen*, *pienokkainen*, *pienekkäinen*, *pienikkäinen* och *pienykkäinen* (alla likaså med fullständiga komparationer) af samma betydelse som de näst föregående, hvaraf de äfvén kunna betraktas såsom artförändringar (med dubbelt k, i stället för enkelt). — *Tredje gradens* Diminutiva-former, hvartill höra orden *pienimminen*, *pienimäinen*, *pienimoinen* och *pienemöinen* (jemte deras komparativa grader) äro deremot bildade — den första, af stamordets superlativus gradus (*pienin*, "den minsta"); — de andra, af stamordets positivus gradus (*pieni* "liten"); hvaremot Diminutiverna *pienemmäinen*, *pienemmoinen*, m. fl. tyckas vara formerade af komparativus gradus (*pienempi* — "den mindre") och hafva således en betydelse af ett närmande till den minsta. Den *Fjerde graden* af Diminutiver på Diminutiver, af ordet *pieni*, bildar nu en aldeles ny form (mähända en slags sammandragning af ordet *pienukka*?) — med slutändelsen *-kku*, hvilken (till skilnad från dem som ändas på *-nen*) borde kallas "minimitivus", emedan den utmärker hvad man kanske (i brist på annat) skulle på svenska kunna kalla "helt liten." Detta egendomliga ord heter på finska *pikku* (Kompar. *pikkumpi*; Superl. *pikkuin*). Men finskan stannar icke härvid, utan bildar häraf ytterligare nya grader af Diminutiver; hvaraf — den *Femte graden* utmärkes af orden *pikkunen* och *pikkanen*, båda deriverade från Nominat. singular. af positivus gradus *pikku*; hvilka hvardera, med sina komparativer och superlativer, skulle kanske på svenska kunna kallas "för mycket liten"; hvaremot Diminutiverna *pikkuinen* och *pikkainen* synas vara deriverade af superlativus gradus (*pikkuin*). — Särskildt skulle väl hit äfvén kunna höra de tvenne diminutiverna *pikkulainen* och *pikkumainen*, af hvilka det sista (såsom deriveradt af komparativus gradus, *pikkumpi*) äger bemärkelsen af en betydelse som närmar sig till begreppet af ordet *pikkunen*. — Slutligen skulle ordet *pikkuminen* ännu vara ett diminutivum. — Den *Sjette graden* består af 3 nya Diminutiver, bildade af de sednaste, neml. Diminutiverna, *pikkarainen*, *pikkuruinen* och *pikkiriinen*, hvilka alla af samma betydelse, (jemte deras komparativer och superlativer) skulle kanske kunna öfversättas med orden "fasligt, eller gruffligt liten". Ändteligen bildas af dessa sistnämnde, ännu engång, följande mindre

skilda s. k. verbformerna, uttrycka alla de olika slags sätt på hvilka en handling i allmänhet kan ske, eller blifva verkställd. Ty utan att alls hafva fästat mig vid den skilda och olika konjugations formen för jakade och nekade begrepp³¹⁾ har jag tillföre redan anfört, och genom

Diminutiver af den sista, högsta, och — *Sjunde graden*; *pikkuruikkunen*, *pikkaraikkänen*, och *pikkiriikkinen*, "onaturligt, — obeskripligt, eller obegripligt liten" (med sina komparativa: *pikkuruikkusempi*, *pikkaraikkasempi*, och *pikkiriikkisempi*, samt superlativa: *pikkuruikkusin*, *pikkaraikkasin*, och *pikkiriikkisin*. Hvad tyckes läsaren nu om ett språk, som blott i den enkla frågan, om hvem som är "liten", äger utom stamordet ej mindre än **40** styckna Diminutiver, som med hvarandra dividera och reflektera öfver detta begrepp; och hvilka — enär nu af hvarje af dessa adjektiver ges tre komparativa grader — tillsammans bilda **120** såbeskaffade former, som — då hvarje af dem äger 30 olika kasus -- sålunda tillsammans bilda ej mindre än **3,600** olika flexioner, eller kasusformer, som — ökade med pronominalsuffixer, bli **21,600**; och med anhangspartiklar — dubbelt upp, utan att på något sätt med hvarandra förvexlas eller förblandas; emot hvilka svenska språket ej kan uppställa mer än en enda form, och äfven den, blott med en enda kasus — ordet "liten"; — ty dess neutrum, ordet "litet", innehåller ju ett helt annat begrepp, hvilket i finskan motsvaras af stamordet "*vähä*" (med dess 3 grader och 90 kasus) och de deraf formerade Diminutiverna, *vähäinen*, *vähäläinen*, *vähällinen*, *vähimmäinen*, *vähäikkynen*, o. s. v. (med alla deras grader och kasus. Och detta språk vill man kalla fattigt och olämpligt för en högre kultur; ehuru det, genom sin organism och ordbildningslära, företer det evidentaste bevis på en forntida högre odling — nemligen enligt de tidernas sätt, som tyckes hafva bestått i djupsinniga meditationer. Ty det folk som förmår, såväl med tanken som med orden, verkställa ej mindre än 6 till 7 gånger förnyade abstraktioner af ett grundbegrepp, hvilket redan i sig sjelft tyckes vara ett *non plus ultra*, genom allt högre och högre, allt finare och finare distinktioner — detta folk, såväl som dess språk, står minsann icke, eller har åtminstone icke stått på en låg grad af civilisation; liksom det aldrig — icke ens i nödfall — tillgripit talesätt, i det hela så meningslösa som t. ex. dessa, hvilka, genom det allmänna språkbruket, slutligen vunnit en slags häfd, och burskap; i svenskan; nemligen: *mycket litet*, *fasligt litet*, *grufligt litet*, *förfärligt litet*, *förskräckligt litet*, *oförskräckt litet* (i Uppland) *obarmhertigt litet*, *oförskämdt litet*, *ochristligt litet*, och *förträffligt litet* (på Gottland) och flere dylika uttryck, hvilka alla komma ungefär på ett ut, och — enär de icke stå i något förhållande till hvarandra — upplysa ingenting. (Jemf. *Förkl. öfver Taciti*, sid. VI—VII.)

³¹⁾ Så t. ex. har den jakade formen i Singularis *tulen*, jag kom-

formligen åberopade exempel styrkt, att t. ex. det finska verbum *seison* (som betyder "jag står") har icke mindre än 104 skilda, af mig då äfven behörligen angifna och uppräknade olika konjugationsformer; hvilka alla i ett eller annat hänseende uttrycka olika föreställningar och förhållanden med afseende å detta begrepp; och hvilket antal jemt fördubblas, om man nu äfven upptager de skilda negativa flexionsformerna. Och då har jag ändock härvid icke uppräknat ett enda af alla de slags reflexiva konjugationsformer, som slutas på stafvelsen *-hen*.³²⁾ Så att man gerna kan antaga att det ges, eller finnes, omkring 230 olika konjugationsformer af detta ord, hvilka alla på ett eller annat sätt, eller i ett eller annat afseende, behandla och betrakta sjelfva hufvudbegreppet; och hvilka alla dessutom formelt och regelmessigt — vid konjugerandet, hela konjugationen igenom — noga skilja sig ifrån hvarandra.³³⁾

mer; *tulet*, du kommer; *tulee*, han kommer (och i pluralis *tulemme*, vi komma; *tulette*, I kommen; *tuleevat*, de komma; och hvarvid flexionsformerna tilläggas sjelfva verbet "komma" (på finska *tulla*); men i de negativa konjugationsformerna fästas de deremot vid sjelfva negationen — particeln "icke" (på finska — *ei*) hvaremot verbum åter här blir inkonjugabelt; och der det således heter: *en tule*, jag kommer icke; *et tule*, du kommer icke; *ei tule*, han kommer icke; *emme tule*, vi komma icke; *etten tule*, ni komma icke; och *eivät tule*, de komma icke.

³²⁾ T. ex. *seisottihen*, *seisottelihen*, *seisoilihen*, *seisoskelihen*, *seisoskentelihen* m. fl.; hvarvid subjektet, uttryckt i verbi personal-ändelse, tillika reflekterar öfver sig sjelf, eller öfver sin egen handling.

³³⁾ Se *Förkl. öfver Tacitus*, sid. XI—XV. Det är nog anmärkningsvärdt, att ehuru sedan den tiden (d. v. s. sedan 1834) utkommit icke mindre än nio nya finska grammatikor, så har likväl ingen finne haft *hjerta* att medge, eller att ens omtala, denna af mig då redan påpekade rikedom med afseende å de finska verbformationerna; men också (å andra sidan) har ingen haft *mod* att bestrida sanningen af mina uppgifter — hvilka, med skäl, fästas utlandets och den lärda världens uppmärksamhet (jempf. t. ex. *Brage og Idun*, 1 Häft. Köpenhamn 1841) — med undantag af *J. A. Lindström*, ang: "de grammatikaliska formernas uppkomst". Men för att nu äfven här, i detta fall, icke sakna något exempel, så enär vi förra gången togo ordet "*stä*" — låt oss nu, i stället, taga ordet "*gå*" — till efterrättelse, så blir förhållandet följande: 1) Stamordet *Käyn*, jag går; 2) *freqv.* *Kävelen*, jag går ofta (d. v. s. spatserar, promenerar); 3) *dimin.* *Käyskelen*, jag går litet; 4) *dimin. freqv.*

Detta kan kanske till en början gifva ett litet begrepp om finska språkets rikedom på böjningsformer, isynnerhet om man härvid ännu vidare betänker de tusendotals olika flexionsformer, som uppkomma till följd af olika modus och tempus, och hvilka ytterligare ännu — sexdubblas, genom tillägg af pronominalsuffixerna, och — tolfdubblas, genom tillkomst af anhangspartiklarne.³⁴⁾ En språkrikedom, hvilken

Käyskentelen, jag går litet esomoftast, 5) *moment.* Käväisen, jag går som hastigast; 6) *freqv. dimin.* Käveskelen, jag går ofta som hastigast; 7) *freqv. dimin. moment.* Käveskentelen, jag går ofta litet som hastigast; 8) *factit.* Käytän, jag låter gå, begår, jag leder; 9) *fact. freqv.* Käyttelen, jag begår ofta (behandlar) ledsagar; 10) *fact. dimin.* Käyteskelen, jag behandlar (ledsagar) litet; 11) *fact. dimin. dimin.* Käyteskentelen, jag behandlar, eller ledsagar, litet esomoftast; 12) *fact. fact.* Käytätän, jag låter behandla; 13) *fact. fact. freqv.* Käytättelen, jag låter ofta behandla; 14) *fact. neutr. fact.* Käytäytän, jag ställer så till, eller bestyr, att det blir behandladt; 15) *fact. neutr. freqv.* Käytäyttelen, jag ställer så till att det ofta blir behandladt; 16) *inchoat. neutr.* Kävestyn, det börjar gå, det lyckas. 17) *inchoat. neutr. fact.* Kävestytän, jag gör att det börjar gå, med dess *freqv.* Kävestyttelen. Dessutom förekommer i 3:dje Delen af Kanteletar, sid. 67, en form som vi icke känna, neml. Kävystelen (troligen i stället för Käveskelen?); der det heter: "pihalla kävysteleksen, veräjillä vyötteleksen." Då nu till hvarje af dessa verbformer kommer först deras *passiva*, eller *impersonella* former, (t. ex. käytätään, o. s. v.) bli de således **36**; och då vidare till en hvar af dem komma 4 skilda *intransitiva* eller *reciproca* former (t. ex. käyttäin, käyttäiten, käyttäimme, och käyttiän, eller summa således 64), så utgöra de sålunda tillsammans **100** verbformer (hvilka alla äro till sin natur *jakade*), och då man tager med i beräkningen de *nekade* verbformerna, hvilka naturligtvis äro jemt lika många, så blir totalbeloppet **200** skilda verbformer, som i Finska språket behandla begreppet "gå"; och hvilkas skilda flexionsformer uppgå till flere tusende. Troligen skall mången förbryllas af detta ragasande med ordformer, och anse finskan vara ett språk ganska svårt att lära. Tvärtom — det är ganska lätt, bara man engång lär sig känna naturen af dess organism.

³⁴⁾ T. ex. (affirmatift) i Sing. *seisonpahan*, men jag står dock; *sisotpahan*, men du står dock; *seisoopahan*, men han står dock; i Plural. *seisommepahan*, men vi stå dock; *seisottepahan*, men ni stån dock; *seisovatpahan*, men de stå dock (negatift) Singul. *empähän seisok*, nej men jag står icke; *etpähän seisok*, nej men du står icke; *eipähän seisok*, nej men han står icke. Plural. *emmepähän seisok*, nej men vi stå icke; *ettepähän*

— med afseende å alla de skilda konjugationsformerna, våra grammatikor hvarken kunnat ordna eller redigera, eller våra Lexica upptaga. Men icke nog härmed! Finska språkets rikedom utmärker sig äfven — med afseende såväl å substantivernas som adjektivernas stora produktionsförmåga, d. v. s. i den rika ord-afvel, eller yngel, som visar sig i mängden af de skilda från ett enda stamord deriverade orden, hvilka — likaledes med afseende å slutändelsen (till formen) alltid noga bestämda, och derigenom äfven exakta till bemärkelsen — sedermera genom sina reguliera (men tusentals olika) böjningsformer, söndersplittra, analytisera, kombinera, och demonstrera sjelfva det i stamordet liggande hufvudbegreppet, betraktadt från alla sidor. Man ser således huru vigtig och intressant — ja huru högst nödvändig en exposé af *derivationsläran* är för finska språkets vetenskapliga behandling, isynnerhet nu, då hvarje skribent, utan närmare kännedom, efter behag riktar språket med nybildade vetenskapliga termer; och ändock har den hittills knappt blifvit vidrörd, mycket mindre utvecklade af våra språkforskare.³⁵⁾ Det vore i sanning hög tid att tänka härpå; och ett företag lika värdigt som hedrande för det finska Litteratur-Sällskapet att fundera uppå.

Men Finskan har äfven en annanslags ordriking, som icke (liksom den förra) alltid består i formen (eller slutändelsen) och således icke heller alltid i betydelsen; utan hvilka ordformer — der olikheten röjer sig på något annat vis — kunna anses såsom varianter af ett och samma ord, eller endast såsom dialektskilnader, eller kanske såsom prosaiska, poetiska, eller onomatopoietiska benämningar å samma sak (begrepp) — allt efter behag, och huru man vill anse det. Men hvilken ordriking (ehuru äfven den saknas i våra lexica) derföre ingalunda bör förbises,

seisok, nej men ni stån icke; och *eivätpähän seisok*, nej men de stån icke, o. s. v. i alla tempora och modus.

³⁵⁾ Lektor Eurén har dock sednast i sina Finska grammatikor, och än mer i företalet till sitt finska Lexikon, sökt lemna ett berömvärdt bidrag härtill.

och ringa aktas, mycket mindre tadlas och klandras; som vanligen likväl skett, när jag — med anledning af den Savolaxska idiomen — någongång deraf begagnat mig; hvaremot då D:r Lönnrot gjort detsamma, har man dervid haft ingenting att anmärka, utan funnit allt ypperligt, och högst berömvärdt.³⁶⁾ För att ej blott styrka sanningen af min uppgift i denna del, utan för att tillika genom anförande af exempel gifva läsaren ett någorlunda begrepp om finskans rikedom äfven i denna väg, skola vi jemförelsevis taga det Svenska ordet "*Broder*", förkortadt "*Bror*", som således i svenskan endast har *tvenne* former, af hvilka hvardera i singularis och pluralis hafva tillsammans 4 naturliga kasus³⁷⁾ således — summa 8; ty nödhjelpen medelst prepositioner, enär de icke ens utgöra prefixer, kan naturligtvis här icke ens komma i fråga.

Vi skola då se huru härmed förhåller sig i Finskan, der följande ord beteckna ordet "*bror*", —

Men för att härvid få en klar öfversigt se vi oss föranlåtna att, för mängdens skull, indela dem i vissa klasser; hvarvid vi få erinra det vi — i anseende till det lilla af folkspråket som, genom tryck, hittills blifvit bekant — icke här förmå åberopa behörig auktoritet för flere af dem, än de som förekomma i Kalevala och Kanteletar; de öfriga må tillsvidare stå för vår räkning, såsom poetiska eller onomatopietiska efterbildningar af stamordet.

Dessa klasser äro som följer:

A) Ord hvilka slutas på en vokal, med en enkel konsonant midt i ordet, såsom t. ex. I:o *Veli*; hvilket är ett

³⁶⁾ Utan att här vilja åberopa flere exempel, ty sådana följa sjelfmant snart nog, vilja vi blott t. ex. omnämna: att man på samma sida i Kalevala II Del. läser (på *tvenne* ställen) "*yheksän lukun takoa*" (sid. 76, v. 15 och 26) hvaremot samma ord sid. 104 v. 33, m. fl. st. läses "*yheksän lukon takoa*"; och hvarvid man således fullkomligen, åtminstone i denna del, följt och iakttagit våra principer.

³⁷⁾ I Singul. nominativus *Bror*, *broder*; genitivus, *brors*, *broders*; ackusativus, *brodren*. Plural. nominat. *bröder*, *bröderna*; genit. *Brödernas* (den gamla formen *Brödromen*, i dativ. plural. är redan obsolet).

af de allmänna, och som isynnerhet förekommer vid sammansättningar, t. ex. Veli-mies, veli-kultainen; och afser egenteligen en "äldre", eller "större", broder. — 2:o *Velo*; t. ex. "läksipä velo kalahan, velo toinen tuoreseen." (Kanteletar III Del. sid. 290) — 3:o *Velu*; — 4:o *Vely*; — 5:o *Velö*; — 6:o *Veito*. (Dess diminitivum se N:o 37) föröfrigt samma form som *veijo*.

B) Ord, hvilka slutas på en vokal, med en dubbel konsonant midt i ordet: — 7:o *Velli*. Denna form är i Dorpatska dialekten den allmänna benämningen på "broder." — 8:o *Vello*; t. ex. "etsin neittä vellolleni, kumppalia kullalleni" (Kant. III D. s. 202): "mi on virka vellollasi" d:o s. 289) och "minun vello vieremässä, minun armas astumassa" (Kant. II 38) — 9:o *Vellu*; — 10:o *Velly*; t. ex. "etsi pientä vellyttänsä, kullaista omenuttansa. (Kant. III 209, och Mehiläinen 1837, maaliskuussa). — 11:o *Vellö*; — 12:o *Veikko*; är åter en allmän form i finskan, och betyder egenteligen en "yngre", eller "mindre", broder. — 13:o *Veikka*; med samma bemärkelse, är likaså allmänt känt, i synnerhet i Tavastland, och begagnas, liksom det förra, äfven såsom smekord att tilltala sina vänner; motsvarande det svenska ordet "bror lilla." — 14:o *Venno*; och troligen har äfven ordet *Vento* fordom i språket betydtt "bror"; ehuru det nu, liksom ordet *veikko*, begagnas såsom smekord. Hvardera torde vara beslägtadt med det svenska ordet "vän", hvaraf ock en variant, ordet, *vend*, genit. *venna*, på Revalska dialekten, af Estniska språket, äfven betyder *broder*.

C) Ord, som slutas med en diftong, t. ex. — 15:o *Velji*, Kontrah. *veli*. — 16:o *Velje*; hvaraf sedermera blifvit bildadt ordet *veljes*; — 17:o *Velju*; och — 18:o *Veljy*, gen. *veljyn*, hvaraf sedermera blifvit bildadt ordet *veljyt*, gen. *veljyen*. — 19:o *Veljä*; hvaraf blifvit bildadt ordet *veljäs*, och — 20:o *Veljö*; — 21:o *Veijo*; (eller *vejo*) t. ex. "kun olet kotonen pursi, veijon vestämä venonen" (Kalevala I. 130) "eli veioni venonen" (Käl. II 261, v. 58) "nuoremmallen

veijollensa" (Topel. II 15; Kal. II p. 211, v. 8.) t. ex. "Viety on veioni sotahan, tuonne on viety veioani" (Kant. III 277, 29) "oi veio, sulosananen" (Kant. II 278) och "vettä veioni sulavi" (Kant. II 335) — 22:o *Veijö*.

D) Ord, som slutas på en konsonant, t. ex. — 23:o *Veljes*, och — 24:o *Veljäs*, äro i prosan de allmännaste formerna. — 25:o *Veljus*, och — 26:o *Veljys*. — 27:o *Velos*; — 28:o *Vellos*; — 29:o *Velys*; — 30:o *Vellys*; — 31:o *Vellyt*, gen. *vellyen*, åter en slags dimitutiv form, samt — 32:o *Veljyt*, gen. *veljyen*; t. ex. "Sulho viljon veljyeni, vuotit viikon, vuota vielä" (Kal. I. 182, v. 21) "vaihoit viljon veljyesi". (Kant. I. 138) — 33:o *Velös*. — 34:o *Vellös*. — 35:o *Veljykäs*, hvaraf ett dimin. förekommer N:o 52.

E) Nu komma alla de vanliga diminutiva formerna af dessa ord, och hvaraf i svenskan finnes ingen (motsvarande latinska ordet *fraterculus*), t. ex. — 36:o *Velinen*; t. ex. "Hei velinen veitoseni, kaunis kasvinkumppalini" (Kant. II 126) — 37:o *Veitonen*; (se N:o 36 och 39) — 38:o *Vellinen*. — 39:o *Velonen*; t. ex. "Voi velonen veitoseni (veikkoseni) kaunis kasvinkumppalini" (Kant. II 115.) — 40:o *Vellonen*. — 41:o *Velunen*. — 42:o *Vellunen*. — 43:o *Velynen*. — 44:o *Vellynen*. — 45:o *Velönen*. — 46:o *Vellönen*. — 47:o *Veljeinen*; formen allmän, äfven upptagen af Renvall. — 48:o *Veljinen*, och — 49:o *Veljunen*; — 50:o *Veljynen*; dimin. af N:o 18 och 32 — 51:o *Veljäinen*, åter en allm. form, upptagen i våra Lexica. — 52:o *Veljykkäinen*; t. ex. "Minun nuori veljykäisen" (Kant. II. 250) är ursprungligen samma ord som Estniska orden *Vellikenne* och *vellekenne*, hvilka hvardera äfven betyda "bror." — 53:o *Veikkonen*; är, tillika såsom smekord, den allmännaste formen af alla; och likaså — 54:o *Veikkanen*. — 55:o *Veikkamoinen*; en Savolaxform, äfven känd af Renvall, betyder detsamma. Af dessa 55 skilda ord, som alla betyda "Bror", och hvilka utgått från ett gemensamt stamord, upptager Renvalls Lexikon endast 15 former; hvarutom D:r Lönnrot i Kalevala och Kanteletar, enligt hvad vi här visat,

begagnat 8 nya ordformer³⁸⁾; och huru har man icke (och det med skäl) härvid prisat både boken, och författaren; men när jag deremot skref ordet *kirjotan* ("jag skrifver") enligt de 4 sätt det uttalas, och som det (efter min princip) således äfven bör skrivas (neml. *kirjotan*, *kirjoitan*, *kirjutan* och *kirjuitan*) huru for man icke ut emot mig? liksom jag härvid begått ett majestätsbrott — neml. emot Hans Majestät — "Grammatikan."

Vi få således i finskan ej mindre än 53 karakteristiskt skilda varianter, eller ordformer, af ordet *veli* (bror) — de må nu sedan benämnas prosaiska, poetiska, eller onomatopietiska (sak samma) — hvilka, enär en hvar af dem äger 30 kasus, göra ett olika kasusantal (d. v. s. der olikheten ej alltid är i slutändelsen, utan stundom äfven besticker sig in i ordet) af 1,590 skilda kasus, hvilka med pronominalsuffixer, uppgå till 9,540, och blott med *en* anhangssuffix till 19,080 olika ord, (och med *tvenne* således — dubbelt upp), motsvarande sålunda de 8 svenska. Detta kan kanske redan ge ett litet begrepp om hvad som förstås med ett *levfande språk*. Och likväl är det med allt detta en sådan ordning, reda och regelformighet, i denna massa af ord, att dessa aldrig med hvarandra kunna förblandas, och att man vid hvilken kasusform som helst genast kan resolvera hvarest ordet står, eller hvar det finnes.

Då nu finska språket — till följd såväl af denna sin extension, å ena sidan, och intensitet, å den andra — inom sin egen fatebur äger ett så rikt material af former, och uttryck för tankens och förståndets funktioner, vill det synas

³⁸⁾ Nemligen: orden *velo*, *vello*, *velly*, *veljyt*, *velinen*, *velonen*, *vellykkäinen* och *vestonen*. Det är annars anmärkningsvärdt att det finska ordet *veli*, *velos*, m. fl. (som ursprungligen torde vara af samma stam som det grekiska ordet *φίλος*, och det latinska *filius*) icke tyckes anträffas i andra språk än i det Lappska, der "bror" äfven heter *välj*, *välja*; diminut. *väljats*, *väljets*. Endast uti det vidt utbredda negerspråket *Somauli*, i Afrika, ser det ut som detta ord åter skulle uppdyka, jemte sina båda (dubbla) bemärkelser; ty der betyder *weel*, "son"; *wel-lal*, "bror"; och *wel-la-she*, "syster".

som hon i det stället borde vara så mycket fattigare i ett visst annat afseende — nemligen på *stamord*; och att hon således aldrig minst borde behöfva vända sig till andra och främmande tungomål, för att från deras förrådskamrar ytterligare förkofra sig. Likväl är finskan detta oaktadt särdeles rik äfven på *stamord*, ja vida rikare än något annat känt språk³⁹); af hvilka en väldig mängd stå liksom från de öfrige orden isolerade, och äro till stor del numera åtminstone föga begagnade, liksom de föröfrigt, i brist på någon afkomma (eller af dem härledda ord) äro i så måtto aldeles ofrukt samma — till ett bevis att de troligen, ursprungligen, förskrifva sig från främmande tungomål. Vi tro detta vara om ej ett historiskt, så åtminstone ett filologiskt, bevis derpå att finnarne i en antehistorisk forntid, mycket mera än nu för tiden, måtte hafva stått i en liflig beröring med skilda olika slags främmande nationer; och hvaraf deras språk ännu tyckes bära en ej så otvetydig stämpel. Det skulle i sanning förtjena att genom en närmare linguistisk forskning nogare undersöka förhållandet.

Nu skulle man kanske redan vara nöjd med de anförda bevisen för finska språkets rikhaltighet; men det bästa kanske återstår ännu, och det af en ganska egendomlig beskaffenhet. Ty finskan äger ännu en rik och ganska egenslags språkkälla, hvarutur man kan ösa till oändlighet, utan att komma till dess botten; och som, mig vitterligen,

³⁹) Så t. ex. har *Fulda*, vid beräkningen af "stamorden" i Tyskan, funnit dem utgöra 3—400, *Court de Gebelin* har i Franskan icke funnit fullt 400, *Fourmont* fann i den rikhaltiga Grekiskan endast 300, *Bayer* och *Fourmont* räknade i Chinesiskan blott 330—350, o. s. v. Jag har, vid beräkningen af *stamorden* i Finskan, troget följt det i flere afseenden ännu ofullständiga *Renvalls Lexikon*, och, sida för sida, noga upptecknat alla såbeskaffade ord, till hvilka jag åtminstone icke kunde finna någon radix inom Finska språket; och kommen till konsonanten J (å sidan 119) — ty längre gaf jag mig icke tid att fortsätta detta odiösa arbete — fann jag, vid hopsummeringen, mig redan hafva erhållit 894 så kvalificerade primitiva ord. Och då nu boken innehåller 695 pagina, borde den — efter samma beräkning — innehålla öfver 5,000 *stamord*. Huru skall man väl kunna förklara detta?

knappt något språk har, eller kan framvisa. Det är en s. k. *onomatopoesi*, eller språkpoesi, som vi kanske hellre ville kalla det; och som utgör en af dess största glanspunkter. Ja det är nog underligt att hittills ännu ingen fästat sig härvid, af alla våra många filologer och språkforskare — hvarken Grammatici eller Lexikografer. Det är så mycket mer underligt, som det ännu utgör en af finska språkets vackraste, och rikaste, beståndsdelar; och utmärker så till sägandes en hufvudkarakter; hvilken dock, med tiden, troligen måste allt mer och mer försvinna, i den mån språket vetenskapligen odlas. Ty vetenskapen, som i betydelsen af hvarje ord vill inlägga ett bestämdt och begränsadt begrepp, tål icke (enligt hvad förut redan blifvit nämnt) detta mångtydiga och poetiska naturjoller; hvilket äfven, å sin sida, skyggar tillbaka för vetandet, såsom ägande — en visshet. Till följd hvaraf de onomatopoietiska orden, hvilka nu hufvudsakligen utgöra språkvännernas och skaldernas ordkrydda, måste från språket försvinna, eller ock deruti ingå — genom att aflägga sin onomatopoietiska natur, och antaga bestämda bemärkelser; såsom fallet också redan blifvit med en gräslig mängd af dem. Oss synes det derföre, som det äfven borde tillhöra Finska Litteratursällskapets omtanka — ja att det borde vara dess åliggande, att utveckla och utreda denna intressanta sida af språkets karakter, så mycket mer som den troligen för de flesta är alldeles okänd i vetenskapligt afseende.

Men innan vi ännu kunna närmare yttra oss något härom, måste vi gå liksom ett steg tillbaka, och betrakta finska språket från ett visst annat håll, eller ifrån en annan synpunkt, enligt hvilken språket måste uppfattas under 3:ne olika förhållanden, utgörande och i sig konstituerande trenne slags talesätt, hvilka i vissa punkter äro väsendtligen skilda från hvarandra, ehuru gränssorna dem emellan icke så noga kunna bestämmas, eller utstakas, helst de ofta äro med hvarandra mer eller mindre införlifvade. Dessa äro:

1:o Det **Prosaiska språket**; hvilket sönderfaller i tvenne hufvudbrancher, nemligen det *levfande*, som muntligen talas

af folket, omfattadt af de skilda språkdialekterna i landet; och det *döda*, eller s. k. bok- och skrifspråket; om hvilka hvardera vi redan förut talat, och af hvilka det sednare gjort till sitt hufvudsträfvande att — icke efter folkets uppfattning, utan — efter enskildt tycke och smak, genom konstens biträde, bilda ett s. k. allmänt och gemensamt skrifspråk; hvilket dock ingenstädes, såsom sådant, egentligen talas; men likväl, såvida det består af finska språkelementer — allmänt, mer eller mindre, förstås; och för hvilket, isynnerhet i sednare tider, äfven Litteratur-Sällskapet tyckes hafva velat taga sig *jus patronatus*. Meningen, och idéen, har väl härmed varit att (i likhet t. ex. med högtyskan, svenskan, m. fl. a. språk) bilda, och ordna, ett eget klassiskt språk, hvilket icke skulle nedsänka sig till det låga folkspråket, och dess triviala dialekter, utan som skulle utgöra liksom sjelfva gräddan af det finska tungomålet; hvaraf, naturligtvis, alla de skulle få läppja, som i skrift deraf ville begagna sig. Men olyckligtvis har det härmed gått som med den Svenska Akademiens språklära; sjelfva den finska grammatikens ifrigaste förfäktare hafva icke varit i stånd att alltid följa sin egen urtyp, utan hafva de ej sällan i detta fall försyndat sig emot sig sjelfve, och härvid begått de största inkonsequenser; hvarpå man t. ex. finner otaliga prof i sjelfva finska Litteratur-Sällskapets egna skrifter — till och med i Kalevala och Kanteletar. Också — om man tänker närmare sig in i saken — finner man det orimliga, att vilja statuera ett så beskaffadt enformigt språk, helst man vid en nogare granskning troligen skall märka att hvarje enskild författare äfven har sina individuella egenheter, hvilka röja sig till och med i behandlingen af språket.⁴⁰⁾ Liknelsevis, skulle man kanske numera kunna jemföra det gamla bokspråket med ett i botaniskt afseende torkadt och välkonditioneradt herbarium, förvaradt i ett museum; hvaremot folkets sånger, och muntrationer, likna de friska blommor som växa och frodas i våra skogar.

⁴⁰⁾ Se *Suomalainen*, 1846, N:o 5 & 8.

2:o Det **Poetiska språket**,⁴¹⁾ som funnit det prosaiska om ej nog tungt och enformigt, likväl för mycket strängt och logiskt hållet, synes — bland annat, hafva gjort sig till en regel att, så ofta tillfälle dertill gifves, handla tvärt deremot. Derföre hvad som, uti ett eller annat afseende, i prosan synes orätt, oförmligt, ja till och med klandervärdt, det har poesin ofta attrapperat, hyllat, och upptagit som sin lifsprincip; hvarigenom hon, i åtskilliga fall, förkastat och ogillat flere af den torra prosans idéer. Det är genom denna emancipation af språkets allmänna lagar, som poesin känner sig fri och lätt, som en dufva, för att, obunden af tvångets bojor, sväfvä i högre rymder — dit hon stundom, från den låga jorden, svingat sig upp ibland skyarne. Då vi redan mer än en gång tillföre⁴²⁾ karakteriserat den finska poesin, tro vi oss här så mycket mer kunna förbigå åtskilligt af hvad som hör till dess natur och väsende;⁴³⁾ för att här, uteslutande, fästa oss endast vid språket. Vi finna då t. ex. att det poetiska språket — 1) ofta utbyter vokalerna i orden emot andra, hvarigenom hon stundom gör dessa nästan oigenkänneliga,⁴⁴⁾ och hvarvid hon isynnerhet synes visa en slags förkärlek för

⁴¹⁾ Med det "poetiska språket" förstå vi icke här sådant det förekommer i de ärligen utkommande "Hengellisiä Lauluja, eller i Psalmboken, eller i många af vår tids finska öfversättningar och versioner, utan sådant det anträffas i den gamla finska *Sagan* och *Sången*, i *Fabeln* och *Myten*, äfvensom i de gamla finska *Folkfilosofemerne*, eller s. k. "Ordstäfvén".

⁴²⁾ *Se. Litter. Tidn.* 1817, sidd. 392—398; — *Väinämöiset*, sidd. IX, och följ. — *Otava*, 1 D. sidd. 267, och följ. — *Runola*, sidd. 111, o. följ.

⁴³⁾ Vi förbigå således här, ej blott (i yttre mätto) såväl "allitterationen" och den i tvenne, eller flere, verser efter hvarandra varierade "omsägningen" af samma thema, äfvensom "metern" och taktten, utan äfven (i inre afseende) det poetiska, allegoriska, och stundom symboliska, antingen i framställningssättet eller i själfva innehållet.

⁴⁴⁾ T. ex., "Missä antajat asuvat, elävät emantovaimot"? (i stället för "emäntävaimot") Kanteletar II, sid. 357; i anledning hvaraf det sid. 236 heter: "Pah' oli olla orjuessa, ei parempi emantuessa" (i st. f. "emännäisyydessä"). — "Minun nallin naiakseni, kenstin kestäellakseni (kestelläkseni) Kant. 111, 213. Otaligt många andra såbeskaffade fall.

bokstäfverna *u* och *y*⁴⁵⁾ — 2) Likaså skoningslöst behandlar hon någongång sjelfva konsonanterna, hvilka hon stundom utesluter,⁴⁶⁾ eller med hvarandra ombyter och förväxlar.⁴⁷⁾ — 3) Ena gången inskjuter poesin (medelst *epenthesis*, eller *diaeresis*) en främmande bokstaf, på oriktigt ställe, för att dymedelst liksom dela ordet;⁴⁸⁾ ja stundom åtskiljer hon

⁴⁵⁾ T. ex. "Vesa nuori nostessasi, ympynen (impinen) yletessäsi". Kant. I, 135. — "Äänyet (äänet) itki ilohon." Kalevala II, 198.

⁴⁶⁾ T. ex. "Itku on partasuun urohon, urina uvantolaisen." Kal. I, 16; (för att få alliteration, i st. f. "suvantolaisen.") — Och likaså: "Lehmen henki lengännehe." Kant. III, 278 (i st. f. "hengännehe"). eller t. ex. "Itä inku (i st. för "vinku") ilkiästi". Kal. II, 108. — På samma sätt: "Juoksi sunna (sutena) suuret korvet, veet saukkona samosi. Kal. I, 94. — "Tänpä (tämämpä) hän esiksi (ensiksi) iski" Kant. III, 248. — "Kullen ei ituksi (itkuksi) käynyt, itki nuoret, itki vanhat." Kal. II, 99. — "Hiiva alla, vesi päällä, kyyt käärmehet kesellä" (keskellä) Kal. II, 20. Sälunda finner man bokstafven *k* ofta utelemnad, t. ex. "Istu puolella sioa, astu puolella aselta" (askeletta) Kal. II, 12. — "Kanto Katri-sen kyliehyn (kylpyhyn) itse loi (löi) parahan löylyn". Kant. III, 10. "Taon luojalle kyttyttä (kytkyttä) Jumalalle kahlišköyttä". Kant. III, 42. — "Laata (lakata) virren laulamasta, herätä heläjämästä." Kant. I, 11. — "Tappo naisen ennen nainun (naineen) murti entisen emännän," Kant. III, 89. — "Souanko väen mukahan, vai souan asun (asujan? asian?) mukahan?" Kal. II, 50. *Asu*, on turva-kappalek; mutta *asek* on murha-kappalek.

⁴⁷⁾ T. ex. "Polukoilla (poluilla, polkuilla?) polvin pyörin." Kant. III, 254. — "Ompa naisen olkaluuta, palakaisen (palkkalaisen) pääpaloja" Kant. III, 130. — "Ikävä imehnosilla (inhimisillä); tuiki linnuilla tukela." Kal. II, 160. — "Eipä tässä oo ennen ollut tämän joukon juoleutta (jaloutta) tämän kansan kauneutta." Kal. II, 202.

⁴⁸⁾ T. ex. "Kalajahan (i st. f. "kalan," eller "kalansak" — i genet.) kaiken kaato." Kal. II, 51. — "Kuu hut (kuu) vastahan tulevi; niin kuulle kumarteleksen." Kal. I, 94. — På samma ställe: "päivyt och "tiehyt" i st. f. "päivä" och "tie." Att midt i ordet tillägga bokstafven *h*, och i slutet deraf *t*, är icke något ovanligt; så t. ex. "päähyt (pää) koukkuhun koverra, sarvet söntahan sovita." Kal. I, 119; och "naista itki illat kaiket, itki yöhyet (yöt) enemmän." Kant. II, 66; eller "pyyhyet (pyy) pyrjäjämissä, vempelleellä vieremässä." Kal. I, 188. Äfven andra bokstafven instoppas ofta för meterns skull: t. ex. "tuolla laitton lapsueni (lapseni). Kal. II, 45; och — "Ole puolla poikajesi (poikaisi) aina lastesi apuna." K. II, 128, eller "Lohi leikkoallaksesi (leikellaksesi) kala viploin viülläksesi." Kal. II, 220. — "Onko tätä sirikat (sirkat) syönnä, tonkiinna vesitorakat."

dess delar, genom tillägg af en eller flere stafvelser.⁴⁹⁾ — 4) Andra gången borttager hon åter (medelst *syncope*, eller *synaeresis*) ej blott en eller annan bokstaf⁵⁰⁾ utan stundom en eller flere stafvelser,⁵¹⁾ hvarigenom orden ofta bli oigenkänneliga. — 5) Ofta använder poesin oriktiga, och emot alla reglor stridande, kasusformer⁵²⁾; hvilka stundom endast

⁴⁹⁾ T. ex. "Vyötti kyillä käärmehillä (Kyy-käärmehillä) sisiliskoilla siteli." Kal. II, 50. — "Maammolle maherolehmän (mahova lehmän) jok' on syömättä lihava." Kant. III, 104; eller som det sid. 136 heter: "maammoni matikkalehmät." — "Nosti puihin purjehuiset (purjeet, purjeiset) vaattehuiset (vaatteet, vaatteiset) varpasihin." Kant. III, 251; och — "Huoli hurstille tulevi, varu vaattehuisilleni" (vaatteiselleni). Kant. II, 128; eller — "Laski pojan polvillensa, lapsen lannehuisillensa (lanteisillensa). Kant. III, 34, 242, liksom det sid. 34 heter ganska vackert "kato poika polviltahan lapsi lanne'puoililtahan"; men deremot ganska fult sid. 242, "paarna parmahuisiltahan" (barnet från hennes barm); tvenne svekanismer — efter hvarandra.

⁵⁰⁾ T. ex. "Näki purren purjehdivan, tervalaian laiehtivan" (lainehtivan). Kant. III, 187. — "Ei ole näitä neitosia suitsen seitson (suitsin seitsoen) ottaminen". Kant. III, 290, eller liksom sid. 207: — "Suitset seitset (suitset seitsemät) vyön takana, takatarhilot käessä". — "Itse istuvi perähän, laatiuvi (laittelihen) laskemahan". Kal. II, 83.

⁵¹⁾ T. ex. "Heitty (heitetty) hännät häilymähän, pääkehät kähäjämähän. Kal. II, 7. — "Millä noita karretahan (karaistetahan) karretahan, voitetahan"? Kal. I, 7. — "Väen (väkisin) vietiin vihintupahan (vihkitupahan) väen (väkisin) kihlat annettihin. Kant. III, 65. — "Kalatuutta (kalattomuutta) Kauko itki, veli toinen verkotuutta" (verkottomuutta). Kant. II, 359. — "Itketkö sie leivätyyttä (leivättömyyttä) leivätyyttä, lehmätyyttä" (lehmättömyyttä). Kant. I, 132. — "En sotahan saanukkana (saatettunakaan) enkä vietytä vesille". Kal. II, 80. — "Joi mun joulutynnyrini, jätti pienen pellapaian" (pellavapaian). Kant. III, 161. — Veralla virannehella, saralla epäpäöllä" (epäpätöisellä). Kant. III, 13. — "Emo kuluni" (kultaiseni). Kant. I, 41.

⁵²⁾ Finskan begagnar ofta, äfven i tal (enligt grammatikens reglor) aldeles oriktiga kasus; hvilket i stället att tillräknas henne såsom fel, tvärtom länder henne till förtjenst, emedan de utgåra ganska egna och vackra idiotismer (fennicismer) eller arkaismer; hvilka bevisa, liksom mycket annat, att hennes språklyne icke kan uppfattas efter en latinsk eller svensk grammatika. Att uppräknas alla sådana fall, medger icke tillfället här; dock må vi, såsom exempel, anföra, t. ex. "Laulan suulta laihemmalta (suulla laihemmalla), vetoselta (vetosella) vie-

longe petitum, genom antagande af någon ellips möjligen kunna förklaras.⁵³) — 6) Likaså begagnar hon sig stundom af oriktiga verbformationer,⁵⁴) hvilkas bemärkelse man attsluta af meningen endast kan förstå. — 7) Och kan hon ej annat, så kastar hon, *hysteron proteron*, orden huller om buller om hvarandra, i en alldeles förvänd ordning;⁵⁵) utan att här tala om många andra ofog, de der höra till hennes kapriser och nycker.⁵⁶) Vål medgifva vi att hon vanligen

rettelen". Kal. I, 4. — "Oisipa minuksi (minulla, minussa?) ollut, paikkoja parempiaksi"; Kant. II, 208, 228.

⁵³) T. ex. "Sampo (sammolla) ei puuttunut sanoja, eikä Louhi (Louhella) luottehia"; Kant. II, 286. Genom en antagen ellips skulle det heta "sampo (joka asuu pohjolassa) sillä ei puuttunut &. — "Mist on kielet kanteletta (kanteleessa)? hivuksista hien ruunan; mist on nauhat kanteletta (kanteleessa)? hauin suuren hampahista". Kal. II, 92, 93. — "Ei täyvy tätä tytärtä pahoille rekipajuille". Kant. II, 14, neml.: — ei täyvyk panna, &. — "Mahoit olla oikiassa" (neml. mielessä). Kal. II, 29. På samma sätt säges det sid. 221, "Nyt on mieli melkiässä, ajatukset arvosessa, kaikki toimi toisialla".

⁵⁴) Ofta nyttjas isynnerhet den s. k. *factitiva* verbformen, i stället för stamordet, t. ex. "Sinä koirani komehin, juoksuttele, joututtele ahomaita ankehia". Kal. I, 73, i st. f. "juoksentele, joutuskele". Hade meningen här varit att hunden skulle påskynda jagandet af ett vildbråd, då hade ordformen varit på sitt ställe. — "Istumme ilokivelle, laulu-paaelle langetamme" (langeamme). Kant. III, 150. — "Jo omat ovet näkyvi, omat ukset ulvottavi" (ulvoavat). Kal. II, 107. — "Aina aikahan tulisin, aikahan tuletellis (tuleskelisin). Kant. II, 165, 206. På samma sätt sid. 274: "Ikävä minun tulevi, ikävä tuletteleksen", liksom i Mehiläinen 1836, kesäk. sid. 7, v. 19: "Luvaten ei millä pahalla oletella (oleskella). — "Joko virsiä veteli, monet laulut laulatteli (lauleskeli). Kant. II, 128. — Äfven nyttjas verb. aktivum ibland för passivum, t. ex. "Vihviläisillä saroille, kakaroille kylmenneille (kylmetyille).

⁵⁵) T. ex. "Tuli kokko maalta Turjan (Turjan maalta), las-kiksen Lapista lintu" — "Oteta omalta maalta, tieltä kirkko (kirkkotieltä) kihlaella". Kant. II, 132. — "Itki saaren impyhiä, nenän niemen (niemen nenän) neitosia". Kal. II, 38. — "Vihiellä sylisaalla" (sata sylellä), jatko köyttä kymmenellä. Kal. II, 150. — "Panin puuhun puhtahasen, honkahan havusatahan" (satahavuiseen). Kal. II, 190. — "Sokiarki, vaivasetki, rammatti, rekirujotki" (raajarikotki). Kal. II, 19. — "Noille rauan ratkomille, suu sinärvän (sinärvän suu-) silpomille". Kal. I, 25.

⁵⁶) Så t. ex. ord som slutas på en konsonant, dem vill poesin

gör allt detta för att vinna *meter* eller *allitteration*, d. v. s. — sitt hufvudändamål. Annars använder hon språkets vackraste former — smekord och diminutiver,⁵⁷⁾ egna talesätt och idiotismer,^{*}) och — framför allt den rika, den

stundom att de skola slutas på en vokal, t. ex. — "Kuni (kun) hoijit huonehessa, niini (niin) hoia hongikossa". Kal. II, 53. — "Metsän auvo (autuas) astumahan". Kal. II, 174. Och en annan gång vill hon åter tvärtom att de, som lyktas på en vokal, skola slutas på en konsonant, t. ex. — päivytt, kuutt, tiehytt, i stället för "päivä, kuu, tie".

⁵⁷⁾ Poesin begagnar, såsom smekord, ej blott vanliga Diminutiva former, som t. ex. venonen, rekonen, meronen, kätönen, m. fl. i stället för "venek, reki, meri, käsi," o. s. v. utan dessutom ett slags egna poetiska ord på ändelsen *ut, yt*, hvarom förut blifvit nämnt; t. ex. "Etsi pientä poiuttansa, kullaista omenuttansa". Kant. III, 209, eller "etsi pientä vellyttänsä, kullaista omenuttansa" (d:o—d:o); hvarutom den ännu begagnar en tredje, ganska nätt, Diminutiv-form på *-kko, -kkö*, t. ex. "Immikkö (immi, impi) aholla itki, heinätiellä hel-lehteli". Kant. III, 178. Och ej nog härmed! Af dessa Diminutiva-former bildar skalden ytterligare ett mindre Diminutivum, t. ex. "Katrina kotikananen, kotikukka lin nukkinen" (lintuinen). Kant. III, 191, och — "Kukas teistä neitosista, tehnyt näitä työkkösiä"? (töitä). Kant. III, 92. Slutligen hafva skalderna äfven tagit sig den friheten att — af ett från ett substantivum deriveradt substantivum — ytterligare derivera ett substantivum, hvilket de tillagt en Diminutiv-form, t. ex. — "Kun kohoisi koiliskoinen, huomenvarjo valkeneisi". Kant. II, 340, hvarmed morgon-rodnan personifieras, af "*koï, koilisko*"; på samma sätt som ordet puoliskoinen bildas af *puoli* och *puolisko*. — "Nousi mieskonen (mies) merestä, uros aallosta yleni". Kant. III, 284. Liksom poesin rör sig med Diminutiverna ibland nomina, så gör hon det äfven bland Diminutiverna och frequentativerna af verberna, t. ex. — "Kuin käki kukahtelevi, niin syän sykähtelevi, syän syytyvi tulelle". Kant. I, 55. Och dessutom bildar hon sig egna ord äfven på andra vägar, då så behöfves, t. ex. "Mättähän makoajia, nurmen nukkerehtijoita" (i st. f. nukkujoita, eller nukuttajoita). Kant. II, 349.

^{*}) Det är begagnandet af dessa egna slags vändningar i språket, som (isynnerhet i poesin) äro så oändligt vackra, nätta och sinrika. Exempel derpå finner man öfverallt; och på det man ej äfven här måtte sakna dem, så kan kanske redan *ett* vara tillräckligt, t. ex. "naimoiksi nainen katovi, ori toisen ostamoiksi". Kant. III, 280. Äfven vissa talesätt kunna föras hit, t. ex. "heitti saunan kylmillään"; — "Laiton kaunoni kalahan, armahani ahvenesen". Kant. III, 199. — "En lähe jaolle sammon". Kal. II, 114; eller "saahessa otolle sammon". Kal. II, 76.

vackra, och den oöfversätteliga *Onomatopoesin*. Finskan begagnar sig sålunda, liksom alla andra språk, ej blott af en viss *licentia poetica*, utan ställer sig stundom derigenom i full opposition emot den allvarsamma och regelrätta prosan. Och finner man det poetiska elementet — ej blott i skaldernas sånger, utan äfven i det muntliga föredraget (i talet) hos alla dem som, med känsla för det sköna, äro språket fullkomligt mäktiga. Ja man kan i allmänhet säga att det finska språket, upp i de nordliga provinserna, ännu lifvas af en lika flödande som glödande poesi.

Slutligen böra vi kanske erinra, att mycket och mångt, som här blifvit fördt på poesins räkning, egentligen tillhör de Savolaxska och Karelska dialekterna; hvilka varit, och till en del ännu äro, så till sägandes sammanväxta med sången. Då i finskan finnes så ytterst få enstafviga ord, är det lätt förklarligt att man sökt öka deras antal så vidt som möjligt,⁵⁸⁾ äfvensom att man, för att i versen kunna begagna de långa 5 stafviga orden, stundom sett sig tvungen att ihopkrympa dem på midten, enär det vid någondera ändan icke låter sig göra — för att sålunda få dem åtminstone till 3 stafviga.

3:o Det **Onomatopöetiska språket**, — hvilket, liksom båda de andra, ännu utgör en betydlig och en integrerande del af finskan — är likväl af alla kanske det märkvärdigaste, och i hög grad förtjent af uppmärksamhet. Ursprungligen utgörande en artikulerande efterhärming af vissa oartikulerade naturljud,⁵⁹⁾ har det, sedermera, småningom öfver-

⁵⁸⁾ Så t. ex. "Mi (mikä, mitä) munassa valkiata, se päiväksi pais-tamahan! Mi (mikä, mitä) munassa ruskiata, se kuuksi kuumottamahan". Kal. I, 12. "Mikä lietkä miehiäsi, ku (kuka) kylän käviötäsi". Kant. III, 222.

⁵⁹⁾ Så har i finskan, liksom i andra språk, ej blott naturkrafterna (t. ex. jyrisee, pyryy, vinkuu, leimaus, m. fl.) utan äfven djuren, och isynnerhet deras läten, blifvit benämnde enligt — hvad man kunnat uppfatta deras ljud. Så heter det t. ex. på finska "karhu karjuu, susi ulvoo, repo reäky, jänis pupattaa", o. s. v., äfvenså: hepo hirnuu, härkä mylvii, lehmä ammoo, lammas määkii, koira haukkuu, kissa naukkuu (maukkuu) o. s. v. På samma sätt med foglarna, t. ex. käki

gått äfven till att beteckna — först rörliga, och — sedan orörliga föremål, äfvensom känslor och sinnesaffekter, m. m.

kukkuu, tetri kukertaa, pyy vihelteä, kana kaikattaa, sorsa sorisee, o. s. v. — Ja sjelfva sångfoglarna har man i detta fall imiterat. Så heter det t. ex. — om siskans sång: "Lintu kielelle paneksen, sirkkunen siverteleksen; och — om lärkan: "Leivonen liverteleksen". Kal. II, 167, o. s. v. Ja man har gått så långt att man äfven sökt attrappera insekternas läten, och myggornas sång. (Jemf. not. 66.) Den finska poesin är isynnerhet rik att med tillhjälp af onomatopoesin skildra icke allenast de olika ljuden, utan äfven olika naturrörelser, dem ögat uppfattar, — icke alltid örat. Så t. ex. skildras (i förra fallet) ljudet af människorösten i skogen. — "Jo huhuta hujahutti, mäikäisi mäen takoa". Kal. II, 85. eller — "Niin vihelti viuhahutti". Kal. II, 163. — Af svärds slag: "Löi on kerran leimahutti, löipä kerran, löipä toisen". Kal. II, 165. — Af bägskotten: "saipa jouset joikumahan, jäntehet järäjämähän". Kant. III, 75. — Så t. ex. beskrifves människans gång, på många olika sätt: — än såsom fundersam och grubblande. "Astua ajattelevi, käyä kääpäroittelevi". Kant. III, 36, (eller käiväroittelevi), — än såsom munter och rask: "Astua lykettelevi, käyä kulleroittelevi". Kal. II, 124. — än såsom tungfotad: "Jalka maassa teutarovi". Kal. II, 124. — Än såsom bråd och skyndsam (lunkandes): "Jo tulla tuhuttelevi, käyä luikerrettelevi". Kal. II, 86. — Än vadande i djup snö: "Missä miehet mellostavat (mellakoivat) kussa uhmoaa urohot". Kant. I, 30. — Än när kölden är så skarp att det knarrar i snön: "Kannat alla karskajavi, jalan alla jarskajavi". Kant. III, 156. — än, ilande, på skidor: "Tuli suihki suksen tiestä, sauvu sauvani nenästä". — Blir det åter fråga om att begagna häst, kan detta ske antingen — ridande i galopp: "Löihen reisin ratsahille, ajoa tomttelevi". Kal. I, 5, — eller åkande, antingen (liksom på mjuk väg) "Vaka vanha Väinämöinen, ajoa suhuttelevi". Kal. I, 26, eller (liksom på hård väg) "ajoa karittelevi". Kal. I, 22. Eller, som det sid. 197 heter "ajoa kahittelevi", eller ock — i full fart; då det *poetice* heter: "Pani orin juoksemahan, liinaharja liikkumahan". Kal. I, 20; men *onomatopöietice*: "Pani oron oikomahan, harjan liina (liina harjan) liukomahan". Kant. II, 330, eller medelst — båt färd: "Lysti on venonen vesille, purren juosta jolkutella, veet väliät välyktyllä". Kal. II, 79. Öfverallt ser man huru onomatopoesin här räcker poesin handen; och man kan knappt mera skilja dem åt. På samma sätt säges det t. ex. om — vildbrädens ilande lopp: "Jalan neljän juoksevata, koivin koikkelehtavata". Kal. II, 96; och om — boskapens gång: "Anna käyä käyräsarven, sontareijän sorkutella". Kal. II, 67. — Om Björnens luffande säges det: "Kun tunnet uron tulevan, tupita uroa myöten". Kant. II, 351. — Om vargens skutt: "Missä hukka

och har, såsom sådant, troligen utgjort första grunden till människoslägtets urspråk (första tungomål) hvaraf spår ännu torde finnas kvar i alla språk — äfven i de civiliserade, —

huikkuroivi, metsen vihko viehkuroivi. — Om har-ungarne: "Jätti kun jänö pojansa, suolle soikerrehtamahan, jäälle jääkellehtämähän, tielle tiiperrehtämähän, palolle papattamahan". Kant. I, 57. Om mösset: "Hiiri juosta hipsutteli, järven räntää rapsutteli". Också för foglarnes trippande saknas icke poetiska uttryck, såsom t. ex. "Sinijalka siiperoittaa, punajalka puiperoittaa", eller som det om bofinken heter: "Kun tuo peipö puipertavi". Kant. II, 122. — Äfven vid husliga sysslor begagnas detta språk, så t. ex. när gräset faller för raska slag af lian, heter det: "Viepä neittä nurmen päälle, sitte heinä herskähtävi, sekä jussi jurskahtävi, kova heinä korskahtävi, suolaheinä säikähtävi, vihviläinen viuskahtävi, mätäs myötähän menevi". Kant. I, 166. Men äfven der intet ljud kan komma i fråga saknar finskan icke ord för poetiska tankar, genom onomatopoietiska uttryck. Så t. ex. heter det om örnen, då den svajar upp i skyn: — "Liiteleksen, laateleksen, Kokkona kohenteleksen". Kal. II, 114. Och inbillningen har gått så långt, att man bildat sig säbeskaffade ord för hvad man knappt kan se engång, t. ex. huru som fiskarne simma i vattnet; der det om de stora fiskarne heter: — "Uipi hauit hangotellen, veen koirat vengotellen". Kal. II, 98; eller som det i Kant. III, 172 heter: — "Tuli hauki hangotellen, lohen poika longotellen". Och om de små fiskarne, som spela i vattenbrynet, heter det — "Siellä siikaset kutevi, särköset särrittelevi". Kant. III, 262. Äfven löjliga attityder, och ställningar, framställas högst naift — *onomatopoietice*, t. ex. "Joi pytystä pylyytteli, ämpäristä älyytteli". Kant. II, 167. Hvilken Finne är det ej som i sitt inre kan uppfatta djupet, och betydelsen, af alla dessa onomatopoietiska ord; men ingen af oss kan likväl öfversätta, eller återgifva, ett enda af dem på något språk. Hvad är då orsaken härtill? skall någon fråga. Jo, att intet språk har den rikedom på ordformer, som finskan, och således intet folk — uttryck för en så liflig fantasi. Att nu vilja fixera dessa ord, och gifva dem en viss bestämd betydelse, är väl det galnaste som någonsin kan tänkas. Det vore att raktaf döda dem, och i och med detsamma hos dem qväfva det poetiska lifvet; ty äro de i detta fall så ömtåliga, att de icke få oskärmas, och profaneras, af prosaiska griller. Och likväl har man sökt göra det, och till en del redan gjort det. Det är att vilja behandla språkpoesin (onomatopoesin) på samma sätt som våra nuvarande fenno-maner vilja behandla språket. De vilja tillskapa sig en "bokfinska", eller ett s. k. "skrifspråk", derigenom att de söka förqväfva den produktiva friheten i de levande dialekterna.

der de onomatopietiska orden dock småningom, och med tiden, förlorat denna sin naturfria och sjelfständiga karakter, allt efter det de blifvit inregistrerade i språkets gemensamma *codex*.⁶⁰⁾ Ifrån efterhärmingen af de råa och oartikulerade ljuden, i naturen, har det poetiska eller onomatopietiska elementet äfven sträckt sig till en egen slags efterhärming af de enskildta orden i språket; hvarigenom det liksom paralytiserar dem, och — paralleliserar dem med hvarandra, antingen derigenom att en bokstaf, och helst en vokal, deraf förändras,⁶¹⁾ liksom i poesin; eller rättar det sig, med afseende å allitterationen, efter det föregående ordet,⁶²⁾ — hvarigenom det oftast tillika får en viss anstrykning äfven af sjelfva grundbemärkelsen, som alltid igenfinnes i början af ordet, — och stundom äfven efter det efterföljande.⁶³⁾ En omständighet som, isynnerhet i den

⁶⁰⁾ Finnarne, som icke alltid varit nöjde dermed att de onomatopietiska orden ofta blifvit fixerade i språket, hafva derföre ibland varit betänkte på att, i deras ställe, skaffa andra nya. Så t. ex. då det om hjerpens sång säges: "pyy vihelteä"; hvilket ord ursprungligen är ett mycket välträffadt onomatopietiskt ord, för att beteckna dess skära toner, så tyckte man väl kanske, sedermera, att det derigenom blef nog trivialt, hvarföre man i sången gaf ett annat, mera poetiskt namn", — "pyy lehossa pyypötteli". Kant. II, 69. På samma sätt kan nu användas hvilket ord som helst, blott det börjas med bokstafven *p*, eller stafvelsen *-py*, t. ex. pyyritteli, pylytteli, pillitteli, piiskutteli, o. s. v., eller ock om det börjar med bokstafven *l* eller stafvelsen *-le*, t. ex. lellitteli, lillitteli, liritteli, lyyretteli, o. s. v. Liksom nu flere olika ord kunna beteckna samma sak, så kan nu äfven samma ord beteckna olika saker; så t. ex. då det heter om smeden: "takoa taputtelevi, lyöä lynnähyttelevi". Kal. II, 247, (hvarvid man tydligen tycker sig höra hammarslagén af hans slägga) så heter det (t. ex. i I Del. sid. 84) om Leminkäinen: "astua taputtelevi, käyä kulleroittelevi".

⁶¹⁾ T. ex. Tuli varas varvikosta, mies vihanen virviköstä". Kant. III, 170. — "Laulo kukko kuikahutti, kananpoika kakahutti". Kant. III, 241. — "Kukot siellä kultatahan, kanan pojat kaltatahan". Kant. III, 61.

⁶²⁾ T. ex. "Sillon matka mairisampi, silloin kulku kukkarampi". Kant. II, 332, — Purjeput tomahtelevi, mastot maiskahti merehen. Kant. III, 76.

⁶³⁾ T. ex. Sulkkusilla (i st. f. "silkkisillä") suitsosilla, vaskisilla

finska runpoesin, kommer ganska väl till pass, i anseende till den der — äfven med afseende å verserna — antagna recitativn, eller parallelismen; och utgör, såsom ett musikaliskt ackord, ofta en verkelig elegans i språket, — ett slags resonans i poesin. De onomatopoietiska orden, hvilka med afseende å formen (slutändelsen) underkastas språkets allmänna lagar, hafva verkligen den besynnerliga egenkapen, att de — i sig sjelfve — ofta betyda platt intet, eller ock hafva de en högst sväfvande och obestämd bemärkelse;⁶⁴⁾ men kunna också stundom, å andra sidan, nästan betyda allt möjligt;⁶⁵⁾ hvarföre de ock, isolerade för sig, ofta af ingen förstås eller begripas⁶⁶⁾ — ändock de ofta hafva en slags anstrykning af att vara deriverade från något, närmare eller fjermare, stamord.⁶⁷⁾ Men förenade deremot

päitsösillä. Kant. III, 165, eller — "Lyhmistihen lypsämähän, kallistihen katsomahan". Kal. II, 63.

⁶⁴⁾ T. ex. "ratisee, rätisee, ritisee, rotisee, på samma sätt ratajaa, rutajaa, rätäjää, m. fl. om hvilka man endast kan gissa att de måste utmärka något (svagare, eller starkare) "brakande", utan att dock veta hvad dermed menas, hvaremot t. ex. rajahtaa, räjähtää, m. fl. till följd af ordformationen, utmärker ett "brak", en "skräll", en "knall".

⁶⁵⁾ T. ex. lörpötellä, lirputella, talleroinen, tulleroinen, kolahtaa, kalahtaa, etc. Konsten är blott att kunna riktigt passa in dem.

⁶⁶⁾ Så t. ex. "Hylleröinen, pylleröinen, kulleroinen, kaleroinen, pellon pieni pypäröinen" — hvem förstår väl ett ord af allt detta, ehuru det är en lång onomatopoietisk mening? Men då man sedan vidare hör: "eläk koa koalain, raiskok ruoka-ruohojain!" så förstår man genast att det är en poetisk, och högst träffande, teckning om "Kälmasken", dess natur och skapnad, m. m. På samma sätt t. ex. "Innin, tinnin, jynnin, jännin" (det förstår ingen), men då det kommer efteråt: "jyrkät polvet, veärät seäret, harmoo hameh peällä" — finner man att det gäller "myggan", och att de 4 första orden karakterisera dess infama sång, instängd om natten i ett rum. (Jemf. *de Proverb. Fenn.* sid. 6 och 12.)

⁶⁷⁾ Så t. ex. då det om blodens forsande säges: "Veri vuotaen tulevi, hurme huppellehtamalla". Kal. I, 24, så tyckes det som det (med förändring af vokalerne) möjligen kunde vara samma ord som "hyppäilehtemällä", eller — ungefärligen betyda detsamma som — "hyppäin-lähtemällä". På samma sätt t. ex. då den på land upp-

med ett annat ord — hvars takt och ton de antaga, och till hvars belysning de användas, gifva de deråt ej blott en viss stark, effektiv, och karakteristik bemerkelse, utan få nu äfven sjelfve derigenom en betydelse, som på intet annat bildadt språk med ord kan uppfattas, eller uttryckas, lika litet som det på finska närmare kan förklaras. Då, enligt hvad förut blifvit nämndt, hvarje konsonant i de finska stamorden har sin historiska betydelse,⁶⁸⁾ liksom hvarje konsonant i de derifrån deriverade — sin grammatikaliska,⁶⁹⁾ så äga deremot hvarken konsonanter eller vokaler⁷⁰⁾ i de onomatopoietiska orden någon egen och sjelfständig betydelse; utan, om så är, så låna de den vanligtvis från de andra, med dem beslätade orden. De utgöra i poesin endast ett poetiskt, eller musikaliskt, anklang till det ord hvarpå de alludera, och göra i så måtto en god effekt; hvartill orsaken är den, att de onomatopoietiska orden uppfattas mera af känslan, såsom sensationer, än af tanken och förståndet, såsom klara och rena begrepp. Derröre då nu känslans och sinnets affektationer icke blott äro olika, utan till sin natur helt och hållet individuella; måste äfven dessa sensationer blifva individuella, och det till den grad att de icke ens genom ord, och tankar, kunna med andra kommuniceras, eller meddelas. Det egna härvid är, att så dunkla och tvetydiga dessa slags ord i sig sjelfve vanligen äro, så klara och lifliga föreställningar gör sig likväl nu en hvar om deras inre betydelse, och det ofta till följd af fantasi och inbildningskraft; hvilket dock icke hindrar skilda personer att vid dem göra sig olika, ofta kanske motsatta, föreställningar. Dessa ord — som vanli-

dragna båten klagar: "aina lahon lastullani, väsyn väistämöisilläni" (vackert sagdt) så låter det ungefär som "väsyn Väistämä-siöilläni".

⁶⁸⁾ Se *De finska stamordens uppkomst*, sid. 17, 46, m. fl. st. och *Jumalasta, ja hänen monenaisesta nimittämisestä* &c. sidd. 94—112.

⁶⁹⁾ Jemf. *Försök att förklara Tacitus*, m. m. sid. X, m. fl.

⁷⁰⁾ Vokalerne hafva likväl i de finska onomatopoietiska orden en viss fonetisk betydelse, hvarvid de skarpa vokalerna antyda ett starkare ljud än de milda; så t. ex. uttrycker paukahtaa en starkare knall än piukahtaa.

gen bildas för tillfället, och begagnas provisionellt, nästan medvetslöst, ofta äfven i dagligt tal — finnas i stor mängd isynnerhet uti skaldernas språklåda; hvilka med lika mycken naturlig lätthet, och fallenhet, kunna tillskapa dem, som det är svårt, ja nästan omöjligt, för hvarje annan — som ej ligger desto djupare in i språket — att kunna påfinna, och riktigt använda, ett enda af dem.

Resultatet häraf blir således, att det onomatopoietiska språkelementet utgör en högre grad af naturpoesi, hvarifrån måhända folkpoesin (liksom sjelfva språket) ursprungligen utgått. Och att onomatopoesin, som tyckes hafva bildat första öfvergången från naturljuden till ett bestämdt och artikuleradt tungomål, står i så måtto — numera åtminstone — i den fullkomligaste motsats till den egentliga prosan (isynnerhet sådan den förekommer i bokfinskan) — ungefär liksom barnets joller och skämt förhåller sig till mannens allvarsamma tal. Eller då onomatopoesin, hvilken äger uttryck för lifliga och sinliga naturföreställningar, derigenom väcker hjertats ofta oförklarliga njutningar, och sålunda, medelst sina poetiska drömmar, försätter oss liksom i en annan verld, så äger deremot prosan ord för öfversinliga begrepp, lämpade för tankens och förståndets högsta spekulationer; för att sålunda, på en annan väg, höja oss till det oändliga. Finska språket äger i detta fall, inom sin organism, en förmåga — sällsynt ibland språk, och lycklig för oss — hvarigenom det kan tillfredsställa oss såväl i estetiskt som filosofiskt afseende. Det poetiska elementet i språket är nu en medelväg emellan båda dessa antipoder, som, genom ett fram- och återsväfvande emellan dem båda, sträfvar att, i dikten, försona dem med hvarandra, eller förena det sinliga med det öfversinliga, känslan med förståndet, hjertats njutningar med tankens skapelser.

Efter dessa föregående anmärkningar om språket i allmänhet, hvilka visserligen kunde sträcka sig vida längre, öfvergå vi småningom till att närmare betrakta vår Finska **Grammatika**. Vi hafva härvid då att fästa oss vid

språket (å ena sidan) — detta hafva vi redan gjort; och (å andra sidan) vid den ledtråd Grammatiken lemnar oss.

Vi vilja då börja med att meddela en fullständig kronologisk katalog på, oss vetterligen, utkomna finska Grammatikor; hvilka äro följande:

- 1649, *Petraeus* (Æschillus) — *Linguae Finnicæ brevis institutio*. Aboæ, (opaginerad, innehåller 88 sidd. utom en Tabell) 8:o.
- 1689, *Martinius* (Matthias) *Hodegus Finnicus, &c. Holmiæ*. (pagineringen vidtager först med 17:de sidan). Innehåller, utom dedikationerna, 136 sidd. jemte 1 Tab.) 8:o.
- 1733, *Vhael* (Barthold Gabr.) *Grammatica Fennica, &c.* (utgifven efter författarens död) Aboæ (utom Dedikationer) 109 sidd. 8:o.⁷¹⁾
- 1816, *Strahlmann* (Johann) *Finnische Sprachlehre für Finnen und Nicht-Finnen. &c. St Petersburg*, utom Dedikation, Innehåll, Företal, och Prenumerantförteckning — 252 sidd. 8:o.
- 1818, *Judén* (Jacob) *Försök till utredande af Finska språkets Grammatik*. Wiborg, 160 sidd. 8:o.
- 1824, *v. Becker* (Reinhold) *Finsk Grammatik*. Åbo. Utom Dedikation och Rättelser, XII och 272 sidd. 8:o.
- 1830, *Rask* (Rasmus Chr.) *Finn-Lappisk Grammatik*. Kiøbenhavn. 8:o.⁷²⁾
- 1832, *Vikström* (M. V.) *Försök till Finsk Grammatika, framställande en enda Deklination och en enda konjugation, jemte tvenne Bihang*. Wasa, 106 sidd.
- 1836, *Okuloff* (G.) *Grammatika Finskago jäsika. St Petersburg*, utom rättelser, 136 sidd. 8:o.

⁷¹⁾ Här af utkom sedermera en ny, ehuru alldeles oförändrad upplaga, tryckt i Helsingfors 1821 (utom rättelser) 76 sidd. 8:o.

⁷²⁾ Jag måste dock tillstå att jag af detta arbete icke sett mer än 3:de och 4:de arket (sidd. 33—64) hvilka Professor Rask, i bref af d. 8 Aug. 1830, tillsände mig på Upsala, såsom korrektur, att genomläsas. Han tyckes dock mera fästa sig vid Lappskan än Finskan.

- 1840, *Renvall* (Gustaf) Finsk språklära, enligt den rena Vest-Finska, i bokspråk vanliga dialekten. 1:a Delen (utom företal, tryckfel, och innehåll.) Åbo, 136 sidd. 8:o. ⁷³⁾
- 1844, *Senbeck* (Gust. Leonh.) Sammandrag af finska språkets Formlära (efter v. Becker). Borgå (utom företal) 72 sidd. 8:o.
- 1845, *Corander* (Henr. Konstantin) Suomalainen Kieli-Oppi, koulujen tarpeeksi. 1:nen Osa. Wiipurissa, LXIII & 88 sidd. 8:o, jemte 4 Tabeller.
- 1845, *Finelius* (G. A.) Finsk Språklära för Lägre-Elementar-skolor. Wasa (utom Företal och Rättelser) 57 sidd. 8:o.
- 1846, *Eurén* (Gust. Erik) Grunddragen till Finsk Formlära. Åbo (utom företal) 68 sidd. 8:o.
- 1847, *Collan* (Fabian) Finsk Språklära. 1:a Delen. Formläran. Helsingfors, 150 sidd. 8:o.
- 1849, *Eurén* (Gust. Erik) Finsk Språklära. Åbo, VIII o. 228, 8:o.
- 1851, *D:o d:o* Finsk Språklära i sammandrag. Åbo, (utom Innehåll), 82 sidd. 8:o.
- 1852, *D:o d:o* Suomalainen Kieli-oppi Suomalaisille. Turussa 1852, 155 sidd. 8:o. ⁷⁴⁾

Vi hafva således en hel litteratur af idel finska Grammatikor — till antalet ej mindre än 18; af hvilka 10 äro författade på Svenska språket, 3 på Latinska, 2 på Finska, 1 på Tyska, 1 på Ryska och 1 på Danska; så att det finska språket borde väl numera åtminstone icke vara så helt och hållet obekant här i Norden. Af dessa grammatikor hafva 7 blifvit tryckta i Åbo, 2 i Wiborg, 2 i Wasa, 1 i

⁷³⁾ Utom flere Akademiska Dissertationer, af erkänt värde, ang. finska språkets, så hade Prosten Renvall redan förut, i företalet af sitt år 1826 utgifna Finska Lexikon, som ock sedermera — i sina 1837 utgifna "Grammatiska Uppsatser (32 sidd. 8:o) — gjort en framställning af språkets Grammatik, m. m.

⁷⁴⁾ Äfven Lektor Eurén har ytterligare, i företalet till sitt 1860 utgifna Finska Lexikon (Suomalais-Ruotsalainen Sanakirja) gjort en liten exposé af Grammatiken och Derivations-theorin.

Borgå och 1 i Helsingfors (oberäknadt 2:dra upplagan af Vhaels grammatika.) Dessutom hafva 2:ne blifvit tryckta i Petersburg, 1 i Stockholm, och 1 i Köpenhamn; hvarför utan vi dessutom äga en stor mängd med *Grammatister*, hvilka i enskilda uppsatser, brochyror och tidningsartiklar, afhandlat eller åtminstone skrifvit i något grammatikaliskt ämne, angående finskan.⁷⁵⁾ Vi äro således icke fattiga i denna del. Men med allt detta tro vi dock att flere af de enklaste och simplaste grammatikaliska frågor ännu äro långt ifrån att vara utredda. Att åtminstone till någon del bevisa detta, har varit ändamålet med denna afhandling.

Vidare finna vi att den första Finska Grammatika, som utkom redan för 214 år sedan, ej blott var skrifven på latin, utan äfven för öfrigt inpressad, så vidt som möjligt, i alla det latinska språkets skruvgångor. Föröfrigt utgör den, liksom de följande, endast små kompendier, egnade — måhända ej så mycket för skolornas, som icke mera kanske — för de blifvande prestkandidaternas nödträngdaste behof. *Vhael* var likväl den första, som redan vågade det halsbrytande företaget att t. ex. förklara det finskan, i stället för 6 kasus, ägde ej mindre än 14. Det ser dock ut som han åtminstone icke offentligen vågat framkomma med en så kättersk lära, efter hans grammatika först utkom efter hans död. Denna fråga har ock allt sedermera, intill denna dag, utgjort hos våra Grammatici den största tvistefrågan; ej blott huru alla dessa kasus rätteligen borde benämnas, utan äfven i hvilken ordning de rätteligen borde rangeras. Tvenne i det hela lumpna frågor, som — enär alla härvid varit af olika mening, och sökt göra sina åsichter gällande — åstadkommit ett trassel, och en oreda, i språkläran — till den grad, att den ena Grammatikan icke kan begagnas jemte den andra.

⁷⁵⁾ Väl hade vår önskan varit att, för fullständighetens skull, här äfven intaga en kronologisk förteckning öfver våra *Grammatister*, och deras tillgörande i detta afseende; men tiden och tillfället tillåter det icke här, enär vi till följd af den oss förunnade korta preskriptions-tiden — måste här inskränka oss äfven med afseende å vårt ämne.

Vidare finna vi att till och med år 1816, eller på en tid af 167 år, endast utkommit 4 finska Grammatikor; hvar-
emot från och med 1817 — då finska språket, i vetenskap-
ligt afseende, tog en ny vändning — intill närvarande tid,
eller på de sednaste 46 åren — utkommit ej mindre än 14
nya språkläror,⁷⁶⁾ de flesta likväl beräknade endast för sko-
lornas behof. *V. Becker* är likväl den första, och den enda,
som ej blott häruti synes hafva gjort ett undantag, utan
som — med en djupare kännedom af språkets anda — äf-
ven tillkommer den stora förtjensten att hafva fäst behö-
rig uppmärksamhet på den Savolaxska dialekten. Skada
blott att hans Grammatika ej är nog klar, och ordnad, i
systematiskt afseende.

Alla Grammatikor börja vanligen med **bokstafs-
läran**, hvilken, såsom sådan, är ganska vigtig. Äfven i
denna punkt hafva våra grammatici varit af delade åsigter,
och frågan är ännu *in statu quo*. Det är naturligt att det sven-
ska alfabetet hos oss upptogs, och begagnades, och det *in
totum et tantum*,⁷⁷⁾ liksom det ryska alfabetet för finnarn-
ne, eller karelarne, i Ryssland.⁷⁸⁾ Likvist blefvo redan
tidigt nog bokstäfverna *c* och *q*, såsom alldeles öfverflödiga,
från Finskan utmönstrade; äfven *f* nödgades snart nog gö-
ra dessa sällskap, åtminstone vid inhemska ord.⁷⁹⁾ Ren-

⁷⁶⁾ Oberäknadt den af oss förutnämnda nya och omtryckta upp-
lagen af *Vhaels* finska grammatika.

⁷⁷⁾ Bokstafven *ä* har dock, oss vetterligen, aldrig ingätt i finska
språket, ehuru den blifvit adopterad i det Lappska.

⁷⁸⁾ Detta är t. ex. åtminstone fallet med det på Karelska språ-
ket i Tverska Guvernementet — af Prestmannen *Gregorius Widenskij*,
från Korslowa i Wischniwolotschka kretsen, biträdd af medarbetarne Pre-
sterna *Trofim Samoïloff* och *Iwan Wenedikoff*, från Nowo-torschokska
kretsen — öfversatta och, på Synodens bekostnad, 1820 i St. Peters-
burg tryckta "Matthei Evangelium"; hvilken skrift (recenserad af
mig i 2:dra Delen af *Otava*, sidd. 226—303) blifvit tryckt med det ryska
alfabetet; hvilket, enligt hvad Sjögrén redan före mig anmärkt (i *Mne-
mosyne* 1822, sidd. 145, o. följ.) — är i alla afseenden olämpligt, och
helt och hållet obegagneligt för det Finska, eller Karelska, språket.

⁷⁹⁾ Hvad särskildt åter angår främmande namns skrifssätt på fin-
ska språket, så fördes derom (1845?) en högst liflig, och på sätt och

vall var den första (om vi icke misstaga oss) som, följande Estniskans efterdöme, ifrån Finskan uteslöt de dubbla konsonantljuden *x* och *z*, hvilka han upplöste till *ks* och *ts*, liksom han i stället för det finska *y*, sökte införa det tyska, äfven i Estniskan begagnade, *ü*; troligen såsom till formen vackrare.⁸⁰⁾ Bokstäfverne *b*, *d* och *g*, hafva i finskan likväl, i det längsta, fått hänga med. Ändteligen har äfven *b*, i sednare tider, fått stryka flagg; så att numera i bokspråket återstår endast bokstäfverna *d* och *g*, af dessa för oss främmande slags ljud. Jag har, med afseende å språket, äfven i detta hänseende skiljt mig från alla andra, att jag redan från och med 1817 äfven utdömt dessa extraner från vårt finska modersmål; ⁸¹⁾ liksom jag vid samma tillfälle, från d. s. k. "Finska Mytologin", var oartig nog att bortvisa alla de gamla Gudar och Gudinnor, man varit omtänksam att dit införa. Då nu ingen pur finne — om än han hotades med sjelfva lifvets förlust — förmår uttala bokstäfverna *d* och *g*, hvilka han alltid prononcerar med *te* och *ke*, så borde väl detta ensamt vara ett tillräckligt bevis att finskan, liksom en stor mängd andra språk,⁸²⁾ saknar dessa ljud. Och slutligen om han, med sju sorger och åtta bedrövelser, ändteligen lär sig att uttala dem, så vet han icke åter när han skall nyttja dem; ty skrifver han då alltid *t* der han skall skrifva *d*, och tvärtom — *d* der han (enligt grammatikan) borde skrifva *t*; hvilket bevisar att icke blott hans tal- utan äfven hans hörsel-organer äro fullkomligen främmande för dessa slags

vis för långt drifven, polemik — emellan Doktor *Ingman* och åtskilliga andra skribenter, hvilken dock ledde till intet bestämt resultat; och hvaruti vi så mycket mindre hade skäl att inblanda oss, som vi redan 17 år dessförinnan (i "*Otava*", I D. sidd. LXIX—LXXI) äfven upptagit, och — som vi tro, till ömsesidig belåtenhet — afhandlat detta ämne.

⁸⁰⁾ Sedermera förkastade likväl prosten *Renvall* denna sin nya adept, och — återtog vårt gamla finska *y*, som, äfven om figuren ej är så vacker, likväl har den förtjensten att icke vanprydvas med en accent.

⁸¹⁾ *Sv. Litter. Tidn.* 1817, sidd. 297, 298; — *De Finska Stamordens uppkomst*, sid. 51.

⁸²⁾ Se om *De Finska Stamordens uppkomst*, sid. 51.

ljud. Vål kunna bokstäfverna *t* och *k*, någongång tillsammans med, och i förening med andra konsonanter — isynnerhet i kust-dialekterna — få ett, tillfälligtvis, mer eller mindre assimilerande ljud med bokstäfverne *d* och *g*, hvilket är så mycket mindre underligt, som man der — såväl muntligen som skriftligen — redan i 700 år inpluggat dem i Finnarnes öron; men detta blir derföre icke något skäl att introducera tvenne främmande skriftecken, och tvenne aldeles främmande ljud, i språket; hvilka der endast förorsaka oreda och missförstånd, helst man vet att icke något språk finnes i verlden, der ej enskilda konsonanter stundom, och i förening med andra, beljudas litet olika. Och är härtill så mycket mindre skäl, som man troligen i språket icke skall finna ett enda stamord, der dessa bokstäfver förekomma; och om än så vore (till följd af nyssnämnde konsonant-sammanstötning) så återkommer likväl genast i samma ord, efter passerad sammanträffning, det genuina finska *k* och *t*-ljudet.⁸³⁾ Orsaken, hvarföre man så ifrigt förfäktat dessa lånbokstäfvers adoption i finskan, torde vara trefaldig. 1:o Har man så svårt att komma från en gam-

⁸³⁾ Af sådan orsak skrifer man t. ex. ordet "Konung" på finska — med *g*, (*Kuningas*), då det likväl rätteligen, enligt vår mening, borde skrivas — med *k*, (*kuninkas*); ty denna bokstaf, som tillhör ordets radix, återkommer genast med fullt ljud i genitiven, (*Kuninkaan*); men saken är den, att vi, vid uppfattandet af det finska språkljudet, begagnat vårt svenska öra, och vår svenska talorgan; enligt hvilken det visserligen borde skrivas *kuningas*, eller *kuningkas*. På samma sätt ordet *lanka* (i nominativus) "garn" — der bokstäfverna *nk*, i slutet stafvelse (såsom t. ex. i genitiven, *lankan*) ljuda t. ex. som *nt* i franska ordet *comment*, eller som *ms* i *tens*, eller bokstafven *n*, ensam, i ordet *en* — hvarföre skall det nu i genitivus (medelst upptagande af en i finska språket främmande bokstaf) skrivas *langan*, och icke så gerna *lankan*, som vore det naturliga, äfven om *k*-ljudet här undergår en liten modifikation; ty ingen finne uttalar ändå hvarken *kuningas* eller *langan*, såsom det skrives — presist efter bokstafven. Och i stället för att statuera de fall der *g* skall rekompensera, eller representera *k* — kan man då icke så gerna säga: att *k*-ljudet der, i uttalet, får ett ljud emellan *g* och *k*? Och hvarigenom man lättast slipper hela affären. Hvad som här blifvit sagt om *g* — detsamma gäller om *d*.

mal vana, eller ovana; och anser den, genom gammal häfdvunnen sed, hafva förvarat sin lagliga rätt; ändock terrängen härfore, är från år, blifvit allt mera inskränkt. 2:o Tror man kanske att deras förvisande skulle tillskynda språket skada och förlust, och göra det fattigare än hvad det var förut. 3:o Torde det bero på ett missförstånd hos våra grammatici, som förklarar att *d* och *g* äro en "förmildring" af bokstäfverne *t* och *k*; då förhållandet likväl är tvärtom; nemligen, att *t* och *k* äro en förmildring af *d* och *g*; hvilka i allmänhet äro svåra att lära sig uttala; hvarfore icke allenast flere språk sakna dem, utan hvarfore äfven alla barn alltid förr skola lära sig att prononcera *t* och *k*, än *d* och *g*. Men om det är så att andra dialekter, äfven framgent, vilja hylla dem, så — gerna för mig! I Savolaxskan och Karelskan finnas de åtminstone icke.

Det har för öfrigt icke heller saknats dem, som i finska språket velat införa nya skriftecken (bokstäfver) eller åtminstone — förändra de gamla. Den första var *Arvidsson*, som i *Mnemosyne* för 1820, sid. 102 föreslog en hop half-chinesiska eller half-anglosaxiska, med ett ord — en hop utmärkt fula figurer, att föreställa våra diftongljud.*) Den andra var *Friman*, som i *Tidningen Suomi* för 1847, sid. 159, proponerade diverse sorts accenttecken på alla de vokaler, hvilka icke ensamme, utan endast i förening med andra, bildade en stafvelse. Den tredje är *Kilpinen* (Doktor Schildt) som icke blott framkom med ett förslag, utan derjemte jemmerligen fäktade, att få sina s. k. *venyккеet* (accenttecken) införde i finska språket; hvarvid han, medelst ett litet *hocus-pocus*, i hast vill förvandla *tvenne* vokaler till *en*, och sedan åter *en* deremot till *tvenne*. Dock har ingen hittills lyssnat till dessa projektmakare; och allt detta — med rätta. Ty hvad är väl accenterne annat än onödiga abbreviaturer och förkortningstecken, fula för ögat

*4) Vi kunna icke bedöma till hvad fromma, eller nytta, presten *Stockfleth* — och redan före honom, språkforskaren Professor *Rask* — sökte i Lappska skrifspråket införa en hop nymodiga, för ögat vedervärdiga, bokstäfver. Om något skönhetsinne vittna de åtminstone icke.

att åse, svåra ofta att i hast urskilja, högst odiösa vid all skrifning (såvida vid dem alltid pennan från pappret måste upplyftas) och slutligen vid tryckningen kanske lätt afbrutna, och föranledande till missförstånd. Vill man beträda denna bana, så — hvarföre då stanna på halfva vägen? Äfven de dubbla konsonanterna skulle på samma sätt borda markeras, hvilket t. ex. äfven förr var fallet med bokstäfverna *m* och *n* (\bar{m} , \bar{n}). Nej, finska språkets skrifsätt är verkligen, genom sjelfva sin enkelhet, till principen storartadt; och, kuriöst nog, har samma princip blifvit följd vid det skriftliga uppfattandet ej blott af Sandwichsöarnes utan äfven (så vidt vi kunnat erfara) af alla de nya Amerikanska språk, som antagit någon litteratur. Hvad deremot sjelfva pikturen angår, har finskan efter det af oss i språket först införda latinska alfabetet — äfven derigenom betydligt vunnit, hvarvid dock de fula *ä* och *ö* prickarne kvarstå.

Som bekant är, saknar Finskan helt och hållet hvad man i andra språk kallar ordens **genus**, (eller könsbestämelse) hvilket — till sin natur vanligen trefaldigt — man utmärkt med namnen *Masculinum*, *Femininum* och *Neutrum*; och hvilket med afseende såväl å adjektivernas som artiklarnes rätta bruk, så mycket försvårar språkens studium, isynnerhet för nybegynnaren. Vi kunna icke uppskatta denna brist i Finska språket, annorlunda än såsom en tredubbel vinst, och det så mycket mer som denna karakterskilnad mera gäller sjelfva ordet, än det föremål som dermed betecknas. Så t. ex. kunna vi icke inse något skäl, hvarföre ordet pall (*scamillus*) på Latin skall tillkomma karakteren af "karl" (*Masculinum*); men deremot ordet stol (*sella*) karakteren af "qvinna" (*Femin.*); hvaremot åter ordet bänk (*scamnum*) tillerkännes en egenskap af "intedera" (*Neutr.*); då likväl i dessa begrepp ingen karakter af *kön*, och således icke heller af *könsskilnad*, ingår; och der de dessutom alla tre, med afseende å sin betydelse, utmärka ungefär samma slags grundbegrepp. I viktigare fall deremot, der olika kön verkligen komma i fråga, utmär-

kas de i finskan, liksom i andra språk, med skilda egendomliga benämningar (ord), t. ex. — *ukko*, och *akka* ("gubben", och "gumman") eller — *poika*, och *piika* ("gossen", och "flickan") — *miesi*, och *naisi* ("karlen", och "qvinnan") o. s. v. då det gäller om menniskor. På samma sätt särskiljas de olika könen ibland husdjuren, genom egna, och skilda, namn; t. ex. — *orik*, och *tamma* ("hingsten", och "stodet") — *härkä*, och *lehmä* ("oxen", och "kon") *jäärä*, och *uuhi* ("gumsen", och "tackan") o. s. v. Annars, då detta icke är fallet, sker det genom tillägg af orden *uros* eller *oras* (hanne) och *imisä* (hona) — benämningar, hvilka (hvad namnet redan utvisar) egentligen nyttjas om däggande djur, t. ex. *urosa karhu* (björn hannen), *imisä karhu* (björn honan). Vid växter och foglar begagnas deremot orden *koiras*, och *naaras* (hane, och hona) t. ex. *koiras teuri* (orrhanen) — *naaras teuri* (orrhonan) o. s. v. Poetice plägar man äfven ofta särskilja dem med orden *ukko tetri* (orr-gubben) och *akka tetri* (orr-gumman).

Hvad särskildt åter vidkommer det i Savolax och Karelen allmänna bruket, att qvinnonamnen ofta tilläggas slutändelsen *tar*, eller *tär*, (t. ex. *Oinotar*, *Räisätär*), så afser man härmed icke något kön, utan endast ett namn — uppkommet genom tillägg af suffixen *tar* eller *tär* (en förkortning af ordet *tytär*, "dotter") — som betecknar Oinoins dotter, Räisäins dotter; ehuru det kanske äfven sedermera någongång kommit att begagnas för att betyda "Oinoins hustru", eller "Räisäins hustru." Finskan är föröfrigt icke det enda språk, som saknar *genera verborum*. Detsamma gäller äfven om flere andra, hvaribland får räknas Estniskan,⁸⁵⁾ Lappska⁸⁶⁾ och Ungerska⁸⁷⁾ m. fl.

⁸⁵⁾ Så t. ex. säger Eberh. Guttstleff, p. 6, i sin uti Halle 1732 utgifna *Anweisung zur Ehstnischen Sprache*: "Das Genus Nominis ist in dieser Sprache nur eins, und also das nomen allezeit generis omnis, als: *suur mees* (gross Mann) *suur naene* (gross Weib) *suur lojus* (gross Thier)" i anledning hvaraf ock bland andra Aug. Wilh. Hupel i sin *Ehstnische Sprachlehre für beide Hauptdialekte*, tryckt i Riga 1780, 8:o säger p. 9, "Die ehstnische Sprache weiss nur von einem Geschlecht,

Nu skulle väl i ordningen följa att äfven tala något om ordens s. k. **Numerus**; och det är egenteligen härmed vi börja att göra våra anmärkningar mera gällande såväl om det finska språket som om den finska grammatikan.

daher sind alle Adjectife *generis omnis*. Wo es nöthig ist, setzt man die Wörter Männchen, Weibchen, u. d. g. hinzu".

⁸⁶⁾ Redan Petrus Fjellström i sin *Grammatica Lapponica*, tryckt i Stockholm 1738, 8:o säger p. 11, "Generum differentia hic nulla est, vel si mallet dicere nomina omnia generis omnis esse, ut: *daat ålma* (hic vir) *daat nisun* (haec mulier) *daat åifve* (hoc caput)". Det samma anför Henr. Ganander i sin *Grammatica Lapponica*, tryckt i Stockholm 1743, 8:o, der han p. 12 säger: "Genus distinguitur maxime per nomina *varjes* (mas) et *ningelas* (femina) ut *varjes niommel* (lepus mas) *ningielies niommel* (lepus femina)". Men märkvärdigt nog, tyckes Lappska i detta fall hafva gått ett steg längre än Finskan, emedan det (enligt Ganander) stundom äfven har särskilda ord, eller former, för adjektiva begrepp i förening med olika Substantiver; så t. ex. betyder *påntta* en rik man (Öhrling i sitt *Lex-Lapon*, p. 36, skrifver ordet *bånda*, (herus dives,) och Fjellström i sitt *Dictionarium Sveco-Lapponicum*, tryckt i Stockholm 1738, p. 138, skrifver det *bonda* — (deraf förmodeligen det Svenska ordet *bonde*?) då deremot *uspas* skulle betyda en rik qvinna. Hos Öhrling bemärker det endast *idog*, *flitig*, *arbetsam*, utan åtskilnad på kön; hvilket kanske torde få tillskrifvas de så mycket olika Lappska dialekterna. På samma sätt skulle *puorcka* betyda *iracundus*, och *puorttu* *iracunda*; men, enligt Öhrling, s. 342, betyder "puorto" en *elak och argstint qvinna*. Ursprungligen förmodeligen samma ord som Finska ordet *portto*.

⁸⁷⁾ Så t. ex. säger äfven Sam. Gyarmathi uti sin i Göttingen 1779 tryckta *Affinitas linguae Hungaricae cum linguis fennicae originis grammaticae demonstrata*, p. 13: "Nec in lapponica, nec in hungarica lingua ullum *Generis* vestigium reperire potui, sed Adjectiva promiscue omnibus substantivis invariata terminatione praeponuntur, ut: Lapp. *mo eudo*, *mo akka*; Hurg: *én férjem*, *én feleségem* (meus vir), *mea uzor*; Lapp. *sarwes wuoksa*, *sarwes kosa*, Hung: *szarvas bika*, *szarvas tehén* (cornutus taurus, cornuta vacca). I anledning hvaraf Professor P. Kis, uti sin 1834 i Wien tryckta "Ungrische Grammatik" säger sid. 9: Es ist überhaupt für den Deutschen, der ungrisch lernt, ein grosser Vortheil, dass die Nennwörter in dieser Sprache durchaus keine Geschlechtsunterscheidungen haben, wodurch die deutsche Sprache dem Fremden ungemein schwer fällt; man sagt Z. B. der Mensch, *az ember*; die Frau, *az Aszszony*; das Land, *az orszög*, u. s. w.

Utan att närmare rådfråga sig med språkets genius, hafva alla våra grammatici hittills endast antagit tvenne numerus i finskan, liksom i latinet och svenskan, m. fl. språk; nemligen *Singularis* (entalet) och *Pluralis* (flertalet); hvilket visserligen i allmänhet har sin riktighet, men tål dock att litet närmare justeras, och korrigeras. Finnarne hafva alltid varit ett mera djupt reflekterande, och kontemplatift mediterande folk; hela deras språkbyggnad är härpå det ojäfaktigaste bevis. De insågo derföre äfven snart den stora begreppskilnaden emellan flertalet (*plures*) och mängden (*multi*). De insågo den ej blott, utan upptogo och utmärkte denna karaktersskilnad äfven i sjelfva språket, genom antagande af en — ej mindre till flexionen egen (d. v. s. en från den vanliga Pluralisformen alldeles skild) än med afseende å karakteren (d. v. s. i anseende till sjelfva bemärkelsen) — ny, och olikartad, Pluralisform; och hvilken således skilda Numerus vi här, såsom sådan, äfven måste vara betänkt på — för att särskilja den från den vanliga *Pluralis numerus* — att beteckna med något eget namn. Vi vilja derföre kalla denna dubbla eller nya Pluralisform till

Multalis.

Det är derföre icke sagdt att alla finska nomina ovilkorligen skola äga denna dubbelform (i verberna förekommer den icke) men allt nog — de flesta äga, eller kunna åtminstone äga den, isynnerhet alla tvåstaviga ord, som slutas på en vokal, (och sådane äro de mesta) särdeles om de midt i ordet hafva en dubbel konsonant, som t. ex. *pappiloita*, *nappiloita*, *käppilöitä*, *näppilöitä*, *kukkiloita*, *pukkiloita*, *tyttölöitä*, *pyttylöitä*, *hyllylöitä*, *myllylöitä*, *myssylöitä*, *pyssylöitä*, *sänkilöitä*, *penkilöitä*, o. s. v. i stället för att det i vanlig Pluralis numerus skulle (i samma kasus) heta *pappia*, *nappia*, *käppiä*, *näppiä*, *kukkia*, *pukkia*, *tyttöjä*, *pyttyjä*, o. s. v. hvaraf man finner att multalis-formen skiljer sig i Infinitivus kasus från pluralis, genom slutändelsen *loita*, eller *löitä*, i stället för *ia*, eller *iä*. Eller i allmänhet — enligt hvad hosföljande Tabell närmare utvi-

sar — derigenom att stafvelsen *loi*, *lői*, tillägges ordet, såsom en *syllaba penultima*, eller näst före den sista stafvelsen. Denna i Savolaxskan och Karelskan ännu bibehållna, men från de andra finska dialekterna redan längesedan försvunna, egna slags pluralisform, förtjenar fästa vår närmare uppmärksamhet; och får ingalunda anses såsom en blott tillfällighet, eller ett medel att undvika missförstånd.⁸⁸⁾ Vål är det sant, att denna form ofta — såväl i dagligt tal som i poesin — brukas i stället för den vanliga Pluralisformen; hvilket äfven (numera åtminstone) är fallet med så många andra af det finska språkets margfaldiga ordformer. Huruvida sådant äfven fordomdags ägt rum, är något hvad vi icke känna — men detta hindrar den derföre icke att, med afseende å sin grundbemärkelse, äga en viss egen, och bestämd, karakter.

Multalis, eller Pluralisformen på *-loita*, innebär begreppet af en större mängd, eller rättare kanske — en större mångfald, än den vanliga Pluralisformen, hvilken endast afser flertalet såsom en motsats till entalet; hvarföre ock denna multalisform är, på sätt och vis, att anses eller att jemföras med ett *Nomen Collectivum*, ehuru i pluralisform; emedan det icke har afseende på antalet, utan endast på mängden; och innefattar dessutom alla möjliga olika slag, och sorter, af det föremål det omtalar; hvarföre det ock i allmänhet har en, i så måtto, mera obestämd karakter. Så t. ex. då jag regelrätt (med begagnande af Singularis numerus) säger: *onko siellä monta tyttöä?* (äro der många flickor?) så kan jag väl ock kanske *poetice* (med begagnande af Pluralis numerus) säga: *onko siellä monta tyttöjä.*⁸⁹⁾ Likaså kan man icke heller gerna

⁸⁸⁾ v. Becker tyckes vara den enda, af alla våra Grammatici, som om denna form (hvaraf han sid. 50 anför ett exempel) ägt någon bekantskap. Dock kände han icke dess egentliga karakter, och bemärkelse, då han trodde att den tillkommit "till undvikande af tvetydighet", vid Singularis och Pluralisformen af ordet *Lampi* (träsk) m. fl.

⁸⁹⁾ Så t. ex. läser man strax i början af Kalevala: "Sieltä sain sa'an sanoja, tuhat virren tutkelmoita (i stället för "tutkelmoa") 1 Del. sid. 3.

härvid begagna *Multalis numerus*, och säga: *onko siellä monta tyttöitä?* Ty begreppet *monta* (som utmärker att de äro "många") är något till sin karakter redan mera bestämdt än hvad *multalis*-formen afser, hvilken i sin grundbemärkelse utmärker något obegränsadt. Deremot kan man, med en liten omsvängning af orden, säga: *onko siellä tyttöitä montaik?* Hvarvid det obestämda går förut, och abstraktionen följer efteråt. Såsom ett ovedersägeligt bevis på denna obegränsenhet i grundkarakteren, kan anföras den egna omständigheten, att *multalis*-formen alltid saknar nominativus kasus, just emedan denna är till sin karakter mera bestämd än alla de andra. Man säger också derföre alltid hellre — *paljon tyttöitä* (en mängd af flickor) eller ock — *joukko* (en svärm) och ännu hellre — *koko joukko tyttöitä* (en hel skara af flickor); hvarvid man alltid tänker sig dem af alla möjliga åldrar, och olika storlek, än vid begreppet "tyttöjä." På samma sätt när jag talar om *säkkiä* (säckar) så tänker jag mig dem något så när åtminstone likformiga och lika stora, äfvensom till antalet bestämda, ehuru icke nämnda; men när jag talar om *säkilöitä*, så tänker jag mig dem straxt — af alla möjliga olika slag, storlek, och utseende, och dessutom af ett obestämdt antal.

Det är verkligen nog besynnerligt att våra grammatici hittills helt och hållet förbisett denna nya numerusform i språket, — så mycket mer som den förekommer på talrika ställen i Kalevala och Kanteletar⁹⁰⁾ — hvarigenom

⁹⁰⁾ Så t. ex. förekomma i Kalevala 1:a Delen orden *luotoita* sid. 10, v. 266; — *suitsiloihin*, s. 86, v. 552; — *muskuloita*, s. 98, v. 232; — *hietaharjuloita*, s. 137, v. 261; — *suomuloista*, s. 148 v. 163; — *suitsuloista*, s. 169, v. 56; — *paasiloiista*, s. 172, v. 136; — *kutsulille*, s. 173, v. 184; och i 2:dra Delen, *muisteloita*, s. 204, v. 67; — *koivuloihin*, s. 217, v. 202; — *pääskylöitä*, s. 256, v. 52; — *solmuloissa*, s. 283, v. 253; — *tettilöitä*, s. 286, v. 335; — *hiililöiksi*, s. 67, v. 21; — *tyttöitä*, s. 302, v. 208; Jok' olet vanhin *vaimoloita*, ensin emä *itselöitä* (s. 133). Äfven i 1:sta Delen af Kanteletar förekomma t. ex. orden *laululoita*, sid. 2; — *nakkeloita*, s. 140; — *kutsulille*, s. 174, m. fl. och i 2:dra Delen: *itkuloista*, s. 116; — *oilkoilla*, s. 184; — *nauruloiksi*, s. 263; och "kävin öillä *öitsilöissä*, s. 264, m. fl.

alla de ord som äga densamma tillskyndas icke mindre än 12 nya kasusformer, till de 30 de förut äga. Troligen undgick det deras uppmärksamhet, derigenom att icke *syllaba ultima*, utan *penultima*, här egentligen karakteriserar sjelfva böjningsformen; eller ansåg man måhända tillsatsen *loi* (hvilken i sig sjelf icke äger någon betydelse) innebära någonslags Russicism, efter multalis-formen endast anträffas i de östra dialekterna. Detta är dock för ingen del fallet. Tvärtom utgör den deremot den vanliga Pluralis-formen i ganska många finska ord, som i nominativus sluta sig på ändelsen *-la*, *-lä*, *-lö* t. ex. *Jumala*, *humala*, *kukkula*, *mukkula*, m. fl. och här äger formen äfven sin nominativus kasus, neml. *Jumalat*, *humalat*, *kukkulat*, och *mukkulat*. Dessa ord antaga också derföre icke gerna multalis-formen, emedan den här skulle förefalla nog lång och tautologisk. Dessutom ges det en hop andra substantiver, med slutändelsen *-lo*, eller *lö* — bildade af frekventativa verbformer, — såsom t. ex. *korielo*, *muuttelo*, *kuuntelo*,⁹¹⁾ m. fl. hvilkas pluralis numerus (ifall de ägde en sådan) likaledes skulle få formen af multalis; och hvilka derföre hellre tyckas sakna den förre, än att den skulle komma att få karakteren af den sednare. Så t. ex. får man af ordet *Laulu* (i singul. "sång") *lauluja* (i plural. "sånger") och *laululoita* (i mult. "sånger, af diverse slag"); då deremot ordet *laulelo* som äfven betyder "sång", (bildadt af verb. frequ. *laulelen*, ("jag sjunger ofta") hvilket till sin pluralis skulle få den vanliga multalis-formen *lauleloita*; hellre — än att derigenom möjligen blifva missförstådd — afsäger sig densamma, och begagnas derföre endast i singularis.⁹²⁾

Finskan är dock icke det enda språk, som äger en så beskaffad dubbelartad pluralisform; ty utan att här

⁹¹⁾ T. ex. "Läksi hanhien ajohon, puna-suijen korjelohon" (Topel. II, 7) — "Tule nyt kullan muuttelohon, hopian vajehtelohon. (Kal. I, 83; II, 151) — "Läksi hevosen hakuhun, suvikunnan kuuntelohon (Kal. I, 84).

⁹²⁾ T. ex. "Soitteloä Väinämöisen, soitteloä, lauleloä, (Kal. II, 99.)

tala om Arabiskan, m. fl. språk, förtjenar kanske, såsom någonting eget, att omnämnas: att *Abipo*-språket, i Paraguay, (uti Södra Amerika) äger en dylik (med finskan nära nog analog) multalis-form; och hvaraf äfven spår finnas i *Tahitiskan* på ön Otaheiti i Stilla hafvet.⁹³)

Betrakta vi det finska språket mera fördomsfritt, och själfständigt, — från en synpunkt, tagen ur djupet af dess inre sköte — torde vi i dess skaplynne finna flera ganska intressanta egendomligheter i detta afseende; på grund hvaraf vi ytterligare måste tillerkänna det tvenne nya numerus-former, dem vi vilja kalla

Sodalis, och Socialis.

Af hvilka den förra — som utgör en singularis till den sednare — är en slags *Dualis-form*, men af ganska besyn-

⁹³) Härom säger Wilh. von Humboldt (med åberopande af sina historiska källor) i sin föreläsning uti Vetenskaps-Akademien i Berlin d. 26 April 1827, "*Ueber den Dualis*", tryckt derstädes 1828, sid. 16 och följ. "In der Sprache der Abiponen, eines Volksstammes in Paraguay, giebt es einen doppelten Plural, einen engeren für zwei und mehrere, aber immer wenige, und einen weiteren für viele Gegenstände. Der erstere scheint eigentlich dem zu entsprechen, was wir Plural nennen. Seine Bildung geschieht durch Suffixa, die an die Stelle der Singularendung treten, oder durch beugungsartige Abänderungen dieser, und ist, obgleich man sie nur an einer Reihe mitgetheilte Beispiele beurtheilen kann, sehr mannigfaltig. Der weitere Plural kennt bloss die Endung "*ripi*." Dass in dieser der Begriff der Vielheit liegt, geht daraus hervor, dass man, sobald dieser Begriff in der Rede durch ein eignes Wort bezeichnet ist, die Endung *ripi* weglässt, und das Substantivum in den engeren Plural setzt. Dass aber *ripi* allein gebraucht würde, finde ich nicht, und es ist so sehr zur Endung geworden, dass es weder dem Singular noch dem engeren Plural geradezu angeheftet wird, sondern durch eine eigne Veränderung der Wortendung eine besondere Bildung eingeht. Wenigstens ist dies in folgenden Beispielen der Fall:"

Singularis	Engerer Plural.	Weiterer Plur.
<i>choale</i> , Mensch.	<i>choalèc</i> , oder <i>choalèna</i> .	<i>choaliripi</i> .
<i>ahöpegak</i> , Pferd.	<i>ahöpega</i> .	<i>ahöpegeripi</i> .

Och sedan han förklarar att ändelsen *ipi*, på det närbeslägtade Makobispråket, i provinsen Chaco, betyder "flere", och utgör en vanlig pluralis ändelse, tillägger han: "Die Tahitische Sprache, welche den Dualis am Nomen nicht unterscheidet, kennt auch diesen weiteren und engeren Plu-

nerlig art. Så nemligen, att den väl icke på engång talar om tvenne föremål (ty den talar egentligen om *ett*) men den tänker i det stället på tvenne. Eller, för att karakterisera detta närmare: dess natur är att, ehuru den endast afser *ett* föremål — så antyder, eller tänker den sig dervid, derunder, och derjemte ett *annat*, hvartill det förra står, eller skall komma att stå, i ett visst nära och ömsesidigt vexelförhållande. Det vill säga Sodalis numerus antyder — jemte det begrepp ordet i sig sjelft äger — ett visst slags naturligt, och nödvändigt, släktskaps-, sällskaps- eller kamratskapsförhållande till ett annat föremål af samma art. Och då denna, med afseende å dess bemärkelse, egna karakter icke ligger omedelbart i sjelfva ordet, utan endast i böjelseformen (slutändelsen) eller i flexionen deraf, så är det klart att det är formen, och icke ordet, man måste tillerkänna denna högst besynnerliga egenskap.

Likaså är det klart att då såbeskaffade sällsamma och betingade naturförhållanden endast i vissa fall kunna komma i fråga, så är det också endast vid vissa begrepp, eller vid vissa dem utmärkande ord, som en sådan Sodalisform kan stå att finnas. Vi tro dock att denna slags ordform liksom så många andra af finska språkets egenheter — mera fordom, än nu, varit allmänt begagnad, att den i sednare tider ofta blifvit missförstådd och vanhäfdd, och — med undantag af några få fall — redan håller på att dö ut.

Denna form, som till sin natur har karakteren af singularis, utmärker sig derigenom att vissa ord, som i nominativus Singularis slutas på en vokal (t. ex. *velje*) få i nominativus Sodalis ett tillägg af bokstafven *s* (t. ex. *veljes*);*

ral, bezeichnet ihn aber bloss durch eigne, vor das Substantivum gestellte, und nur ihrer ursprünglichen Bedeutung nach, noch nicht erklärte Wörter, die man nur uneigentlich grammatische Formen nennen könnte."

*) I finskan finnes visserligen en stor mängd Nomina, som slutas på *s* (t. ex. *kuninkas*, *rakas*, m. fl.) men de gå efter en helt annan Deklination, och ändas i genitivus på *aan* (*kuninkaan*, *raskaan*); dock finnes der äfven åtskilliga ord, som gå efter Sodalis, t. ex. *hius*, *laitos*, m. fl. hvilka i genetiven ha *hiuksen*, *laitoksen*, o. s. v.

måhända ursprungligen uppkommet derigenom att pronominalsuffixen *si* eller *is* (som betyder "din") blifvit tillagd stamordet; så att t. ex. ordet *veljes* uppkommit af *veljeis* eller *veljesi* (som betyder "din bror"). Men hvilken omständighet förändrar hela Deklinations-formen, och det till den grad att då ordets *Singularis*, med sin *Pluralis*, deklineras efter Paradigma II af Andra Deklinationen (i v. Beckers Grammatika) och hvarvid *Multalis* följer sin egen norm, så flekteras nu deremot *Sodalis*, med sin *Pluralis*, d. v. s. *Socialis*, efter Paradigma V af Första Deklinationen. Så t. ex. heter det i Nominat. Sing. *velje* (Broder) och i Nominat. Sodal. *veljes*, hvilket också betyder "broder;" men afser tillika det förhållande, hvaruti han, såsom bror, måste stå till en annan broder. Och ehuru det vill bli svårt, och är nästan omöjligt, att tydligt förklara detta på ett språk, som saknar uttryck derföre, skola vi likväl försöka det.

Detta ord, som i Pluralisformen har i Nominativus *veljet* ("Bröder") och i *Multalis veljelöitä* ("Bröder", af alla slag) har i *Socialis veljekset* ("Bröderna") hvilket derjemte utmärker, eller afser, det inbördes förhållande, hvaruti de (såsom bröder) böra stå till hvarandra. Så t. ex. om jag nu på Svenska säger "tre bröder", så förstår man visserligen, till följd af det allmänna språkbruket, att jag dermed menar att de äro "sig emellan" bröder; men ingalunda är det logiskt rätt, och exakt, uttryckt genom sjelfva språket. Ty jag har härvid endast benämnt dem, hvarigenom jag ännu icke bestämdt undanrödjat den i sjelfva ordet ännu liggande tvetydigheten, huruvida jag icke härmed möjligen kunde mena att de voro mina (t. ex. supe-)bröder, eller någon annans, eller att de en hvar kunde komma under kategorin af "broder", om de ägde syskon i lifvet, utan att de dock derföre voro "sig emellan" bröder. Finska språket, hvars karakter är den skarpsinnigaste dialektik — och som genom otaliga, skilda, ordformer är i stånd att utmärka äfven de finaste begreppskiljaktigheter — har äfven förutsett detta fall, och för behofvet skaffat sig en särskild,

och enkom härtill egnad taleform i d. s. k. *Numerus Socialis*. Man kan således i finskan, liksom i svenskan, säga *kolme veljeä* (tre bröder) men dermed har jag icke sagt mer än att jag i allmänhet benämnt dem; men säger jag deremot *kolme veljestä*, så har jag derjemte tillika karakteriserat sjelfva begreppet, och antydt att de sig emellan äro bröder, eller hvad man kallar "köttsliga bröder."

På samma sätt är nu förhållandet emellan *Sisar* eller *Sisär*, i Sing. och *Sisarus* eller *Sisärys*, i Sodal. (Syster); emellan *Käly*, och *Källys* (Svägerska) — *Lanko*, och *Lankos* (Sväger) — *Appi*, och *Apes* (Svärfader) — *Nepa*, och *Nepas* (Syskonebarn) *Serkku*, och *Serkus* (Systerbarn) o. s. v. Eller om man vill tala om flere: emellan *Sisaret*, och *Sisarukset* — *Kälyt*, och *Kälykset* — *Lankot*, och *Lankokset*, o. s. v.

Men då, enligt hvad vi redan sagt, *Sodalis* icke blott utmärker närmare släktskapsförhållanden, utan äfven ett intimare kamratskapsförhållande i allmänhet (och hvilket vi genom sjelfva namnet sökt antyda) så anträffas denna numerus äfven vid många andra ord, der något sådant begrepp ingår som ett hufvudsakligt vilkor. Så t. ex. betyder *vitsa* (eller, som det på andra dialekter heter, *vihta*, *vitta*, *vissa*) i Singularis — en "vidja", i allmänhet, utan afseende hvartill den skall begagnas; men vill man antyda att den är färdig vriden, och skall t. ex. begagnas till en "gårds-gårdsvidja", så heter den genast *vitsas* (eller *vitas*, *visas*) i Sodalis; emedan man tänker sig att den icke ensam, utan i sällskap med någon annan d:to skall tjena att binda och fasthålla gårdesgården, eller några andra saker. På samma sätt betyder *vihtoja*, *vitsoja*, *vissoja* och *vittoja* (i Pluralis) vidjor i allmänhet, utan bestämdt ändamål; men *vit-saksia*, *vitaksia* och *visaksia* (i Socialis) bemärker visserligen detsamma, men derjemte tillkännager denna form att dessa vidjor äro ämnade att begagnas, eller möjligen redan äro begagnade till sammanhållande t. ex. af en gårdesgård.

På samma sätt betyder *ohja*, gen. *ohjan*, (Sing.) en "tömme" i allmänhet; men *ohjas*, gen. *ohjaksen*, (i Sod.) den ena

af tömmarne; likaså *pieli*, gen. *-lin*, en dörrpost; men *pielis*, gen. *-ksen*, den ena af dörrposterna. Uti ord der Nominat. Singular. ändas på bokstafven *s*, och derigenom redan tillägnat sig en form som tillkommer Sodalis, finner man (då begreppet så fordrar) att ordet för öfrigt får denna dubbla deklinationsform. Så t. ex. betyder *seiväs*, gen. *seipään* (i Singularis) en "stör" i allmänhet; men *seiväs*, gen. *seiväksen* (i Sodalis) den ena af ett störfpar. Dock nyttjas ordet helst i fråga om flere; så att då *seipäät* (i Plural.) betyder hvässade "störor" i allmänhet, så betyder *seiväksset* (i Socialis) "stör-ämnena" som ännu ligga tillsammans, ohvässade, i högar.⁹⁴⁾ Några ord kunna äfven sakna sodalis, men deremot äga socialis. Så t. ex. betyder *lehet* (i plural.) "löf" (i singul. *lehti*) men *leheksset* (i social.) gifva derjemte tillkänna att de ännu "sitta tillsammans" i små knippen, medelst sina stjelkar eller bladskaft.⁹⁵⁾ Någon gång har denna dubbelform, med bibehållande af sin grundkarakter, likväl föranledt till en liten skiljaktighet i begreppet. Så t. ex. då *jalka* (i sing.) betyder "fot", och *jalat* (i plur.) "fötter" — så betyder *jalas* (i sodal.) "mede", och *jalakset* (i social.) "medar;" d. v. s. slädans "fötter;" hvilka mera ovilkorligt, än djurens, alltid måste vara *tvenne*.

⁹⁴⁾ På samma sätt utmärker *aijas* (i Sod.) och *aajakset* (i Social.) "gårdslet", som tillsammans ingår uti, och bildar, en "gårdesgård" (*aita* — i Singul.). Likaså betyder *terva* (i Sing.) "tjära;" men *tervas* (i Sod.) och *tervakset* (i Soc.) betecknar "tjärveds-stickorna", eller "spånorna," hvaraf tjäran bildas. Och då t. ex. ordet *harja* (i Singul.) betyder såväl "borst" i allmänhet, som en deraf sedermera bildad "borste", så betyder deremot *harjas* (i Sod.) och *harjakset* (i Social.) de enskilda "borsthåren", som bilda en sådan borste, äfvensom de hvilka ingå i den af skomakare begagnade s. k. borst-knippan.

⁹⁵⁾ Likaså betyder ordet *vasta* (genit. *vastan*) en "badqvast;" hvar emot ordet *vastas* (i Sod.) och *vastakset* (i Social.) betecknar de till qvastar färdigskurna små "löfqvistarne", hvilka tillsammans skola bilda en sådan qvast. Det är just detta kamratskapsförhållande, och naturliga och ovilkorliga sällskapsförhållande, som karakteriserar Socialisformens alltid bestämda betydelse. Andra språk, hvilka sakna den, måste därför med ofta skilda, stundom främmande, ord uppfatta dess betydelse, eller återgifva dess bemärkelse.

Äfven i Lappskan,⁹⁶⁾ och i Ungerskan⁹⁷⁾ tyckes denna Numerusform förekomma.

Alla dessa, sig emellan skiljaktiga, dubbelformer finnas upptagna i våra Lexica — såsom, från hvarandra, alldeles skilda ord; hvilket vi anse så mycket mer orätt, som ordet är detsamma, och skilnaden endast besticker sig i flexionsformen; ehuru densamma, till följd af sin egendomliga karakter, äfven verkar en egen slags nuancering af begreppet. Men händer nu härvid att blott en enda vokal, t. ex. i stamordet (eller i singularis numerus) förändras, eller utbytes emot en annan, i — en Sodaliformen liknande Singularis, då är det icke mera ett och samma ord; icke heller är bemärkelsen mera densamma, om än den till sin natur är derifrån deriverad. Så t. ex., betyder *sormi*, "finger;" men *sormus* deremot "ring," — *seäri*, "smalben;" men *seärys*, en slags

⁹⁶⁾ Äfven Lappskan äger denna form. *Fjellström*, ehuru han utgaf både Grammatika och Ordbok, tyckes likväl icke hafva känt densamma: icke heller *Ganander*; men *Lindahl* och *Öhrling* hade redan observerat den. Ty sedan den sednare, p. XLIX i inledningen af sitt Lexikon, säger: "några slägtskaps-ord hafva *Numerum Dualem*, hvilket "deklineras som pluralis af de öfriga nomina, undantagandes i casu me "diativo och factivo, hvilka äro som singularis", heter det sedan vidare sid. L: "dock äro dessa ej alltid rena dualia, utan måste oftast pronomen duale personale tillsättas, att utmärka numerum. *De äro snarare sådana pluralia, som utmärka ett sällskap.* Således säger man t. ex. *Mije lepe väljetjeh, vi äro alla bröder; Sije läh äbbatjeh (ej äbbah) de äro Systrar.*"

⁹⁷⁾ Detsamma anmärker *Gyarmathi*, såsom en besynnerlig egenkap — äfven i Ungerska språket, ty säger han (s. 11): "habent autem tam "Hungari quam Lappones praeter pluralem hunc alium adhuc Numerum "Pluralem, qui non in omnibus observatur vocibus, sed tantum in nominibus Cognationis. Significat vero is, non Personae pluralitatem, sed "consortium, aut sodalitiium cum illa persona junctum;" hvarefter han uppräknar flere såväl Ungerska som Lappska exempel. Här af följer således att hvardera af dessa språk sakna (hvad Finskan deremot äger) formen för denna Numerus äfven i Singularis. Troligen har samma form äfven funnits, och kanske ännu finnes, i Estniskan, — i synnerhet hos de vid Angernska stränderna boende så kallade Liverne, och hos de uti Kurland, i trakterna af Bauske boende Krevinerne, ehuru den icke finnes upptagen och anmärkt af deras skriftställare.

”damaska”, eller ”smallbensstrumpa”, — *seinä*, ”vägg;” och *seinus* — randen af gräsvallen närmast tätt utmed väggen, o. s. v.

Vid många ord har den genuina bemärkelsen af denna Numerus redan hunnit försvinna från vårt medvetande, äfven der båda dessa dubbelformer ännu, såsom antehistoriska monumenter, qvarstå i språket; såsom t. ex. *korva*, och *korvas*; — *uro*, och *uros*; — *koira*, och *koiras*; — *naara*, och *naaras*; — *salvo*, och *salvos*; — *liitto*, och *liitos*, m. fl. Möjligt ock att den ena formen någongång endast, *per analogiam*, uppstått af den andra, utan afseende å betydelsen.

Vi skulle kanske ännu kunna hafva ett slags Numerus att anmärka i finska språket, ett — i alla afseenden högst besynnerligt och egendomligt — rikt, och på en mängd egna slags kasusformer karakteriseradt, talesätt; men innan vi kunna göra detta, blir det kanske nödvändigt att först närmare reflektera öfver de många **Kasus** i finska språket, deras karakter och uppkomst, m. m.

Här skulle det nu höra till saken, att meddela en fullständig historik öfver det finska *kasus-väsendet*; och jag skulle göra det så mycket mer, som en sådan framställning, i flere afseenden, blefve ganska intressant — belyst dessutom med en Tabell. Men äfven om jag möjligen hunne nedskrifva en sådan framställning, så torde den, i anseende till sin vidd, ej hinna blifva tryckt inom den oss här förelagda korta preskriptionstiden; hvarföre vi nödgas lemna detta till en annan gång; eller skola vi måhända vidfoga en såbeskaffad Tablå här efteråt, såsom ett litet appendix, om tiden det medger. Vi hafva dessutom redan berört så många sidor af finska språkets olika facer — af hvilka redan en hvar, ensam, kunnat tjena såsom ett ämne för en akademisk afhandling — att man billigtvis ej borde fordra af oss denna ytterligare exkursion i ämnet.

Vi inträda nu dessutom här på ett alldeles nytt, af ingen förut ens vidrört, fält — inom den finska språkorganismen; hvilket, utom de stora svårigheter det beredt

oss i forskningsväg, troligen skall utsätta oss för vederbörandes ogillande, och måhända — fördömande.

Liksom en observant fornforskare troligen skall finna i vårt land en rik mängd af högst intressanta och olikartade historiska fornlemningar, hvilka utgöra monumenter från en tid, och af ett folk, som föregått all historie; och hvilkas rätta betydelse man icke — åtminstone ej utan den skarp-sinnigaste undersökning — närmare känner, eller svårigen kan gissa sig till; — så skall äfven, å andra sidan, språkforskaren (inom språkets gebit) finna i sjelfva orden, och deras former, en rik skatt af gamla vanvårdade fornminnen, hvilka till stor del hittills undgått vår uppmärksamhet, eller icke blifvit af oss behörigen uppfattade och förstådde. Det är för att, om möjligt, intränga i dessa språkets mysterier, och härvid skingra den okunnighet som i detta afseende hittills hvilat öfver dem, som vi här vågat taga det första steget. Och likasom det gått i antiqvariskt afseende, när någon varit nog lycklig att påfinna klaven till en svår och gåtlik hieroglyfisk inskription — då det sedermera ej blifvit svårt för andra att deschiffra den — så skall det troligen äfven gå i lingvistiskt hänseende, om någon t. ex. hittar på nyckeln till en filologisk — och en i detta afseende gordisk — knut; det skall efteråt icke saknas dem, som förstå att lösa upp den.

Vi hafva i finskan (särdeles bland nomina) flere stamord, som finnas beledsagade med många s. k. partiklar, eller adverbiala, hvilka alla hafva en bestämd karakter, och en egen betydelse — lämpad efter slutändelsen. Af dessa partiklar hafva, tid efter annan, en och annan blifvit utplockad, och öfverförd till antalet af ordens många kasus. Så t. ex. ordet *vierin* (i Instruktivus) och *vieritse* (i Prolativus) af Nom. Subst. *vieri*, "kant, bredd", m. fl. a.; men nu finnes det likväl kvar en väldig hop, af såbeskaffade ord, som icke fått denna förmån, ehuru de dertill varit likasåväl kvalificerade som alla de andra. Nå huru kommer detta då till? frågar kanske läsaren. Jo, det kommer sig deraf, att änskönt slutändelserna äro sig emellan mångfaldigt olika,

är likväl bemärkelsen densamma — ("Niin sen, puusta kah-toen, luulisi!"). Så t. ex. anför Eurén, liksom Renvall, att adverbierna (eller partiklarne) *päätyksin, päästyksin, pääksyin, pääksyttäin, pääksyttäisin, pääksyttä, pääksytyksin, päätätyksin, päätätysten* och *päätiksin*, alla — deriverade af, och subsumerade under, stamordet *peä* (hufvud, ända) — betyda "ända emot ända", eller "hufvud emot hufvud;" och kunna vi ytterligare, om så behöfves, föröka sällskapet med orden *peättäin, peättäisin, peätysten, peätyksyttä, peätyksyttäin, peätyksyttäisin, peäkkään, peäkkäin, peäkkäisin, peäsekkähän*, m. fl. Och likaså säger han att adverbierna *päälistyksin, päälityksin, päälitysten, peäleksyttä, peäläkkää*, och *päällekkäin*, alla betyda "öfver" eller "på hvarandra;" och vi kunde ännu föröka antalet med diverse nya former, såsom t. ex. *peälletäin, peälletäisin, peälletysten*, m. fl.

icke kunde man nu intaga *en* form, af alla dessa många, i deklinationen (såsom kasus) och utesluta alla de andra. Ännu mindre kunde man der inrymma dem alla, eller upptaga så många olika former i en och samma kasus. Detta gick väl icke an! Och att åter tillskapa flere nya kasus, alla med samma eller enahanda bemärkelse — tog icke heller skruf. Man nödgades således lemna dem alla åt sitt öde; och de stå nu derföre oförklarade alla i våra Lexica, der de paradera under namn af partiklar eller adverbier, alla ägande samma betydelse. Hvad nu först deras bemärkelse beträffar, så är det visst sant att de alla — åtminstone något så när — kunna begagnas, och äfven blifvit, och blifva, begagnade att uttrycka ungefär samma sak. Men vi fråge: är det väl möjligt? ja — är det ens tänkbart? att ett språk, med den fina och logiska takt och hållning, som det finska — skulle tanklöst äga en massa med olika ordformer, hvilka alla ägde samma betydelse, utan att derföre vara varianter af samma ord. Vi hafva åtminstone aldrig så kunnat fatta det. Tvärtom hafva vi varit öfvertygade att de alla äga en *olika* bemärkelse; men att skilnaden varit så ytterst fin, att den undgått vederbörandes uppmärksamhet, och icke heller kan på nå-

got annat språk återges.⁹⁸⁾ Vi hafva trott detta så mycket mer, som vi redan från de yngre åren varit medvetne af den bestämda skilnaden i bemärkelsen åtminstone på några af dessa ord; och hvad som här blifvit sagdt om ordet *peä*, och dess ätteläggar (derivativa), gäller äfven om ordet *suu* (mun) och flere andra ord, hvarvid formerna öfverallt äro desamma, och betydelsen analog derefter. Nyfiken och vettgirig äfven i detta fall, sökte jag derföre efter min återkomst till Finland, ibland annat, också forska öfver detta i sanning nog mörka och inbundna ämne. Jag har förefrågat mig hos många härom, utan att vinna någon upplysning; dock är det hufvudsakligen till följd af de resonnementer jag härom år 1835 hade med framledne Häradsdomarena *Ivar Veäneinen* och *Zach. Eskelinen*, i Kuopio, äfvensom sedermera år 1841 med bönderna *Joh. Ad. Pamppalainen* och *Adam Fredr. Jaakkolainen*, från Lamps — alla fyra ganska kloka och förståndiga män, och dessutom väl hemmastadde i språket — som jag här vill framställa resultatet af våra åsigtter. Sanningen af deras uppgifter, och förklaringar, befinnes dessutom tillräckligen konstaterad i de traditionella folksångerna, om man närmare reflekterar på hvarje gång något af dessa ord blifvit beagnade i våra gamla Runor. Väl äger jag ännu icke om dem allesamman så klar och fullständig utredning, som jag önskade; men anser det likväl viktigt, och högst maktpåliggande, att meddela det lilla jag känner, innan äfven denna kunskap hinner dö ut; ty få skola de finnas, som härom numera förmå lemna någon upplysning.

Föröfrigt kan det just vara detsamma, antingen man vill hänföra dessa ord till sjelfva Deklinationsformen, såsom särskilda dithörande kasusformer af stamordet, eller om man af dem vill rangera, och uppställa, ett särskildt analogt och eget slags schema för alla dessa slags par-

⁹⁸⁾ Så *fin* än denna skilnad, i de olika ordens bemärkelse, i början, visar sig — så *stor*, och *påtaglig*, representerar den sig likväl sedermera, sedan man engång blifvit gjord uppmärksam härpå.

tiklar, baserad på sjelfva flexionsformen. Allt nog, det är ord- eller böjningsformen — här, liksom ibland kasus, — hvilken bestämmer deras bemärkelse; endast med den skilnad, att slutändelsen beror — ej blott af *syllaba ultima* och *penultima*, utan äfven ofta af *syllaba antepenultima*. Hvad som emellertid är säkert, är att alla gamla kasus-former, och kasusnamn, här duga till platt intet; utan måste man i sådant fall vara betänkt uppå att anskaffa nya namn, och nya beteckningssätt. Vi öfverlåta gerna detta besvär, och denna omtanka, åt andra; som dertill hafva mera tid och lust; och åtnöja oss här endast dermed att vi benämna dem *1:sta Formen*, *2:dra Formen*, o. s. v. eller *Formen A*, *Formen B*, o. s. v.

Nu hör det vidare till saken, att dessa nya ordformer derivera sig från åtskilliga af de gamla kasusformerna, en del från *Nominativus*, en annan del från *Infinitivus*, äfvensom från *Elativus*, *Allativus*, och *Ablativus*, och få äfven i anledning deraf, *ytterligare* — än mera skilda, och olikartade, karaktärsbemärkelser.

Slutligen bör äfven anmärkas att dessa ordformer hvarken i det hela karakterisera singularis eller pluralis, änskönt några af dem äfven tyckas äga en pluralis liknande form. De äro mera att anses såsom en slags dualisform, ej blott emedan de vanligtvis tala om tvenne (och äfven der det talas om flere, så hänföras de likväl alltid och betraktas såsom tvenne skilda partier) utan emedan det talas om det olika slags förhållande, som kan uppstå, och äga rum, emellan tvenne föremål af samma art och natur, d. v. s. de framställa och omtala en *ren dualism*, i ordets egentliga bemärkelse. Det är på denna grund vi kalla detta Numerus, som tillika äfven har karakteren af ett Modus, för

Dualis.

Dock innan vi närmare kunna uppfatta och karakterisera dessa många Dualis-former, måste vi liksom dertill bana oss väg, genom antagande af en ny kasus i den fin-

ska Deklinationsformen, hvilken antyder sig genom slutändelsen *-ten*.⁹⁹⁾

⁹⁹⁾ Detta är dock icke den enda nya kasusform, hvilken vi skulle vilja anmärka, och införa, i den Finska Deklinationsformen. Åtskilliga ord hafva t. ex. ännu, och flere hafva troligen fordom haft, en böjningsform med dubbel slutändelse (antingen *-sehen*, eller *-heseen*), hvilken, såväl med afseende å formen som bemärkelsen, sammanfattar de skilda betydelseerna af kas. Illativus och kas. Inessivus — förenade till *en*; och i hvilken kasus (enligt hvad sjelfva formen utvisar) i förra fallet, karakteren af Inessivus — i sednare fallet, karakteren af Illativus, är den predominerande. Denna dubbelform har redan i somliga ord börjat undantränga den rätta (genuina) Illativus, så denne numera knappt vågar framträda utan pronominalsuffix. Så t. ex. kan jag icke säga: "mäni *huonehen*", så framt jag icke tillägger "mäni *huonehensak*"; men härmed har jag endast antydtt att "han gick in på sitt rum". Vill jag nu äfven insinuera att han der qvarstannade, måste denna nya kasusform anlitas: "mäni *huoneeseen*", (eller "mäni *huoneeseen*". Kant. II, 128) d. v. s. han gick icke blott in i rummet, utan förblef äfven der. Säsom en sålunda komplicerad form af de båda kasus Illativus och Inessivus, hafva vi funnit det skäligt att äfven gifva den ett (af dem båda) kombineradt namn, och kallat den, till skilnad från de andra, Illativus. Formen är annars mycket lik Diminutiven i samma kasus (*huoneiseen*, *huoneisehen*) och kan lätt med den konfunderas. Likaså kan jag icke säga: "astui *taivahaan*" ("han steg upp till himla"); utan måste det (med begagnande af Illativus) heta: "astui *taivaasehen*" (i Sing.) eller *taivaisihin* (i Plur.) såvida meningen förmodl. derjeme var att der qvarstanna. (Diminutiva formen har *taivaiseen*, *taivaisehen*). Att emellertid ordet *taivas* ännu, åtminstone i vissa fall, vetat bibehålla sin gamla Illativusform, skönjes deraf att jag t. ex. kan säga: "toinenpa lensi moahan, toinen *taivahaan* tapaisi" (den ena flög ned till jorden, den andra nådde till himmelen) ty säger jag "*taivasta* tapaisi" (i Infinitivus kasus) så var det si och så om den nådde dit. Likaså kan man ej säga "nosta häntä *veneehen*" (i Illat.) "lyfta honom i båten"; utan måste det heta "nosta häntä *veneeseen*" eller "*veneheseen*" (i Illativus) Kant. II, 133; ty meningen var väl att han skulle hållas der. Deremot säger man "viskaisi kiviä hänen *venehensäk*" (i Illat.) "han kastade stenar i hans båt"; emedan man föreställer sig (i tanken) att den andra kastade dem ut igen, och att de således ej länge fingo ligga der. Man säger väl t. ex.: "pisti rahat *povehensäk*" (han stack penningarne i barmen), men var meningen att de äfven der skulle förvaras, eller stickas djupare in, måste det heta: "pisti rahat *poveisehen*"; hvarvid vi i allmänhet böra upplysa att slutbokstafven *n* är här densamma som tillkommer, och karakteriserar, den i ordet involverande Illativus kasus; och är ingalunda ett

Flexionsformen -ten.

Denna form, hvilken bildar en slags öfvergång från Singularis och Pluralis till Dualis, och kan i så måtto anses såsom en mellanlänk, eller en bindeform, är i allmänhet den svåraste att urskilja, och bestämma, i anseende till dess stora likhet och nära förvandtskap med d. s. k. kasus Prolativus (igenkänd af böjningsformen *-tsen*). Stå-

remiscens, eller en suffix, af ordet "hänen". Man säger derföre (i Illess.) "muutti toiseen *pitäjäsēhen*" (han flyttade till en annan socken) men för han dit annars, och endast på något besök, heter det (i Illat.) "läksi toiseen *pitäjähän*". För att ännu, genom ett exempel, med afseende å kasusformerna, visa finska språkets finesser, så — om jag t. ex. säger: "ampui *veljeänsäk*" (i Infin.) "han sköt sin bror", så har jag icke bestämdt antydtt huruvida han dervid äfven träffade honom. Men säger jag deremot: "ampui *veljehensäk*", (i Illat.) så innebär det också att han råkade honom; men också icke mera. Säger jag åter: "ampui *veljeisehen*" (i Illes.) då ger jag tillkänna att han träffade honom djupt nog, och liksom att kulan blef qvarsittande i kroppen; hvaremot om jag säger: "ampui *veljänsäk*" (i Genet.) då först innebär det att han sköt honom till döds. Sålunda kan man nu i finskan, endast med begagnande af 4 olika kasus af ordet "bror", uttrycka 4 olika sätt hvarpå han blef t. ex. skuten.

Man finner häraf att våra grammatici härvid jemmerligen misstagit sig, och af okunnighet ofta konfunderat och sammanblandat Illativus med Illessivus, hvars rätta betydelse de ignorerat. Så t. ex. säger v. Becker sid. 54 att *hampaaseen* eller *hampaasehen* är Dativus interior (d. v. s. Illativus) till ordet "hammas" (tand) liksom han sid. 55 säger att *vaatteeseen*, eller *vaatteesehen*, är samma kasus till ordet "vaatek" (kläde). Men detta är alldeles orätt; ty hvardera dessa äro Illessivus, och icke Illativus; ehuru Illativus (*hampaahan*, *vaatteehen*) numera åtminstone sällan nyttjas utan pronominalsuffix. Ty man säger t. ex. "pisti *hampahansak*" (han stack i munnen, efter orden "intill sin tand") men: "pisti *hampaasehen*", betyder han stack "inuti sin tand". På samma sätt: "pisti *vaatteehensäk*", han stack (gömde) "ibland sina kläder"; men: "pisti *vaatteisehen*", betyder han gömde "in uti sina kläder". Skilnaden är ju betydlig, åtminstone efter vårt begrepp. Samma fel ligger Eurén till last, då han i alla sina fyra grammatikor upptagit formen *vieraahasen*, eller *vieraasen*, såsom Illativus till ordet "vieras" (främmande); ehuru ordet äger sin egen Illativusform, som skönjes om jag t. ex. säger: "puututko *vieraihin* tapoihin". Att i dess ställe här begagna Illessivus, skulle jag således, på anförda skäl, anse vara mindre rätt.

ende liksom på gränsen af Dualis Numerus, har den icke heller ännu erhållit den dualistiska karakteren att på engång tala om tvenne föremål; hvarföre den ock rättast bör, såsom en egen (ny) kasus, tilläggas den vanliga Deklinationsformen. Så t. ex. innebär ordet *peäten* — (i sing.) och *päiten* (i plur.) af ordet *peä*, "hufvud, ända", — bemärkelsen "ända mot ända;" t. ex. "päivät *päiten*, yöt *sivuten*, ilta viimenki tulepi, yö pimiä päälle saapi" (Kant. I, 263).¹⁰⁰) Ännu allmännare säger man t. ex. "istuuvat *suuten* (plur. *suitten*). Och på samma sätt: "eipä koski kielaskana laske vettänsä *loputen*" (Kant. I, 10). Icke kan flexionsformen *loputen* här, hvarken till betydelse eller form, svara emot Prolativus *loputse*. På samma sätt *perätin* (i stället för "peräten?") t. ex. "*perätin* hyvä" (utomordentligt bra) icke är ju detta ord detsamma som *perätse*; t. ex. "ei *perätse* pirtin suuren, ei taakse talon suuren." (Kant. II, 372). Vi måste derföre antaga att *ylitsen*, och *yliten*, *sivuitsen*, och *sivuiten*; *vieritsen*, och *vieriten*, *peällitsen* och *peälliten*, m. fl. — hvilka nu, betraktade såsom dialekt-skilnader, eller varianter, af ett och samma ord, och såsom sådana äga lika bemärkelse — icke, ursprungligen, utgjort samma ordform, ehuru vi numera ej förmå urskilja den hos dem troligen fordomtima olika betydelsen. Vi tro det så mycket mer som det finnes flere så beskaffade ord, af den sednare formen, hvilka icke ens kunna antaga, eller begagna sig af den förra; t. ex. *peällimitten*, *enimitten*, *ylimitten* (eller *ylimittäin*) "öfver hufvud taget" m. fl.

Hvad föröfrigt de af oss här uppräknade Dualisformer angår, anse vi oss böra upplysa att de utgöra snart sagdt de enda återstående spillrorna af en långt för detta,

¹⁰⁰) Ordformen *peäten* kan väl ej gerna vara densamma som *peätse* eller *päitse* (burdus) t. ex. "meni *päitse* kirkkoa" (Renv.); hvilket ord, liksom *päistikkaa* (hufvudstupa) härleder sig från Instrukt. kasus *päin* (med hufvudet förut) t. ex. "*päin* härkä pahaan seähän, perin tulessa hevoinen"; eller: "suin sytehen, *päin* savehen, koprin kuumihin porohin". Kal. I, 58); hvaremot formationen *peäten* tyckes vara bildad från Nominat. Singul. och dess pluralisform (*päiten*) deremot af Infinit. pluralis (*päitä*).

som det synes, ur språket förgången *Dualis*-form.¹⁾ Vi kalla den dualis, icke derföre att den alltid omtalar tvenne personer, eller föremål; utan emedan den, enligt hvad redan blifvit nämndt, uttrycker ett ömsesidigt förhållande (en *dualism*, i ordets verkliga betydelse) emellan tvenne föremål. Den Finska Dualis Numerus har således en helt annan karakter än den Grekiska, från hvilken den skiljer sig i så måtto, att då den grekiska endast utmärker *personaliteten*, eller *dualiteten*, (i och för sig) utan afseende å i hvad förhållanden de tvenne derigenom uttryckta föremålen kunna stå till hvarandra, så afser deremot den Finska Dualis-formen endast det *vexel-förhållandet* hvaruti de tvenne sub- eller objekterna kunna stå till hvarandra, d. v. s. den betraktar, och behandlar, sjelfva *Dualismen*, i och för sig, utan afseende å *personaliteten*. Till följd hvaraf ock den till sin karakter mera närmar sig till begreppet ratio, eller modus, än till numerus.

Till följd häraf måste naturen af dessa Dualis-kasus i Finskan, ej blott med afseende å sin form, utan äfven med hänsigt till hela sin betydelse, vara helt och hållet olika de andra af språkets kasus; ty då de sednare utmärka de olika fallen hos enskilda föremål, uttrycka deremot de förra de olika förhållandena (eller egenskaperna) af ett vaxelbegrepp. Hvaraf följer att enär hvarje af dessa kasus afser eller uttrycker en dualismus, eller ett vaxel-förhållande, kunna de följaktligen aldrig nyttjas — sägas, eller tänkas — endast om ett enda föremål, i och för sig, och af samma orsak kunna de icke heller förenas hvarken med de nominala pronominal-suffixerna (*ni, si, nsa, m. fl.*

¹⁾ Vi hafva redan förut anmärkt tvenne former i finska språket, nemligen Numerus Sodalis och Socialis, hvilka hafva någon slags likhet med denna Dualis, dock — i en helt annan afsigt, och bemärkelse; ty de förra göra *personaliteten* i dualismen till sitt föremål, hvilken dualism de mindre betrakta såsom ett ömsesidigt vaxel-förhållande, utan fastmera såsom ett gemensamt och allmänt, amikalt och socialt, förhållande personerna eller föremålen emellan; så t. ex. utmärker ordet *veljekset* (i Socialis) bröder, hvilka stå i ett närmare, och naturligt, bro-

”min, din, hans,” o. s. v.) eller med de verbala (*n, t, ee,* o. s. v. ”jag, du han”, o. s. v.)

De särskilda flexionsformerna måste således (till sin betydelse) endast på olika sätt modifiera, och karakterisera, det genom dem uttryckta vaxelbegreppet (i och för sig) utan att derföre på något närmare sätt bestämma eller karakterisera personaliteten, eller de föremål hvaraf detta vaxel-begrepp bildas och uppstår; änskönt båda dessa föremål likväl alltid måste, såsom begreppets gränspunkter (eller faktorer) vara på en gång för tanken närvarande. Och då i allmänhet hvarje ömsesidigt förhållande (eller vaxel-begrepp) kan betraktas antingen från en *yttre* eller *inre* synpunkt, — från en yttre eller inre sida — måste äfven dessa den finska dualismens samtliga kasus, i detta afseende, kunna afskiljas i tvenne hufvuddelar; nemligen uti de som utmärka ett blott yttre förhållande emellan tingen, och de som derjemte (dermed, och derunder) äfven antyda ett inre.²⁾

derligt förhållande till hvarandra; men vill man nu uttrycka detta deras brödraskap, eller broderliga förhållande (på finska: *veljeisyttä, veljellisyttä*) såsom en dualismus, eller ett ömsesidigt vaxelbegrepp — d. v. s. att som brodern *A* förhåller sig till brodern *B*, så förhåller sig också brodern *B* till brodern *A* — så kan detta ske i tvenne olika afseenden, och således äfven på tvenne olika sätt; nemligen 1:o (i fall det är fråga om ett yttre förhållande) genom Dualisformen *veljetystä*, och 2:o (om det är fråga om ett inre förhållande) genom Dualisformen *veljeksyttä*.

²⁾ Då hvarje förhållande (eller begrepp) för att blifva åskådligt, eller för tanken uppfattligt, alltid måste visa sig under någonslags form (i ord, och uttryck) så kan likväl denna form mer eller mindre noga, mer eller mindre troget, uppfatta det deremot svarande begreppet. Sålunda finna vi att tingens *yttre* förhållanden, hvilka vi med våra yttre sinnen kunna fatta, alltid är fullkomligt uttryckte, och förklarade, genom sjelfva formen; hvaremot deras *inre* förhållanden, hvilka vi ofta icke ens med förståndet kunna uppfatta, endast derigenom kunna ofullständigt antydas. Så t. ex. torde väl alla förstå att de båda Dualisformerna *peälletäin*, och *peälletäisin* (”på hvarandra”) afse ett yttre förhållande, hvilket är uttryckt och förklaradt genom sjelfva ordformen; hvaremot de båda Dualisformerna *peälleksyttäin*, och *peälleksyttäisin* (hvilka ord visserligen betyda detsamma) derjemte — mer eller mindre — afse äfven ett inre förhållande, hvars närmare betydelse de icke kunna uttrycka, endast — antyda.

Då nu vidare, hvarje förhållande kan, i anseende till sin grund-idé, tänkas antingen såsom enkelt, d. v. s. bestående af ett enda slags grundförhållande, eller sammansatt, d. v. s. bestående af flere skilda, olika, smärre symptom och förhållanden, hvilka tillsammans, och gemensamt, skola ingå uti, och bestämma, ett visst allmänt generellt förhållande eller kardinal-begrepp, så måste till följd deraf — och såvida hvarje begrepp, och förhållande, måste utmärka sig genom en särskild språkform — de af Dualismens särskilda kasus, hvilka uttrycka ett enkelt förhållande, äfven utmärka sig genom en enkel (eller en enda) slutändelse, t. ex. *ttain, tain, ksin, ksyin*, m. fl. hvar emot åter de kasus som uttrycka sammansatta, komplicerade begrepp och förhållanden, karakterisera sig genom sammansatta (dubbla, stundom tredubbla) slutändelser, t. ex. *ttaisin, ttäisin, ksytysten, ksutusten*, m. fl.

Slutligen kan man ock indela, och referera, Dualisformens mångartade olika kasus, efter vissa motsvarande kasus i Singularis Numerus, hvarutaf de tyckas vara härledda och bildade. Denna metod synes oss här vara den lämpligaste och ändamålsenligaste, såvida man derigenom genast får en klar och redig öfversigt — hvilka af dessa nya kasus, såväl till form som betydelse, äro med hvarandra på det närmaste befreundade; hvarigenom man med en ljus blick lätt kan intränga i detta mörka — af Lexikograferna intrasslade, af Grammatici och språkforskare ignorerade — och af sjelfva folket numera föga senterade språkförhållande.

Detta vare nu i allmänhet sagdt om dessa i sitt slag besynnerliga Dualis-former. Hvad deras särskilda egenskaper och betydelse beträffar, skola de längre fram närmare förklaras. Dock böra vi härvid tillägga, att då vår mening denna gång endast varit att fästa uppmärksamheten vid detta vårt språks egna och märkvärdiga förhållande, hafva vi så mycket mindre varit beredde att bringa dessa af oss här anmärkta kasus uti ett strängt vetenskapligt system, som vi dertill nu sakna tid och tillfälle. Li-

kaså böra vi kanske nämna, att vi endast upptaga de af dessa former, hvilka vi sjelfve äga oss bekante, och hvilka vi med de små tillgångar vi äga af klassisk finsk litteratur, tro oss kunna faktiskt genom andras, och särdeles genom gamla Runors, vitsord bestyrka. Detta torde äfven förklara orsaken hvarföre den af oss här uppgjorda ordningen endast är att anses såsom provisionel, och blott för tillfället beräknad.

Med anledning deraf att åtskilliga af dessa nya kasus någongång kanske till formen kongruera med andra närbeslägtade flexioner, och ordvändningar, af det på så beskaffade former rika språket, böra vi upplysa: att ehuru finskans s. k. *partes orationis* äro på det bestämdaste sätt skilde från hvarandra, genom egna former och slutändelser, måste de likväl — såsom beslägtade, deriverade, och formerade af hvarandra — äga vissa beröringspunkter, der de sammanträffa; så att det i hast stundom kan blifva svårt att, utan tillhjälp af sjelfva meningen, åtskilja ett verbum, ett participium, ett nomen, och ett adverbium ifrån hvarandra, så mycket mer som man ofta — isynnerhet i poesin — begagnar främmande, ovanliga, och stundom oriktiga ordformer. Det är t. ex. icke något så ovanligt, att finskan — detta besynnerliga språk, som ställer objekt och subjekt i samma kasus — begagnar substantiva (i synnerhet verbalia) såsom adjektiva;³⁾ och tvärtom adjektiva, såsom substanti-

³⁾ Så t. ex. "Lenti luoksi Väinämöisen, luoksi laulajan urohon" (i stället för "laulavan". Kal. II, 199), och — "Henkeüs hyvä hevoinen, huokoas *vetäjä* varsa" (i stället för "vetävä". Kal. II, 229); eller — "Tulialle vierahalle, saavalle käkeävälle" (i st. f. "tulevalle". Mehil. 1836, Juni). — "Vilu on pirtti virkun vaimon, palava pahan emännän" (i st. f. "viluinen". Mehil. 1837, Sept.) Emellertid var det troligen på grund af dessa ords subjektiva karakter, som v. Becker, i motsats mot alla sina föregångare, utslöt alla dessa slags ord (såsom t. ex. *polttaja, riisuja, kätkiä*, m. fl.) från de participala verbformerna i sin grammatika; liksom Renvall, troligen ledd af en motsatt åsigt, utslöt dem alla från sitt Lexikon, förmenande att de, såsom rena participier, borde vara upptagna i grammatikan. Bland många andra brister saknas således i hans lexikon denna talrika klass af ord, som t. ex. *antaja, tekiä, laulaja*,

va;⁴⁾ hvarvid de förre stundom till och med, enligt hvad redan blifvit nämndt, kompareras såsom de sednare⁵⁾. Och då vidare härtill kommer att — till följd af formläran och det onomatopoietiska elementet i språket — ej blott särskilda nya ord, af alla slag, kunna bildas, och formeras, af de många skilda och olika kasus i ett annat ord,⁶⁾ utan då dessutom verba kunna deklineras såsom nomina⁷⁾ och nomina konjugeras såsom verba⁸⁾ så inser man lätt den ota-

m. fl. Och sålunda kom äfven ordet *luoja* ("skapare") att derifrån utslutas; hvilket ord man derföre der förgäfvos efterletar.

⁴⁾ Så t. ex. "Mokomalta *mieleväältä*, kylän kaiken viisahalta" (i st. f. "mielijältä". Kantele II, 49.) och — "Kirkko-kunnan *kuuluville*, heimo kunnan *tietyville*. Kantele I, 52) att förtiga flere andra såbeskafade exempel.

⁵⁾ Jemf. sid. 21, not. 29; t. ex. "Yrkä istu *tyvemmäksi*, minä lapsi *latvemmäksi*. (Topel. V, 54) "fästmannen sitter mera åt tjock-ändan, jag stackars barn deremot mer åt smaländan" (af trädet); och — "Kaunis katotaan takoa, siviä *selempätäkin*". (Mehil. 1837, Mars); "mera efter ryggen". På samma sätt säges: — "mänek *seljemmällen*, eller *seljemmäksi*" ("far *mera* ut åt fjärden") och — "vaan ei mies pahempikahan, uros *untelompikahan*" (en större sjuscfvare". Kant. II, 18).

⁶⁾ Så t. ex. formeras — af Nominativus (*peä*), utom en mängd sammansatta ord, bland annat: *päinen*, hufvad; *päitsin*, *päitsi*, hufvudlag betsel; m. fl. — af Infinitivus (*peätä*) *peätös*, beslut, *peätän* och *peätyn* besluta, *peätek*, slut, m. fl. — af Elativus (*peästä*), *pävstän*, påsätta grimman; — af Illativus, (*peähän*), *peähyt*, litet hufvud; *päähinen*, gramma; *päihtyn*, bli rusig; — af Allativus (*peälle*), *peällinen*, öfvertåg; *peälliset*, på köpet; *peällimäinen*, den öfversta, m. fl. — af Abessivus (*peätäk*), *peätöin*, hufvudlös; *peättömys*, ändlöshet; *peättömästi*, hufvudlöst; m. fl. — af Translativus (*peäksi*), *peäkkö*, som har stort hufvud; *peäkkä*, bredyxa; *peäksytyksin* (se formen 26) — af Essivus (*peänä*), *peänän-säk*, alldeles; — af Elativus (*peästä*), *peästyksin* (se formen 36). m. fl.

⁷⁾ T. ex. "ole *kuulalla oleva*, *ihailalla ilmoava*". Mehil. 1837, Maj) i st. f. "kuulevana, kuuliana", och "ihaillevana, ihailiana". Annars är det egentligen Infinitiverna, som — genom sina i participier och gerundier antagna deklinationsformer, hvarigenom de i talesättet bilda de vackraste uttryckssätt, men hvarigenom de tillika, genom svårigheten att kunna grammatikaliskt ordna dem — försorsakat våra Grammatici ett stort bryderi, hvarifrån de ännu icke lyckats tillfredsställande reda sig.

⁸⁾ Visst händer det ibland att man får skrifva dessa små friheter på det poetiska och onomatopoietiska språkets räkning; så t. ex. konju-

liga mängd af former, och betydelser, hvaraf finska språket öfverflödar.

Men vi hafva måhända, medelst dessa många och långa preludeer, kanske redan nog länge uppehållit oss vid ett ämne, som endast inleder oss i språkets irrgångar, och icke leder oss ut derifrån. Vi skynda derföre till en närmare förklaring af de utaf oss nu här anmärkta Dualisformer, hvarvid vi följa den af oss förut antydda klassifikationen; och börja derföre med

1) *Dualisformer, bildade af Nominativus Singularis.*

1sta *Formen, -ttain, -ttäin.*

Peättäin. Suuttain.⁹⁾

Angående denna form, hvarmed vi här vilja göra början, måste vi anmärka att det högeligen förundrar oss att denna ganska allmänna, till sin betydelse egna och noga bestämda böjningsform, allt hitintills (liksom de tvenne nästföljande) undgått att i språket — med samma skäl som så många andra — upptagas såsom en särskild kasus; ja — hvad värre är — att våra lexikografer icke ens känna den, annorstädes än i några få ord, utom i Nomina Nu-

geras ordet *jalka* (fot) ganska ogeneradt, i följande verbformer: *jalkaan, jalkailen, jalkaisen, jalkastun, jalkoittelen, jalkastelen, jalkuttelen, jalkahutan, jalkahuttelen*, o. s. v., (likaså bildas, af dess Ablativus kasus, verba): *jalastan, jalastelen, jalastun, jalastuttelen, jalastutan*, m. fl. Äfven Pronomina äga den förmånen, att i hast kunna bildas till verba, t. ex. "Mikä tässä millitsekse, kuka tässä kummitsekse". Mehil. 1837, Okt.) i st. f. "on millään", och — "antaavat rahansak raukat mielestäni millömästi". (Mehil. 1837, Maj) hvarigenom af Pronomen blifvit ett Adjektivum. Likaså — "Jos on joukko joutavia, miehiä mitättömiä". (Mehil. 1837, Nov.) o. s. v.

⁹⁾ Ordformerna: *peättäin, suuttain, suuttain, vierettäin, peälletäin, naulattain, kannuttain, tuopittain, säkittäin, käsittäin*, m. fl. känner kvarken Eurén, eller Renvall. Deremot känner Eurén t. ex. *perättäin* och *selittäin* (ehuru icke Renvall); hvaremot Renvall åter, t. ex. känner orden *sivuttain* och *sylittäin* (Eurén, deremot, icke). Båda känna de likväl t. ex. ordformerna *rimttain, kylittäin, yksittäin* och *vuosittain*; och Eurén, ännu dessutom, *vuorottain*.

meralia. Att den, liksom de följande formerna, i skrift mera sällan blifvit begagnad, kommer sig troligen deraf att våra skrifställare mera äflats med att använda främmande tungomåls talesätt, och tankegångar, än att rådfråga språkets egen genius. Emellertid antaga ej blott snart sagdt alla en- och tvåstafviga Substantiver denna form, utan äfven åtskilliga Adjektiver. ¹⁰⁾

Så t. ex. betyder ordet *peättäin* (härledt af Nom. Subst. *peä*, "hufvud, ända") "hufvudvis, ändvis", eller efter orden, "hufvud mot hufvud", "ända mot ända;" och förutsätter således alltid, och omfattar, åtminstone tvenne föremål. — En egen märkvärdig karakter ¹¹⁾ äger formen derutinnan, att den blott och endast kan sägas om liflösa eller döda ting, men icke deremot om lefvande varelser, eller om verkande och handlande föremål (ty i sådant fall måste andra kasusformer nytjas). Så t. ex. kan jag mycket väl säga: "*lawwat pantiin peättäin*" ¹²⁾ (bräderna lades "ändvis", d. v. s. ända mot ända; egentligen — i det förhållande att ändarne passade emot hvarandra); men jag kan alldeles icke säga t. ex. om tvenne oxar som stängas: "härät ovat peättäin". Blott med vilkor att de lefvande varelserna ikläda sig karakteren af de döda, d. v. s. äro fullkomligt i detta afseende passiva — och betraktas såsom icke ägande någon tanke, någon vilja eller någon af-

¹⁰⁾ Så t. ex. bildas af ordet *lyhyt* (kort) — *lyhyttäin* (i Positivus) — *lyhemmittäin* (i Komparativus) och — *lyhimmittäin* (i Superlativus). Af ordet *vähä* (litet) — *vähittäin*, *vähittäisin* (i Posit.) småningom, egentligen "litet i sänder"; *vähemmittäin* (i Komp.) och *vähimmittäin* (i Superl.) På samma sätt formeras af ordet *paras* (den bästa) — *parhaittäin* (i Posit.) och — *parhaimmittäin* (i Superl.) af *parhain* (den allra bästa). Hvaraf man således ser, att om finskan har flere grader af Diminutiver, så har den, å andra sidan, äfven flere grader af Superlativer.

¹¹⁾ Enahanda karakter äga alla de dualisformer, som derivera sig från Nominativus kasus, d. v. s. som bilda sig närmast ifrån denna 1:sta form.

¹²⁾ Ordet *peättäin* är visserligen till formen, men ingalunda till bemärkelsen, lika med både Gerund. Instr. Akt. af verbum "*peätän*" (der det betyder "beslutande, beändigande") och med första pers. singul. Pres. Verb. Reflex. (der det betyder "jag beslutar mig sjelf").

sigt, under dessa förhållanden — kan denna ordform äfven om dem begagnas, och uttrycker då hvad vi ofvanföre kallat "ett yttre förhållande emellan tingen". På samma sätt: "*ne istuvat suuttain*" (de sutto med mun emot mun, d. v. s. nära intill, eller midt emot, hvarandra); dock ligger det uttryckligen antydt i begreppet att man härvid, med afseende å munnarne, hvarken gjorde några grimacer, eller hyste några förhoppningar. I detta afseende äro dessa talesätt ganska lämpliga, och välpassade, efter finnarnes flegmatiska karakter. På samma sätt: "*seisovätten selättain* (*selittäin, seljittäin*, plur.?) de stodo "ryggglänges, ryggvis", d. v. s. med ryggarne vända emot hvarandra — *makaisivat vierttäin, kulkivatten rinnattain* (sing.) *rinnnoittain* (plur.) *kävivät perättäin, vaelsivat vastattain, siirtyivät sivuttain*, o. s. v. Dock är härvid att märkas, att vid alla dessa förhållanden, sjelfva afståndet — emellan de föremål hvarom är fråga — lemnas alldeles obestämdt. Så kunna t. ex. tvenne fartyg segla *perättäin* (efter hvarandra), *vastattain* (emot hvarandra), *rinnattain* (i bredd) och *sivuttain* (sida utmed hvarandra) änskönt afståndet dem emellan kan vara en, eller flere, mil.

Säger man t. ex. "*hään myöpi naulattain*" (i singul.) (han säljer "marktals", eller "markvis") så är meningen väl att han säljer en mark i sänder; men säger jag t. ex. "*se myöpi nauuloittain*" (i plur.) betyder det äfven att han säljer "markvis;" men då väger och säljer han alltid flere marker på en gång, i stöten.¹³⁾ Ord af samma natur äro

¹³⁾ Det är denna pluralisform som nuförtiden vanligen mest nyttjas, äfven om det gäller en mark. Och ser det nästan så ut som alla d. s. k. pluralisformerna vore en sednare tids språkbildning; sålunda nemligen att man nuförtiden hellre bildat dessa mångaslags, olika, kasus af Infinitivus Pluralis, i stället för det de mera allmänt förut voro bildade af Nomin. Singul. (d. v. s. att de förra kommit liksom mera på modet); men betydelsen är likväl alltid densamma. Ty väl kan denna form (liksom alla de andra) enligt hvad vi förut uppgifvit äfven sägas, och brukas om flere; men man jemför, eller tänker sig, dem då alltid parvis, eller serievis; antingen den första till den andra, som den andra

orden *vuorottain* (turvis) — *vuosittain* (årvis, egentl. "år för år") — *sylittäin*, "famvis, famtals" (t. ex. "mittaisivat;" men säger man "istuivat", då betyder det att de sutto "i famnen" på hvarandra). — Såbeskaffade ord äro äfven *kylittäin* (byvis, by om by) *käsittäin* (handvis, d. v. s. med händerna) *säkittäin*, *kapdittäin*, *kannuttain*, *tuopittain*, *riksittäin*, *ruplittäin*, och tusende slags andra. Man säger derföre t. ex. "*leikitäänkö miehittäin, vainko hevoisittäin*"? (skola vi leka på karla-vis, eller på hästa-vis?). Likaså — "*käyvään erittäin*" (vi skola gå "åtskildt", hvar för sig) eller som det i en liten annan mening skulle heta — "*käyvään yksittäin*" (vi skola gå "en och en i sänder", eller hvar för sig) emedan man på svenska här ej kan säga "envis" (åtminstone ej i denna bemärkelse); och af hvilka det förra ordet har afseende på skilnaden i rummet, det sednare på skilnaden — i tiden. Hvar emot *kaksittäin* betyder 2 och 2 i sänder eller "par-vis", par-tals, *saottain* (hundra-tals), *tuhansittäin* (tusen-tals) o. s. v. Hvarigenom denna form således, åtminstone hvad räkneorden beträffar, skulle ungefär svara emot d. s. k. *numeralia*, eller *adverbia distributiva*. Och endast i detta fall (med afseende å räkne-orden) finnes denna form äfven redan anmärkt af v. Becker, och genom några exempel uppläst sid. 163 af hans Grammatika. Man ser således att lika konstant som denna kasusform är med afseende å flexionen, lika bestämd är den äfven med hänseende till betydelsen, och förtjenar derföre att grammatikaliskt närmare bedömas. Hvad som blifvit sagdt om denna, gäller i detta fall äfven om alla de andra.

2:dra *Formen*, -*ttäisin*, -*ttäisin*.

Peättäisin. Suuttäisin.¹⁴⁾

Denna form — som vanligtvis, i dagligt tal, nyttjas utan åtskilnad både ömsom med, och ömsom i stället för,

till den tredje, eller ock betraktas den ena klungan, eller hopen, såsom den första, och hela den andra hopen — såsom den andra.

¹⁴⁾ Ordformerna *peättäisin*, *suuttäisin*, *perättäisin*, *vierättäisin*, *vastatäisin*, *yksittäisin*, *kaksittäisin*, *naulattäisin*, m. fl. känna hvarken Renvall

den 1:sta Formen, hvaraf den är deriverad — har likväl ursprungligen en viss egen, ehuru ganska fin, och från den förra skiljaktig betydelse, hvilket redan antydes genom den olika slutändelsen; men hvilken skiljaktighet, såsom sådan, är ganska svår att på svenska riktigt kunna distingvera medelst ett ord, som ägde ett i allo motsvarande begrepp, enär språket saknar härföre uttryck; hvarföre vi ock här, som annorstädes, nödgas taga vår tillflykt till flere. Denna form äger visserligen i allmänhet, å ena sidan, och hufvudsakligen, samma betydelse som den föregående, och afser således (egentligen) helt och hållet ett *yttre* förhållande; men med det tillägg likväl i begreppet, att de föremål hvarom det säges skola vara likasom i ett visst *intimare* (yttre) förhållande till hvarandra, d. v. s. mera afpassade till och för hvarandra. I detta fall uttrycker således denna form ett hvad vi skulle kunna kalla sammansatt begrepp, hvaruti (på en gång) ingå tvenne bestämmelser, utmärkte genom de tvenne slutstafvelserna i ordet. Så t. ex. om man säger: "*lauvat pantiin peättäisin*", så betyder det visserligen, och hufvudsakligen, detsamma som om jag hade sagdt: "*lauvat pantiin peättäin*"; men då det sednare ordet angår ett mera allmänt förhållande, och utmärker att bräderna voro så satta att ändarne (i allmänhet) vore lagde emot hvarandra, så afser deremot det förra ordet ett mera specielt förhållande, och enoncerar ett litet närmare bestämmande häraf, d. v. s. utmärker att ändarne voro liksom *jemt* passade, eller *presist* lagde emot hvarandra. Det afser således ett bestämdare vexel-förhållande emellan tingen. På samma sätt betyda orden: "*istuvat suuttäisin*", — "de sutto *alldeles*, eller *just* mun emot mun;" ett talesätt, som egentligen icke vill säga annat än

eller Eurén; åtminstone hafva de icke ansett dem förtjena något rum i ett finskt lexikon. Renvall upptager dock, och godkänner, orden *sivut-täisin*, *vähittäisin*, och *erittäisin*; hvaremot Eurén åter, i sin tur, likaså upptager, och godkänner, ordet *selittäisin*. Är icke det nobelt handladt, att — af en hel ordklass — intaga åtminstone något ord, såsom exempel?

hvad man på svenska uttrycker med de orden "fyra ögon emellan." Eller: "*seisovatten selättäisin*" — "de stodo vände med ryggarne *presist* emot hvarandra"; "*kulkivat perättäisin*" — "de vandrade *ackurat* efter hvarandra." Likaså utmärker ordet "*vierettäisin*" icke ett närmare läge vid hvarandra än ordet "*vierettäin*", utan ett "jämnare, ändamålsenligare, och mera afpassadt." Och då "*vastattain*" betyder "emot hvarandra", betyder "*vastattaisin*" — gent, eller *midtemot* hvarandra." Så t. ex. om man säger: "*mänöövüt kaksittaisin*", så utmärker det att — "de gingo (liksom *på en gång*) två i sänder", eller att dessa tvenne stodo (i ett yttre förhållande) närmare till hvarandra, än de stodo till alla de andra, hvarom möjligen här kunnat vara fråga. Med ett ord, denna form uttrycker ett mera jemkadt och ordnadtt vaxel-förhållande af hvad som antyddes i 1:sta Formen.

Å andra sidan åter, torde denna form (åtminstone ibland) kunna betraktas liksom ett slags Diminutivum af den föregående. Så t. ex. betyder *vähittäisin*¹⁵⁾ liksom *vähittäin*, hvardera — "småningom, litet och litet i sänder"; men, i förra fallet, tänker man sig härvid att det sker i *ännu mindre* portioner, eller — mera utminuterandes. "*Erittäisin*" betyder också visserligen, till grundbegreppet, detsamma som *erittäin* (i sär); men det förra ordet utmärker i det stället "mera åtskildt" (åt olika håll). På samma sätt betyder "*sivuttaisin*" (förbi) detsamma som *sivuttain*, men — litet *mera* (kanske ock möjligen ibland äfven — litet *mindre*?) "förbi", eller "åt sidan."

Slutligen skulle denna form äfven kunna anses såsom ett slags Frequentativum till den 1:sta Formen, eller som ett deraf förnyadt upprepande; endast med den skilnad att hvad der sades egentligen, och vanligtvis, endast om tvenne föremål, detsamma skulle nu här kunna gälla äfven om

¹⁵⁾ Renvall upptager väl i sitt Lexikon II, 334, orden *vähittäin* och *vähittäisin*, hvarom han endast säger: "*vide vähitän*"; han förbländar således uppenbart denna form af nomen med den likalydande formen af verbum.

flere, eller rättare sagdt — om alla dem hvarom det talas; likväl så att de betraktas liksom i en oafbruten serie med hvarandra, eller alla i ett visst dualistiskt förhållande sig emellan. — "*Kulkoovat perättäisin*" skulle då, i detta fall, betyda: "de vandra (*alla*) efter hvarandra" (i en mera bestämd ordning); dock utan att fästa sig vid afståndet dem emellan. — "*Makoovat vierettäisin*" — "de ligga (eller sofva) *alla*, den ena bredvid den andra, eller som man på svenska skulle uttrycka det — "i syskonsäng." Men säges detta nu t. ex. om holmarne i en sjö, eller om gårdarne i en by, så utmärker det väl (liksom ordet "perättäisin") att de alla ligga i en rad, eller i en fil, eller i en sträcka — efter, eller "utmed hvarandra", änskönt afståndet dem emellan kan vara ganska betydligt. Orden *naulattaisin* (i sing.) och *nauloittaisin* (i plur.) — af hvilka ord det sednare numera blifvit mera allmänt, i den mån den dualistiska betydelsen försvunnit, eller öfvergått till en pluralis åsyftande betydelse — hafva ungefär samma betydelse som *naulattain*, och *nauloittain*, i den 1:sta Formen. Emellan dessa olika former är likväl den fina skilnad (med afseende å betydelsen) att iakttaga, att om jag t. ex. säger: "*minä myön naulattain*" ("jag säljer markvis, marktals") så kan jag likväl sälja något som väger flere marker, ehuru jag vid betalningen, och räkningen, sedermera beräknar det "efter mark;" men nyttjar jag nu härvid ordet "*naulattaisin*", så betyder det att jag väger, säljer, och aflägger (liksom särskildt) hvarje mark för sig; ordet begagnas då helst i plur. "*nauloittaisin*." Eller — på en direkt fråga: "*myöt-kös nauloittain?*" (säljer du marktals?) svarar man ofta med en annan — indirekt fråga: "*pannaankos nauloittaisin?*" (skall man väga markvis? d. v. s. särskildt väga och aflägga hvarje mark för sig?). Såsom ett slags frequentativum, kan denna ordform äfven innebära — att han gör det vid flere tillfällen (skoftals) eller åt olika personer, än åt den ena, och än åt den andra. På samma sätt kan man t. ex. säga om tvenne tuppar som slåss: "*vastattaisin tappeloovat*" hvarvid ordformen tillika innebär ej blott att de

slåss *mot* och *med* hvarandra, utan antyder äfven att de härvid ej allenast, turvis, flyga på hvarandra, och äro "herre på täppan", utan att de äfven, emellanåt, afbryta striden på en stund, för att sedan så mycket kraftigare återigen kunna förnya den. Vi anse oss böra upptaga dessa olika slags förklaringar, emedan de torde gälla olika på olika orter, och låta dessutom alla, i sjelfva hufvudsaken, alltför väl förena sig.

3:dje *Formen*, -*tusten*, -*tysten*.

Peätysten. Suutusten.¹⁶⁾

Karakteren af denna form uttrycker, ensam, betydelsen af båda de föregående; men likväl med den stora skilnad, att *afståndet* föremålen emellan, som der var lemnadt obestämdt, här deremot är bestämdt, nemligen att de äro — *nära* hvarandra; ehuru äfven detta begrepp tål att närmare determineras, emedan det icke utreder — huru nära? Hvilket först i de följande ordformerna kommer att närmare bestämmas. Men ej nog dermed, att denna form sålunda äfven äger samma betydelse som den nästföljande, med den väsendtliga skilnad likväl i begreppet, att denna kasus (som äfven blott afser ett yttre förhållande) till skilnad från den följande, nyttjas vid alla de frågor der något *tidsbegrepp* ingår; eller kanske rättare sagdt — hvarvid jag måste tänka mig något annat tidsmoment än det närvarande, d. v. s. der ett *rörelsemoment* ingår.¹⁷⁾

¹⁶⁾ Äfven ordformerna *peätysten*, *suutusten*, *sivuitusten* m. fl. tyckas hafva varit hvardera våra Lexikografer obekanta; men deremot känna de orden *vastatusten*, *rinnatusten*; hvaremot Renvall, ensam, upptager t. ex. *vieretysten*; och likaledes Eurén, ensam, *selitysten* och *sylitysten*.

¹⁷⁾ Denna formskilnad är så exakt att den, rätteligen, noga (och olika) iakttages vid begreppet af en *förfluten*, en *närvarande*, och en *tillkommande* tid; i hvilket fall dessa Dualiskasus i Deklinationsformen korrespondera fullkomligt med *Præsens* och *Imperfektum* (äfvensom med *Præteritum*) Tempus, i Konjugationsformen. Så t. ex. säger man, "ne ovat vieretystä", men deremot — "ne olivat" (äfvensom — "ne rupeevat") "vieretysten". Och likaså: "makoovat mahatusta", och "makaisivat mahatusten".

Man måste således säga: "*hirret pantiin peätysten*" (icke, "*peätystä*") hvarmed man här afser det ömsesidiga förhållande, att stockarne t. ex. voro lagda "med ändarne nära emot hvarandra." Derföre då det i Runan säges om ormen, och dess afkomma: "*suutusten sinun sukusi, selätysten siemenesi*" (Topel. V. 27) "mun tätt mot mun — ditt slägte, rygg invid rygg — din afkomma!" hvarmed alluderas derpå att ormarne (egentligen — slokarne) ofta i stora massor ligga tätt tillsammans i en klunga, så menas härmed icke — "*on sinun sukusi*;" ty icke var detta ju nu fallet; utan var meningen — "*oli sinun sukusi*;" emedan häxmästaren här omtalar hvad han visste, eller hvad han förut sett. Lika så indiceras härmed icke något inre förhållande, hvaraf det yttre skulle hafva varit en följd.¹⁸⁾ "*Makaisivat vieretysten*" betyder således de sofva, eller "ligga nära bredvid hvarandra." — "*Tulivat vastatusten*" — "de kommo nära emot hvarandra."¹⁹⁾ — På samma sätt "*kävivät perätysten*", "de gingo tätt efter hvarandra."²⁰⁾ — "*Ajoivatten rinnatusten*", de körde (åkte) nära till hvarandra, tätt i bredd.²¹⁾ Så betyder "*sivuitusten*", nära intill, "sida vid sida", hvarigenom det kommit att få betydelsen af förbi. Man ser således af alla exempel att äfven denna kasus-form utmärker ett sammansatt begrepp, uttryckt genom den tvåstafviga slutändelsen. Till denna ordklass höra vidare orden *lähetysten* (sing.) *lähestysten* (plur.?) "nära invid hvarandra;" — *jälletysten* (sing.) *jälitysten* och *jäljetysten* (plur.) "nära ef-

¹⁸⁾ På samma sätt säger man t. ex. "*rupeisivat suutusten puhumaan*", efter orden: "de började tala mun emot mun;" eller som svensken säger: "muntligen", (på finska: "*suullisesti*").

¹⁹⁾ Så t. ex. heter det: "*Mentihin ulos pihalle, vastatusten vainiolla*". (Kal. II, 165) eller — "*Tulit tiellä vastatusten, rahis puuttu rakkehesen, aisa aisahan takeltu*". (Kal. II, 201; jemf. Kant. I, 199). Renvall, hvilken (liksom Eurén) förblandar denna form med alla de andra, säger: "*pane vastatusten*", (ställ emot hvarandra).

²⁰⁾ Äfvenså: "*monta tuntia perätysten*" (Akiander om Sekterismen IV, 225).

²¹⁾ T. ex. "*olkame työt yhessä, rinnatusten rinkelöissä*". (Kant. II, 5).

ter hvarandra (egentl. "tätt i spåren")²²⁾ *lomatusten*,²³⁾ *limitysten*,²⁴⁾ *ohtatusten*, *selätysten*, *sylitysten*, *ylytysten*, *yletysten*, m. fl.

4:de *Formen*, -tusta, -tystä.

Peätystä. Suutusta.²⁵⁾

Denna kasusform äger alldeles samma betydelse som den föregående, hvaraf den är formerad, blott med det tillägg i begreppet att de föremål, hvarom talas, tänkas med ändarne ej blott vara satta emot hvarandra (*peättäin*) och nära hvarandra (*peätysten*) utan äfven fortfarande förblifva i denna ställning. Denna form afser således äfven ett helt och hållet *yttre* (*passift*) förhållande, och ej ett *inre*. Så t. ex. kan man om tvenne bjelkar, stockar, fartyg, eller i allmänhet om tvenne liflösa ting säga: "*ovat peätystä*;" men icke om tvenne lefvande, och allraminst om de härvid röja eller hafva någon afsigt. Ty väl kan jag t. ex. säga om tvenne döda djur, som ligga med sina hufvuden emot hvarandra: "*makaavat peätystä*;" men äro de lefvande, och hafva de isynnerhet någon afsigt med detta sitt läge,

²²⁾ T. ex. "*Ajo kaksi kaupanniestä jäletysten jäätä myöten*". *Kant.* III, 213).

²³⁾ T. ex. "*Syrjin yhtehen syseä, lomatusten loukahuta*". (*Kal.* II, 14; v. Schröter, s. 16).

²⁴⁾ T. ex. "*Sylin pilviä syseä, limitysten niitä liitä, lomatusten loukahuta*". (*Kal.* II, 158). Ordet "*limitysten*" torde här endast vara ett onomatopoietiskt anklång till ordet "*lomatusten*"; emellertid tyckes detta hafva gifvit Eurén anledning att upptaga *limi*, såsom ett eget ord, med betydelsen "klink, fogning, med kanterna (falserna?) på hvarandra". Meningen är här att molnen skulle kompakt sammanpackas, så inga remnor eller springor (luckor, mellanrum) skulle dem emellan uppstå.

²⁵⁾ Renvall, liksom Eurén, gör vid dessa olika slags ordformer alls ingen skilnad (troligen emedan han var derom okunnig), utan sammanblandar dem alla med hvarandra, och säger (sid. 60 i II Del.) liksom Eurén (sid. 285) att t. ex. *perätysten*, *perästyksin*, *perätyksin*, *peräksyttä*, *peräksyttäin*, *peräksyttäisin*, *peräkana* och *peräkanaisin*, alla betyda detsamma, neml. "*ordinatim, alter post alterum in ordine continuo*". Eller som Eurén förklarar det, "efter hvarandra". Men på sjelfva det olika sättet (d. v. s. på skilnaden) huru detta kan ske — derpå har ingen af Herrarne reflekterat.

t. ex. att värma hvarandra, eller att begagna samma hyende, eller hufvudkudde, måste det nödvändigt (enligt 16:de formen) heta "makaavat *peäksyttä*." En annan, icke mindre väsendtlig, karakter äger denna kasus derigenom att den, i likhet med 7:de, 13:de, 16:de, 20:de, 25:te och 30:de formen, afser föremål som på engång äro närvarande i rummet, och hvarvid således intet olika tidsbegrepp kan komma i fråga; eller med andra ord, så snart någonslags rörelse ingår såsom tänkbar i begreppet, kan denna form icke mera nyttjas, utan måste då den föregående begagnas; i hvilket fall emellan den 3:dje och 4:de formen företer sig samma väsendtliga, och märkvärdiga, skilnad som emellan Allativus och Adessivus, i den vanliga deklinationsformen. Och hvilket redan Rask, Renvall, m. fl. anmärkt, såsom en karakter-skilnad med afseende å *hvila* och *rörelse*, eller som vi vilja uttrycka det — med afseende å *tid* och *rum*. Så t. ex. kan jag icke säga: "*lauvat pantiin peätystä*", utan måste det heta: "*lauvat pantiin peätysten*" (enligt 3:dje Formen); och likaså kan jag icke säga: "*lauvat ovat peätysten*", utan måste det då (enligt denna form) heta: "*lauvat ovat peätystä*."

På samma sätt säger man: "*istuuvat suutusta*" (de sitta med munnarne nära *vis à vis* hvarandra), hvarmed man utmärker att de "tala förtroligt med hvarandra", utan att härmed antydes någon skild beräkning med afseende å munnen. Ty kommer något sådant i fråga, d. v. s. var meningen möjligen att härunder komma sig till en kyss, då hafva Finnarne derföre helt andra, och egna, kasusformer, hvilka de dervid begagna. Det heter då (enligt 16:de och 17:de formen) "*istuuvat suuksutta*", eller "*istuuvat suuksuttain*;" eller (enligt 18:de och 20:de formen) "*istuuvat suuksuttaisin*", och "*suuksutusta*." Likaså säger man t. ex. "*seisoavat ohtatusta*" (otatusta) "de stå med pannan emot hvarandra;" men — "*ne rupeeavat ohtatusten*" (otatusten); emedan en rörelse då redan kommer här i fråga, eller ett tidsbegrepp. Man säger på samma sätt: "*ne makoovat selätystä*" (eller "*mahatusta*") "de ligga med

ryggarne (eller magarne) *tätt vända emot hvarandra;*” och: *”ne rupeisivat selätysten”* (eller *”mahatusten”*) *”de lade sig”*, på sätt som här nämnes. Men, såsom sagdt, härmed afses endast *yttre* förhållanden, d. v. s. begreppet, eller det dualistiska förhållandet, uttryckes fullkomligt *uti*, och *genom*, sjelfva formen: men skulle härvid tillika i begreppet ligga, eller ingå, något närmare *inre* förhållande, att de härigenom t. ex. sökte värma sina ryggar, eller endast stödja dem emot hvarandra, så heter det genast *”makoovat seläksyttä”* (eller *”mahaksutta”*) enligt 16:de formen. Finska språket förete i detta fall samma karakterskilnad emellan 3:dje och 4:de formen, som emellan kasus Essivus och Translativus i Deklinations-tabellen. Derföre om jag säger: *”hyö ovat vastatusta”*, (*”de äro emot hvarandra”*) så utmärker jag derigenom att de derjemte äro *nära* hvarandra; hvilket icke uttryckes genom ordet *vastattain*, eller *vastattaisin*; utan att detta dock innebär det de härigenom — i tanka, afsigt, eller handling — söka verka något *på*, eller *emot*, hvarandra. Eller med andra ord, för att än tydligare exprimera oss, den fjerde formen uttrycker, eller omtalar, en ren och isolerad *dualism*, d. v. s. abstraherad från hvardera personalitetsbegreppet; hvilket deremot, mer eller mindre åtminstone, indiceras i de föregående formerna.

Föröfrigt böra vi upplysa att denna ordform hör till dem hvilka redan äro dömda att snart dö ut ur språket. Det uppväxande släktet känner den icke mera; och af den äldre generationen är det få som numera kunna göra reda för den. Genom begagnandet af en inadvertens i språket, har man berättigat den 3:dje formen att i allt äfven fungera den 4:des tjänst; och hvad som förut betraktades såsom ett groft språkfel, det accepterar, och auktoriserar, grammatikan redan såsom en lag; och det så mycket mer, som hvarken Renvall, Eurén, eller någon annan tyckes ens känna till hela formen. Sålunda går nu de finska orden *päätystä*, *suutusta*, m. fl. a. att snart skrinläggas i samma graf, som förut gömmer så många andra af språkets talesätt, och deribland sednast 2:ne närbeslägtade kasus. Ty att i fin-

skan fordom äfven funnits orden **peättystäin**, och **peättystäisin**, derom äro vi, för vår del åtminstone, och med den erfarenhet vi äga om finska språket — fullkomligen öfvertygade (på samma vis som det ännu finnes *peäksyttäin*, och *peäksyttäisin*, bildade af *peäksyttä*), ehuru vi visserligen aldrig hört såbeskaffade ord omnämnas. Äfven i de gamla folksångerna antager språket småningom tidens inverkan, så man icke heller ens der kan påträffa alltför gamla arkaismer.

2) *Dualisformer, bildade af Nominativus och Translativus Singularis.*

5:te Formen, **-tuksin, tyksin.**

Peätyksin. Suutuksin.²⁶⁾

Denna form innehåller med afseende å betydelsen det samma som alla de föregående tillsammantaget; men med det ytterligare tillägg i begreppet, att de föremål som (enligt de föregående kasusformerna) voro antingen *mot*, *bredvid*, *efter*, eller *nära* invid hvarandra, m. m. här deremot antydas vara alldeles *fast*, eller *ihop*, med hvarandra. Denna form, hvarvid visserligen de ytliga, eller passiva, vaxelförhållandena ännu spela hufvudrollen, förutsätter således en sammanträffning, d. v. s. en handling (en *actio*) eller åtminstone produkten deraf, hvilket utmärkes genom inverkan och karakteren af den här tillkomna, och i begreppet ingående, betydelsen af *Translativus*-kasus — i förening med *Nominativus*. Oaktadt denna form sålunda redan har en viss inre karakter, har den likväl till sitt hufvudmål (till följd af syllaba *penultima*) afseende på yttre förhållanden, och begagnas derföre helst om döda och liflösa ting.

²⁶⁾ Denna ordform har, liksom de förra (enligt hvad vi redan nämnt) blifvit med de andra sammanblandad af våra Lexikografer. Så t. ex. påstår Eurén (sid. 464) och Renvall (sid. 299, II, Del.) att orden *vastatuksin*, *vastatusten*, *vastaksutta*, *vastaksuttain*, *vastaksuten*, *vastakkaa*, *vastakkain* och *vastuksin* betyda alla "emot hvarandra". Att detta dock kan ske på mångfaldigt olika sätt, hafva Finnarne insett; hvarföre de äfven sökt, och förstätt, att uttrycka det genom flere grammatikaliskt skiljaktiga ordformer.

Så t. ex. om jag säger: "*panek*" (eller "*sovital*") "*hirret peätyksin*", så utmärker jag härmed icke allenast att stockarne i allmänhet skola ställas så att ändarne blifva lagde emot hvarandra, (d. v. s. *peättäin*) och att de der- vid äfven enskildt skola jemkas, eller passas, en hvar emot den dertill motsvarande (d. v. s. *peättäisin*) samt der- vid jemkas nära intill hvarandra (d. v. s. *peätysten*), utan är meningen dessutom att de skola sitta tillsammans, derigenom att ändarne på något sätt *inpassas*, eller *info- gas*, d. v. s. sammanskarfvas med hvarandra, så de bil- da liksom *en* ända, eller *ett* hufvud (d. v. s. *peätyksin*). På samma sätt säger jag: "*solmin lankat peätyksin*",²⁷⁾ då jag ej blott sammanför garnändarne, utan äfven förenar dem med en knut. Denna form förutsätter således alltid en handling, och till följd deraf äfven ett visst inre vexel- förhållande i sjelfva dualismen.

Ordet *suutuksin* betyder således på samma sätt att de munnar, som äro ställda emot hvarandra, äfven på nå- got sätt måste hänga liksom i hop, eller vara inom hvar- andra, så att de bilda tillsammans liksom en mun. Detta ord begagnas t. ex. när man dricker (med munnen) från butelj- mynningen, hvarvid den ena munnen är inpassad i den an- dra. Derföre då det heter i sången; "*avannosta ahtahas- ta pisti merrat peätätysten, suutuksin rysät sysäsi*", d. v. s. "han nedsänkte, genom ett trångt vak, mjårdorne med framdelen tätt emot hvarandra, och ryssjorna vräkte han tillsammans med mynningarne i hop emot hvarannan." Härmed menas förmodligen att han var urståndsatt att gillra dem såsom han bordt. Men annars är *suutuksin* ett ord, som just karakteriserar såbeskaffade fiskbragder (t. ex. mjär- dor) som hafva tvenne mynningar (eller inlopp, *nielu*) ställ-

²⁷⁾ Eller "*peätöksin*" (efter en mera depraverad dialekt) enligt Renvall. Man kan äfven säga: "*solmin lankat peätöksihin*", om jag vill begagna Translativus pluralis af substantivus *peätös*; men det skulle då betyda: "jag knyter garnet till slut" och — ej till "knut".

de midtemot hvarandra, hvilka in i mjärdan likväl löpa tillsammans, och der förena sig.²⁸⁾

"Makoovat sylityksin", innebär således att "de sofde (korsvis?) i famnen på hvarandra", till skilnad ifrån *sylit-täisin*; då de (turvis?) hade hvarandra i famnen. Dock insinueras härmed icke något mera än hvad formen uttrycker, som blott afser ett yttre förhållande; ty vore här t. ex. fråga om att de härunder halsades, smektes, eller klappade hvarandra, utmärker språket en sådan omständighet (deri hjertat äfven har sin del) genast genom skilda ordformer. Det skulle då heta "*makoovat syläksyttä*" (enligt 16:de) eller "*syläksyttäin*" (enligt 17:de formen) eller *syläksyttäisin* (enligt 18:de formen) o. s. v. — Ordet "*vieretyksin*" (*vieristyksin*, plur.?)²⁹⁾ uttrycker således icke alldeles samma begrepp som ordet *vieretysten*, ehuru skilnaden dem emellan är så liten, och ytterst fin, att den ej på något annat språk kan tydliggöras. Båda utmärka de ett nära läge bredvid, invid, och intill hvarandra, samt dervid ett yttre, passift, förhållande; men den förra ordformen karakteriserar detta läge såsom mera implicerad, än den sednare; och därför äfven mera intimt. — Likaså när jag säger: "*kulkivat sivutusten*", så betyder det att då de färdades — "ströko de dervid helt nära förbi", eller "utmed sidan af hvarandra"; men säger jag: "*kulkivat sivutuk-*

²⁸⁾ Man säger icke blott: "*istuuvat suutuksin*", (de sitta tillsammans med mun mot mun) utan äfven: "*istuuvat suuteksin*".

²⁹⁾ Renvall, som härvid haft sina egna funderingar, har — missledd af slutändelsen *yksin*, — sökt förklara denna ordform vara en komposition, eller en sammansättning, af stamordet *vieri* och räkneordet *yksi*; hvilket vittnar om hans obekantskap, i detta fall, med sakens rätta förhållande. Ty frågan gäller här — minst, åtminstone, om *kaksi*. Så säger han t. ex. II Del. sid. 312, "*vieristyksin*, l. *vieretyksin*, prtcl. (pro *vieristä-yksin* l. *vieret-yksin*). Derpå sammanblandar han denna form med flere andra, och säger att *vieretyksin* betyder detsamma som *viereksyten* eller *viereksyttä*, *viereksutaisin*, *viereksutta*, *vieretysten* eller *viereksytäisin*. Hvaremot Eurén åter gör en konst på dem alla, och utesluter dem därför från sitt lexikon, med undantag endast af den 5:te formen, eller det först här uppräknade ordet.

*sin*³⁰⁾ utmärker det tillika ej blott att de (derunder) litet sammanstötte, eller skubbade sidorne emot hvarandra, innan de kommo hvarannan förbi, utan vill det äfven liksom antyda att de, turvis, än den ena, och än den andra, hunno förbi hvarandra. — Likaså utmärker ordet "*vastatuksin*" (några skrifva äfven, ehuru mindre korrekt, *vastatuksen*) att de, hvarom det säges, "möttes;" och det så nära att de dervid "hakade litet *fast* i hvarandra", d. v. s. det antyder ett sammanträffande. Det heter derföre i sången: "*tuopa nuori Joukkahainen ajo tiellä vastatuksen, kera vanhan Väinämöisen* (Kal. II, 320). Detta ord innebär således — till skilnad från sin betydelse i de föregående förmera — begreppet af någon handling, och antyder åtminstone någon afsigt *med*, eller *mot*, hvarandra; hvarföre det ock i runan heter: "*kuinka käynöön kukon-kauppa, kumma vaihtan vastatuksin* (Väinämöiset, I, 115). — Sålunda betyder "*perätyksin*" ej blott "tätt efter hvarandra", utan derjemte att de, hvarom det säges — utan något mellanrum — tillika liksom hänga "tillsammans" med hvarandra; och att dertill förefanns något skäl. Och samma betydelse äger äfven ordet "*jäljetyksin*" (i sing.) eller "*jäljetyksin*" (i plur.)³¹⁾ deriveradt från ordet *jälki* (spår, efter). — "*Seisoovatten rinnatuksin*" betyder ej blott "att de stå

³⁰⁾ Äfven formen *sivustuksin* brukas. Om det då är en slags pluralis-form, eller en formation bildad af Elativus (*sivusta*) kunna vi icke med säkerhet afgöra; endast att bildandet härvidlag sker genom, och medelst, en inspiration af Translativus, som manifesterar sig genom ändelsen *ksin*; hvaraf Renvall tagit sig anledning att tro att det antyde ordet *yksin*. Han säger härom: "*sivustuksin* l. *sivutuksin* prtcl. (pro *sivutyksin*); och samma förklaring gör han om *rinnatuksin*, *päästyksin*, m. fl. hvarvid han betraktat såsom en slags *enhetsprincip*, allt hvad vi här tvärtom anfört till *dualitetsbegreppet*.

³¹⁾ Derföre då det i sången heter: "*Jäljetyksin jäärät käyvät, peräkkeen pienet pässit*", så innebär det första ordet redan att "gumsarne" ej blott gingo tätt (i spåren) *efter* hvarandra, utan att de dervid *trängde*, och äfven *klängde*, sig på hvarandra (till följd af brunst förmodligen?) hvarefter det sedermera heter om de "små bässarne", att de spatserade (helt sakta och beskedligt) *tätt* *bak* efter dem.

(man vid man) i en tättsluten ked, eller front, utan antyder tillika på något inre motif härtill. Hit höra äfven orden *lomatuksen*, i stället för *lomatuksin*³²⁾ *käsityksin*, m. fl. a.

Slutligen böra vi kanske ännu anmärka att denna form framställer, och uttrycker, ett såbeskaffadt ömsesidigt (till större delen — *yttre*) vexelförhållande i allmänhet, eller en *ren*, och från alla enskilda förhållanden abstraherad, *dualism*; men deremot om den skall praktiskt åberopas och begagnas, så — ifall den t. ex. skall tillämpas på den *framfarna* eller den *kommande* tiden — måste 6:te formen anlitas; och om den åter skall hänföras till den *närvarande* tiden, så måste 7:de formen begagnas. Vill jag åter insinuera, eller tillämpa, samma dualism på det i dualiteten ingredierande personalitets-begreppet, så kan det ske antingen — mera *allmänt*; medelst anlitage af den 8:de formen, eller — mera *enskildt*; genom den 9:de formen.

6:te Formen, -tuksutten, tyksytten.

Peätyksytten. Suutuksutten.

Om denna Dualisform gäller hvad som nyss blifvit sagdt om den 4:de; nemligen att den redan sjunger på sista versen, d. v. s. att den går till sina fäders graf. Också har jag ingenstädes funnit den upptagen i något lexikon, eller kan jag påminna mig hafva sett den förekomma i någon tryckt runa, ehuru åtminstone en af dess samsläktningar, (t. ex. *rinnaksutten*) ännu hos Renvall finnes vid lif. En variant af formen är *peätyksytten*, och *suutuksuten* (med enkelt *t*, i stället för dubbelt).

Hvad för öfrigt karakteren af denna form beträffar, så hafva vi redan, vid slutet af karakteristiken å den föregående, förklarad att den endast utgör en enskild tillämpning af den 5:te formen, antingen anticerad på *framtiden*, eller postulerad på *baktiden*.

³²⁾ Det heter derföre: "nosta lonkka luotehesta, syrjin yhtehen syseä, lomatuksen loukautak". (Ganand. Myt. 7).

7:de Formen, -tuksutta, -tyksyttä.

Peätyksyttä. Suutuksutta.

Äfven denna form ligger (som man säger) redan "på bår"; färdig att följa den sistnämnde åt — på lifvets mörka stråt. Dock äger den ännu flere småkusiner qvar i lifvet (i språket) såsom t. ex. *peäksyttä*, *peräksyttä*, *vastaksutta*, m. fl. — om hvilka längre fram (jempf. 16:de formen). Betydelser af denna form hafva vi redan, vid slutet af hvad som blifvit sagdt om den 5:te formen, anmärkt; och dervid förklarar att den väl till begreppet är liktydig med sagde 5:te form, men endast — refererad till den närvarande tiden; eller kanske rättare sagdt — fästad vid begreppet om *rummet*, d. v. s. vid en *punkt* af tiden. Dock tyckes det snarare som detta begrepp vore här framställt *in absoluto*, utan att fästa sig hvarken vid *tid* eller *rum*, d. v. s. det uttrycker blott att så är; men *när*, och *hvar*, — upplyser det ej. Ty om t. ex. flere bäckar sammanflyta på ett ställe till en större å, så kan jag väl om dem säga (i Presens) "*ovat (sinä) suutuksutta*"; hvarmed jag antyder att alla deras, från motsatta håll löpande, skilda utlopp och mynningar numera förenat sig till *en*; och detta kan, enligt samma ordform, tänkas fortfarande äga bestånd (i rummet) äfven för en framtid. Men jag kan derföre icke säga (i Presens) "*juoksoovat suutuksutta*", eller — att de flyta sålunda tillsammans; emedan ordet "*juoksoovat*" (de flyta) redan innefattar en rörelse, och förutsätter ett tidsbegrepp; hvarföre det måste heta: "*juoksoovat suutuksutten*." Likaså tror jag — att man icke heller t. ex. kan säga: "*ovat Suomessa suutuksutta*" ("att de äro, i Finland, med sina åmynningar tillsammans") utan att det äfven här bör heta *suutuksutten*. Orsaken hvarföre denna form, likasom den förra, blifvit så obsolet, torde kanske äfven böra till en del sökas deri att den, (så till form, som betydelse) kommer nog nära den under 14:de formen åberopade, ehuru numera ur språket (som det tyckes) utgångna formen *suutaksutta*, liksom den föregående är lik den på samma ställe omnämnde formen *suutaksutten*. (Jempf. not. 35).

8:te *Formen*, -tuksuttain, tyksyttain.

Peätyksyttain. Suuntuksuttain.

Denna form, bildad af den nästföregående, synes äfven hafva delat dess öde; och kan numera redan betraktas såsom (ibland orden i språket) hörande till det förgångna släktet. Dock sitter ljudet deraf ännu liksom fastväxt vid örat, d. v. s. det förekommer oss såsom en gammal bekant, och vi förstå dess ganska väl kända toner. Och hvarföre skulle vi då icke förstå dem? då vi hafva ord sådane t. ex. som *peäksyttain* och *peräksyttain* (hörande till 18:de formen) eller *peälleksyttain* (hörande till 32:dra formen).

Betydelsen af denna trefaldt sammansatta Dualisform, hafva vi likaså antydt vid slutet af hvad som blifvit anfördt om 5:te formen; hvars till naturen *rena* dualism, här — äfven blifvit, mera allmänt, hänförd till *personalitets* begreppet. Så t. ex. betyder *peätyksyttain* ursprungligen detsamma som *peätöksin*, men med fästad uppmärksamhet på de enskilda fall, eller på de föremål hvarom det säges. Så t. ex. säger man: "*sovitak hirret peätyksyttain*", då man vill uttrycka, att man — medelst gjorda infogningar i hvardera ändan — skall sammanskarfva stockar med hvarandra t. ex. vid upptimringen af en långvägg. På samma sätt skulle man bruka ordet *suuntuksuttain*, om man t. ex. ville tala om en ked, hvari (de inom hvarandra löpande) länkarne bildade, eller föreställde — munnar, t. ex. lejongap, eller något sådant. Hvaremot om de t. ex. föreställde öglor, eller ögon, skulle det heta — att de voro lagde *silmäksyttain*, (ögonvis till, och inom, ögon).

9:de *Formen*, -tuksuttaisin, -tyksyttäisin.

Peätyksyttäisin. Suuntuksuttaisin.

Pronunciationen af orden är i Finskan, liksom i andra språk, ofantligt vigtig. Uttalar man t. ex. detta ord riktigt — tycker man sig genast igenkänna en gammal kund; gör man det deremot icke — tror man sig höra litet galimatias. Då orden *viereksyttäisin*, *peräksyttäisin*, *sivuksuttaisin*, m. fl. (i 19:de formen) äro tolererade, hvar-

före skulle man då icke äfven kunna fördraga t. ex. *peätyksyttäisin*? Dock vi behöfva icke heller mera göra det. Denna form, deriverad af den nästföregående, har redan vandrat all verldenes väg, och sålunda hunnit till de saliges hem, uti fridens land — utan att här vidare göra oss något besvär.

Vi hafva emellertid, uti en liten parentation, vid slutet af förklaringen öfver 5:te formen, i korthet framställt dess karakter; och dervid visat att dess bestämmelse i tiden var, att — jemte fästadt afseende vid det der enoncerade, och från enskildheten abstraherade, vaxel-förhållandet — anställa en reflektion deraf, tillämpad mera enskildt på *personaliteten* i dualismen. Eller, med andra ord, denna form äger samma sammansatta betydelse, som den föregående; men med det ytterligare tillägg i begreppet, att förhållandet, som dermed uttryckes, skall vara liksom mycket väl afpassadt, och noga jemkadt de särskilda föremål emellan, hvarom det säges. Och är det således samma karakterskilnad emellan denna form och den föregående, som emellan den 2:dra och 1:sta.

3) *Dualisformer, bildade af Infinitivus Singularis.*

Liksom vi sid. 73 antogo, eller dekreterade en s. k. »Bindeform, kallad *peäten*, som bildade en slags öfvergång från Nominativus Singularis till Dualis, så skulle vi äfven här, i ordet *peätäten*, vilja finna en såbeskaffad annexion, utan att derföre härvid fästa något vidare anspråk.

10:de Formen, -tattain, -tättäin.

Peätättäin. Suutattain.

Denna, och följande former (N:o 10—14) bildas af Infinitivus kasus (*Peätä*) med tillägg af den första, och vanliga, dualis-ändelsen *-tain, -täin*, som antyder att talet här gäller om tvänne föremål. Formationen följer här samma analogi, som då den af Allativus kasus (*peälle*) bildar Dualisformen *peälletäin*, eller af Translativus kasus (*peäksi*) formerar Dualisformen *peäksyttäin*, och som den af Nominativus kasus (*peä*) härledd Dualisformen *peättäin*.

Dock måste jag uppriktigt bekänna, att jag icke nu i hast kan erinra mig — *när*, och *hvar*, jag hört dessa Infinitivformer; men att de äro mig bekanta, det är säkert. Det är således mycket möjligt, att jag hört dem antingen år 1817, under min vistelse å finnskogarne i Dalarne, Geströkeland och Helsingeland, eller åren 1821 och 1822, under min vistelse på finnskogarne i Vermland och i Norrige; helst ibland dessa finnars språk, äfven i flere andra afseenden, förekomma ej blott åtskilliga egendomliga idiotismer, utan äfven flere språk-arkaismer, hvilka för oss redan äro främmande. I våra lexica finnes icke en enda af alla dessa från Infinitivus härledda Dualisformer, med undantag af orden *päättätyksin* och *päättätysten* (14:de och 12:te formerne), hvilka jag ser vara upptagne af Eurén, och (enligt hvad sid. 69 blifvit nämndt) instufvade med en mängd andra; hvilket i sin mån bevisar att de hos oss redan till stor del förlorat sin betydelse, eller med andra ord: att vi icke mer förmå följa språket, med afseende å dessa dess fina dialektiska spetsfundigheter.

Hvad föröfrigt angår ej mindre denna form, än de tre följande, så uttrycka de ett *yttre*, och ett helt och hållet *passift* vaxel-förhållande, och kunna således egentligen begagnas om saker och ting, som sjelfva sakna förmåga att tänka och handla. Hvad särskildt denna form åter beträffar, så äger den alldeles enahanda betydelse som 1:sta formen (*peättäin*) endast med den skilnad i begreppet, som förekommer emellan hvardera formernas *primitiver*, d. v. s. emellan Nominativus och Infinitivus (emellan *peä* och *peätä*). Eller med andra ord, — hvad 1:sta formen säger bestämdt, det säger den 10:de deremot obestämdt, eller blott *till en del*, och således mera vilkorligt. Så att om jag t. ex. säger: "*panek lauvat peättäin*", så vill det säga ungefär så mycket som: "lägg (eller ställ) bräderna, med ändarne, något så när (eller — till en del) emot hvarandra." ³³⁾

³³⁾ Ordformerna *vastattain*, *vastattoisin*, *vastatusten*, *vastatusta* och

11:te Formen, -tattaisin, -tättäisin.

Peätättäisin. Suutattaisin.

Allt hvad förut blifvit sagdt om den 2:dra Formen, (om orden *peättäisin*, *suuttäisin*, m. fl.) gäller således äfven om den 11:te; endast med den skilnad som redan ligger i sjelfva begreppet af formernas olika upphof; till följd hvaraf *peätättäisin* betyder: "somliga, med ändarne alldeles midt emot hvarandra." Så t. ex. om jag säger: "*asetak leilit*

vastatuksin tyckas väl, vid första påseendet, böra höra till samma kategori som formerna 10—14; men såvida redan stamordet heter *vasta*, måste de hänföras till formerna 1—5. Af ordet *vastatuksin* torde (per *syncope*) ordformen *vastuksin* (till hindens, förtret, eller "hvad som går en emot") vara bildad, såvida man icke vill antaga det som en ny form, eller att det vore Instruktivus af ordet *vastus* (förtret, hinder). Äfven denna form (*vastuksin*, eller *vastyksin*) vill Renvall förklara vara sammanfatt af *vasta* och *yksi*. Vi hafva redan förut (sid. 81) anmärkt, bland andra besynnerliga egenskaper i språket, att Finskan har egna ord och talesätt som blott och endast kunna begagnas vid fråga om lefvande varelser, och andra deremot, som likaså blott och endast kunna användas när man talar om liflösa ting. Bland dessa slags ord äro just *vasten* och *vastaan*. Båda betyda de "emot"; men det förra kan blott nyttjas — 1:o vid fråga om den (efter finnarnes begrepp) döda materien, så t. ex. säger man: "*panek seineä vasten*" (ställ emot väggen) och "*mäni tuulta vasten*" (han for emot vinden), — 2:o då man talar om en viss del af en lefvande varelse, hvilken då betraktas *in abstracto*, t. ex. "*löi häntä suuta vasten*" (han slog honom emot munnen). Vid alla så beskaffade fall, kan jag omöjligen använda ordet *vastaan*. Men föreställer jag deremot materien lefvande, d. v. s. inlägger jag i henne en tanke, en själ, se — då kan jag icke heller mera begagna ordet *vasten*, utan då måste det vara *vastaan*. Det heter derföre i sången: "*üe (kuu, päivä) vastaan tulevi*" — "vägen (månen, solen) kommer emot mig". Å andra sidan igen måste man åter, i fråga om djur och människor, t. ex. säga: "*lähen häntä vastaan*" (jag går emot honom) och "*koira tuli minun vastaan*" (hunden kom emot mig). Vid dessa och andra så beskaffade fall, kan jag omöjligen åter begagna ordet *vasten*. Ty skulle jag t. ex. tillåta mig att säga: "*tappeli vihollisiansak vasten*", så i stället att det borde betyda "han slogs emot sina fiender", så betyder det nu deremot, tvärtom, "han slogs för sina fiender"; hvarmed man tänker sig det han slogs emot andra, endast för fiendernas skull, eller för att hjälpa dem. Här får ordet *vasten* således samma betydelse som ordet *varten*, för (deras) skull.

suutattaisiin", så är det: "rängera mjölkflaskorna, så att deras mynningar komma ungefär (eller — något så när) midt emot hvarandra." ³⁴⁾

12:te Formen, -tatusten, -tätysten.

Peätätysten. Suutatusten.

Liksom denna form (med afseende å slutändelsen) är likformig, så är den äfven (med hänseende till betydelsen) liktydig med 3:dje formen (eller med orden *peätysten* och *suutusten*, m. fl.) endast att en viss obestämdhet, i det härvid uttryckta begreppet tillkommer; d. v. s. att det ömseudiga vexelförhållandet inom dualismen — i detta fall — icke här i allmänhet gäller så bestämdt, och generelt, som 3:dje formen uttrycker det.

13:de Formen, -tatusta, -tätystä.

Peätätystä. Suutatusta.

Denna form äger föröfrigt samma betydelse som den nästföregående, men då den 12:te formen begagnas vid fråga om en passerad (förfluten) eller en annalkande (instundande) tid, så nyttjas deremot denna (eller den 13:de formen) då man talar om den närvarande tiden, eller egentligen — om det nuvarande rummet. Att denna form föröfrigt har mycket syskonstycke med den 4:de formen (*peätystä, suutusta*, m. fl.) torde icke undfalla någon, så mycket mer som betydelsen deraf äfven är härmed analog, endast med det obestämda, eller partiella, som ingår i allt hvad som härflyter från Infinitivus kasus.

4) *Dualisformer, bildade af Infinitivus och Translativus.*

14:de Formen, -tatuksin, -tätyksin.

Peätätyksin. Suutatuksin.

Enligt hvad vi förut anfört, och upplyst, angående

³⁴⁾ Hvad vi sid. 81 sagt om ordet *peättään*, och sid. 83 om *peättäisin*, nemligen att de utgöra en viss beröringspunkt med verbum *peätän*, detsamma gäller nu äfven här om formen *peättätäisin*, som äfven förekommer i 1:sta person Singularis, uti Konjunktivus (eller Konditionalis) af verbum faktitivum *peätätän*, der det betyder "jag skulle låta besluta".

slutändelserna, och de deremot korresponderande begreppen, eller betydelseerna, finna vi att i de af Infinitivus bildade Dualisformer, hvilka alla afse *yttre* förhållanden, här nu äfven ingår en formbildning, karakteriserad genom en manifestation af Translativus, hvilken såsom sådan äfven afser ett visst *inre* förhållande, ehuru det ännu till det mesta subordinerar under det förherrskande *yttre*. Hvad som förut blifvit nämndt om 5:te formen (*peätyksin, suutuksin*, m. fl.) finner här sin fulla tillämpning, med den reservation likväl som förekommer i begreppet, med afseende å de olika grundbetydelseerna af orden *peä* (i Nominat.) och *peätä* (i Infinit.).³⁵)

5) Dualisformer, bildade af Translativus Singularis.

15:de Formen, -ksuin, ksyin.

Peäksyin. Suuksuin.

Om vi hittills nästan uteslutande haft att göra med Dualisformer, som mer eller mindre afsett det *yttre*, ömsesidiga, vexelförhållandet emellan tvenne (eller flere) föremål (och hvilket förhållande, såsom till sin natur nästan helt och hållet passift, egentligen mera lämpat sig för vilje- och tanklösa objekter) hvarvid dock någongång förekommit former, som äfven, och derjemte, afsett och karakteriserat en

³⁵) Ordet *suutatuksin* har annars numera (*per allitterationem*) öfvergått till "*suutasuksin*", som nu allmännast nyttjas. Så t. ex. heter det i Runosången: "*Harvoin hanhet suutasuksin, sisarukset silmätysten, harvoin veijot vieretysten, emon lapset laijatusten*". (Kant. II, 276) d. v. s. "sällan (ser man) gässen (hängande) med munnen ihop (den enas mun i den andras) de köttliga systrarne med ansigte emot ansigte (d. v. s. sig emellan förtroliga); sällan (finner man) bröder nära intill hvarandra, sida vid sida, — barn af samma moder". Slutligen kunna vi antaga, att på denna väg, d. v. s. af Infinitivi derivativa, fyra följande former redan försvunnit, och gått förlorade i språket, nemligen — *suutaksutten, suutaksutta, suutaksuttain* och *suutaksuttaisin*, hvilka varit fullkomligen synonyma och coadæqvata med orden *suutuksutten, suutuksutta, suutuksuttain* och *suutuksuttaisin* (i 6:te—9:de formerna). Likaså är det troligt att den 14:de formen fordom varit reproducerad i åtskilliga deraf bildade, men numera i språket utgångna ord, — som t. ex. *peätätyksytten, peätätyksyttä, peätätyksyttain* och *peätätyksyttaisin*.

viss inre nödvändighet, eller afsigt — och hvilka således häntyda på en handling, eller åtminstone på resultatet deraf — så få vi nu deremot att skaffa med Dualisformer, som beröra dualismens *inre* (eller *inbördes*) förhållanden; och hvilka således — såvida de alltid förutsätta en handling, eller ett öfvergående från ett tillstånd till ett annat, derigenom äfven måste förutsätta tanke, vilja, begär, m. m. såsom motif för handling — blott och endast kunna tillämpas på djur och människor, eller och anses såsom en gifven följd af naturkrafternas inverkan. Dessa former karakterisera sig derigenom att de alla äro bildade af Translativus kasus, eller tillskyndade genom dess inflytande och inspiration, hvarföre de äfven igenkännas på ändelsen, eller af formen *ksi*, (*ksu*, *ksy*). Dock få vi härvid erinra hvad vi redan förut anmärkt: att som ett så beskaffadt inre förhållande, tillika afser hjertats och själens (osynliga) egenskaper — och handlingarne, eller förhållanderna, dessutom kunna vara af tusende olika slag — så kunna icke heller dessa slags Dualisformer närmare förespegla dem, än att de, till följd af vissa yttre iakttagelser, endast *antyyda* dem, och öfverlåta sedan åt tanken, och förståndet (eller åt fantasjin, och inbillningskraften) att derom göra sig de begrepp, och föreställningar, hvartill saken och omständigheterna kunna föranleda. I detta fall äga dessa former någon aflägsen likhet med de onomatopoietiska orden, i språket; i det de härvid lemna för tanken och förståndet ett fritt spelrum, eller rättighet att häröfver fritt få reflektera, och sina egna begrepp och åsigter härvid reservera. Denna första af dessa slags Dualisformer bildar liksom en öfvergång, hvilken gerad, och nästan omedelbart, från Translativus kasus leder oss till de andra deraf bildade kasusformer.

Peäksyin, eller såsom andra uttala det *peäksin* (ordet nyttjas annars mest i sammansättning, t. ex. *peäksin-päin*) betyder "hufvuden tillsammans", eller "i hop" — förvandlade till *ett*; (likväl helst kanske uppfattadt i andelig mening) nemligen på det sätt att de alla tillsammans utgöra liksom ett hufvud, en tanke, en själ. Så skulle man t. ex.,

genom ett här af bildadt verbum, kunna säga om kålbladen, som slutligen förena sig med hvarandra, och sammanväxa till ett gemensamt hufvud — ”*ne peäksyväät*” (”de blifva till ett hufvud”). Ordet *suuksin*, eller som det vanligen uttalas *suksin* (stundom äfven *suksin*) har deremot fått tvenne skilda betydelser. ”*Panoovat* (eller *puhuuvat*) *suuksin*”, säges när tvenne tala sålunda med hvarandra, att den ena ”tager bort ordet från den andras mun” (som man säger) d. v. s. ehuru tvenne tala, så är det likväl i det hela blott en; hvarigenom tvenne munnar förvandla sig, så till sägandes, till *en*. Den andra bemärkelsen förskrifver sig troligen från sednare tider, helst dualitets-begreppet dervid icke mera synes komma så noga i fråga. ”*Puhuu suuksin*”, säger man t. ex. om en person, som talar endast medelst att röra läpparne, utan att något ord höres af rösten; för att derigenom tyst, och oförmärkt, gifva någon annan person i sällskapet, hemligen, sin tanke tillkänna — utan att de andra, som möjligen äro närvarande, skola förstå det. D. v. s. då han sväljer orden liksom ned i halsen, under det han likväl signalerar dem med läpparne. Det är således äfven här två slags tal, som förena sig i en mun. I sednare fallet är det likväl möjligt att ordet deriverar sig från Substantivum *suuvus*, genit. *suuvuksen*, som bemärker ”ett tillstånd af stoppning eller stockning”, och som i Instrukтивus har *suuvuksen*, hvilket, förkortadt till *suuksin*, kunde nästan få enahanda betydelse. Annars återfinner man äfven detta ord i 14:de formen, uti ordet *suutasuksin* eller *suuta-suuksin*, i stället för *suutatuksin*. Hit höra äfven ordformerna *viereksin*, och *yläksyn*, bildade (medelst Translativi inverkan) från samma rot, och på samma sätt, som *vieritsen* och *ylitsen*. Hit skulle kanske äfven kunna hänföras det af oss förut sid. 101 anförda ordet *vastuksin* (?) dock snarare ordet *vastaksin*, *rinnaksin*, och några andra.

16:de Formen, -ksutten, -ksytten.

Peäksytten. Suuksutten.

Betydelsen, och karakteren, af denna form är alldeles densamma som den nästföregående 15:de, då dess begrepp

eller bemärkelse, skall tillämpas antingen på den redan flydda eller den framdeles kommande tiden, d. v. s. då tanken förutsätter någon motsats mot det närvarande, eller der en rörelse i föreställningen om tidsmomenterna kan komma i fråga. ”*Rupeisivat peäksytten*”, skulle då ungefär uttrycka hvad man på svenska förstår, då man säger: ”de slogo alla sina hufvuden ihop”, eller ”togo sitt förnuft till fånga.” Till denna ordklass höra t. ex. orden *viereksytten* (eller *viereksyten*) och *vastaksutten* (eller *vastaksuten*). Af hvilka det förra ordet — om man t. ex. säger ”*rupeisivat viereksytten*” — betyder icke blott det samma som *rupeisivat vieretysten*, d. v. s. att de lade sig (passift, och utan beräkning) nära bredvid hvarandra, utan utmärker det tvärtom — att de gjorde det till följd af någon afsigt, något inre motif, och att de således härvid hade äfven något annat i perspektif. På samma vis utmärka orden ”*rupeisivatten vastaksutten*”, att de ”råkade i handgemäng”, eller ”kommo i lufven på hvarandra” (som man säger) ehuru orden i det hela icke innebära annat än att ”de begynte (till följd af någon inre stimulus) emot och ihop med hvarandra.” Om denna form gäller hvad som redan blifvit sagdt om så många andra; nemligen att den redan drager på sista andetaget,³⁶⁾ och det till följd deraf att den nuvarande generationen icke mera senterar den fina dialektiska skil-

³⁶⁾ Jag har hittills icke lyckats att uti våra finska Lexica upptäcka mer än ett enda ord, som hör till denna ordklass, eller till ifrågasvarande Dualisform, nemligen *rinnaksutten*, hvilket förekommer der — i ett sällskap med orden *rinnain*, *rinnattain*, *rinnatuksin*, *rinnatusten*, *rinnaksutta*, *rinnaksuttain*, *rinnakkain*, *rinnakkaa*, *rinnakkaisin*; och hvartill Renvall fogar ordet *rinnastuksin*, med förklaring att det kommer från *rinnasta-yksin*. Äfven af dessa Dualisformer hafva ofta uppstått nya ordbildningar, så t. ex. af *rinnatusten* — verbum *rinnastustelen*, och af *rinnaksutta*, — verbum *rinnaksuttelen*, som båda betyda ”ställa i bredd”, för att sedan jemföra den ena med den andra; i förra fallet, med fästadt afseende i yttre måtto; i sednare — äfven med uppmärksamhet på ett inre förhållande: liksom af *suuksutta* blifvit bildade verberna *suukostella* (slåta en om munnen) och *suutaksuttelen*, och *suutasuttelen* (ställa mun mot mun emot hvarandra).

nad som förekommer i begreppet, eller rättare sagdt — vid bruket, och användandet, af denna form och den följande; som numera, på grund deraf, usurperat nästan alla dennas prerogativer och rättigheter.

17:de *Formen*, -ksutta, -ksyttä.

Peäksyttä. Suuksutta.

Denna Dualisform, hvars rätta bestämmelse och karakter är att lämpa på den närvarande tiden hvad den föregående formen lämpade på en annan, har i det nutida språket förstått tillskansa sig äfven dess betydelse, och har derigenom äfven blifvit mera allmänt begagnad.

Vi hafva redan förut (sid. 90) upplyst att orden "*makoovat peäksyttä*" betyda: "de ligga och "skubbas med hufvudena", eller "med hufvud mot hufvud" (t. ex. på samma dyna) och hvilket alltid förutsätter någon inre orsak dertill; till väsendtlig skillnad ifrån *peätystä* och *peätätystä* — då de lågo passiva. På samma sätt: "*ne teköövät vastaksutta*" ("de göra motstånd") innebär att de redan äro i fullt handgemäng, eller — i slagsmål med hvarandra. Man kan väl t. ex. säga: "*nillä oli riita vastatusten*", men man kan alls icke säga: "*nillä oli riita vastaksutta*", emedan detta — på grund af ordet *oli* — redan antyder, och förutsätter ett (förflutet) tidsbegrepp. "*Ovat seläksyttä*", skulle man t. ex. kunna säga om tvenne "med ryggarne fast vid hvarandra" sammanvuxna missfoster. På samma sätt skulle det heta *mahaksutta*, om de voro det med mgarne. "*Makoovat peräksyttä*" betyder väl att "de lågo i en rad (tillsammans) tätt efter hvarandra;" men formen antyder tillika att de icke lågo stilla och beskedligt (*pere-tystä*) utan att de dervid hade några konster, eller något nojs, för sig och — åtminstone någon afsigt; hvilket formen icke närmare går in på att förklara, utan öfverlemnar det till läsarens, eller vederbörandes — eget omdöme. Sålunda uttrycker nu denna form en *ren* dualism, i inre afseende, betraktad dessutom såsom en handling, utan att härvid vilja alludera hvarken på någon person, eller på någon bestämd (annan) tid. Till denna ordklass höra t. ex. orden

rinnaksutta, viereksyttä, sivuksutta, läheksyttä, ylöksyttä, veljeksyttä, ³⁷⁾ m. fl. — Ord hvilka å somliga orter uttalas med ett enkelt *t* i stället för ett dubbelt.

18:de Formen, -ksuttain, -ksyttäin.

Peäksyttäin. Suuksuttain.

Denna form, som äger fullkomligt samma betydelse som de båda föregående, skiljer sig i bemärkelsen likväl ifrån dem, derigenom att den hänför, det härigenom uttryckta, dualitetsbegreppet — till hvardera personerna i dualismen, hvilka hvardera det ställer i samma kategori. Derföre, då man säger: "*makoovat peräksyttäin*", tänker man sig icke allenast på det (inre) förhållande hvaruti de lågo till hvarandra, utan äfven på dem som lågo i detta förhållande. Då man säger "*kaksi päiveä peräksyttäin*" — "tvenne dagar efter hvarandra" (utan afbrott) så tänker man, ofrivilligt, mera på de 2:ne dagarne, hvarom var fråga, än på den omständigheten att de sammanflöto till *en*. Hithöra således orden *peräksyttäin, viereksyttäin, sivuksuttain, rinnaksuttain*, m. fl.

19:de Formen, -ksuttaisin, -ksyttäisin.

Seäksyttäisin. Suuksuttaisin.

På samma sätt som den föregående formen mera ge-

³⁷⁾ Betydelsen och beskaffenheten af ordet *veljeksyttä*, hafva vi redan sid. 76 (i 1:sta noten) förklarad; och dervid upplyst, att det icke afser ett, genom födseln, naturligt broderskap (*veljeisyys*) icke heller ett, genom broderliga förhållanden, sedermera bildadt brödraskap (*veljellisyys*) utan ett slags innerligt och ömsesidigt (intimt) brödralag (brödra-förbund) att endast lefva, och dö, för hvarandra, d. v. s. för enadt till *en* själ, och till *en* kropp — till *ett* hjerta (ville vi säga); hvilket fornsvenskan, eller d. s. k. norräna språket — i brist på de resurser som finskan äger — sökt uttrycka med ordet "fosterbrödralag", eller "fosterbrödraskap", och som på finska skulle heta *veljeksyys* (bildadt af socialisformen *veljekset*); hvilket ord i Infinit. Singul. skulle hafva *veljeksyyttä* (med tvenne *y*, i stället för ett) ett ord hvilket, såväl till form som betydelse, skulle komma nog nära Dualisformen *veljeksyttä*. Men af hvilka ord det förra fäster — mera afseende vid egenskapen af ett så beskaffadt "brödraförbund", i och för sig; det sednare deremot — mera vid samma egenskap hänförd till dualiteten.

nerelt tillämpar det här uttryckta ömsesidiga vexelbegreppet på hvardera personnagerna i dualiteten, så gör nu äfven denna form det; men utsträcker tillämpningen häraf ännu litet längre, nemligen — till alla dem, som på något sätt kunna stå i detta slags inre dualistiska förhållande: eller ock uttrycker den en oftare skedd tillämpning häraf. I detta fall äger denna form samma karakter som 2:dra och 11:te, formen; nemligen att mera specielt än den föregående insinuera dessa ömsesidiga förhållanden. Till denna ordklass höra orden *viereksyttäisin*, *peräksyttäisin*, *siukuksuttäisin*, *rinnaksuttäisin*, *veljeksyttäisin*, *seläksyttäisin*, *ylöksyttäisin*,³⁸⁾ m. fl.

20:de *Formen*, *-ksutusten*, *-ksytysten*.

Peäksytysten. *Suukuksutusten*.

Betydelsen af denna form är i det fallet analog med den 3:dje (*peätysten*) och den 12:te (*peätätysten*) att det vexelförhållande, som 18:de och 19:de formen här uttrycker, tänkes ännu närmare, och intimare, med hvarandra förenade båda föremålen, som ingå i dualitetsbegreppet. Så t. ex. då Runan beskriver huru en trollkunnig hexmästare, genom sina besvärjelser, stämde (eller dämde) blodet, som forsade ur Väinämöinsens (af yxan tillskyndade) svåra huggsår, heter det härom bland annat: "*sillä suonia sovitti, päitä yhtehen yhytti, suukuksutusten suuret suonet, valtasuonet vastatusten, limitysten pienet suonet.*" Kal. I, 40). Här finner man också den rätta bemärkelsen af ordet *suukuksutusten*. Meningen var nemligen att den afhuggna puls-

³⁸⁾ Med anledning deraf att bokstäfverna *ks* i dessa ord, på åtskilliga ställen i vestra Finland — der den rätta betydelsen af denna ordform redan tyckes hafva gått förlorad — omkastas, och utbytas emt bokstäfverna *sk*; hvarigenom t. ex. af *viereksyttäisin* skall hafva uppstått *viereskutäisin*, af *rinnaksuttäisin* — *rinnaskutäisin*, o. s. v. är Renvall åter framme med sin logik, och förklarar t. ex. att *peälleksyttä* är detsamma som *päällis-kutäisin*, och att *vieriskutta* är detsamma som *vieriskutäisin*. Denna förklaring låter i början ej så orimlig, men när man besinnar ej mindre ordets betydelse, än dess derivation och första upprinnelse, finner man att denna hans förklaring icke håller streck.

åderns hvardera arterer (gap) icke blott skulle närmast hvarandra, och passas tätt tillsammans, utan att de äfven sedermera skulle ihopväxa till en enda åder; så de ej mera utgjorde tvenne, utan endast *ett*, aflopp för bloden. Likaså heter det på ett annat ställe: "*lauloi päivät peäksytysten, yhytysten yöt saneli*", (Kal. I, 125) "han sjöng dagarne ändvis tillsammans" d. v. s. utan afbrott eller uppehåll (eller som svenskarne säga: han sjöng dagarne *ut och in*) så att i samma stund den ena ändades, så börjades redan den andra; och såsom en närmare förklaring härpå tillägges: "*yhytysten yöt saneli*" (att han allt jemt sjöng, äfven hela nätterna igenom).³⁹⁾

³⁹⁾ Vi borde härvid kanske litet närmare reflektera öfver den djupa dialektik finska språket äfven i detta fall förmår uttrycka genom rikedom af sina ordformer. Derföre då man i svenskan blott har *ett* benämningssätt att — t. ex. medelst ett enda ord — uttrycka tanken: "*daggar efter hvarandra*", så kan detta ske på finska — först på *sju* skilda, och olika, sätt; hvilka alla, på sitt vis, litet olika modifiera begreppet; nemligen — genom orden *perättiin, perättäisin, perätysten* (jmf. not. 20) *perätyksin, peräksytten, peräksyttiin* (jmf. 18:de Formen) och *peräksyttäisin*. Vidare kan det ännu ske genom det sid. 74 anmärkta ordet *peäten*, som utmärker att vid den ena dagens (slut-) ända vidtog den andra dagens (för-) ända, d. v. s. då den ena dagen slutades, så börjades redan den andra. a) På detta sätt, (om det blir fråga om dagarnes ändpunkter) skulle man ytterligare kunna uttrycka denna tanke på *sju* skilda, och olika, vis; hvilka alla åter, i ett annat afseende, likaså skulle litet modifiera bepreppet; nemligen — genom orden *peättiin, peättäisin, peätysten, peätyksin, peätyksyttiin* och *peätyksyttäisin*; hvilka alla afse blott yttre förhållanden, d. v. s. der hvarje dag betraktas särskildt för sig. Stöta de deremot på något sätt med hvarandra tillsammans, eller verka på hvarandra, skulle man än ytterligare kunna uttrycka denna tanke på *sex* olika sätt, hvilka nu åter sin tur, i detta afseende, modifiera begreppet; nemligen — genom orden *peäksyin, peäksytten, peäksyttiin, peäksyttäisin, peäksytysten* (jmf. 20:de formen) och *peäksytyksin*; hvilka alla åter mera afse deras inre förhållanden, derigenom att de med hvarandra jemföras, eller liksom sammansmältas vid sjelfva föreningspunkterna. Dock det är ännu icke allt härmed nog! Vi få straxt längre fram se

a) Med anledning här af heter det på ett annat ställe: "*Tämän iltasen iloksi, tämän päivän päätteheksi*". (Kant. II, 284); och — "*vähä päivän päätteheksi, vaiko aamun alkeheksi, huomenei huopeheksi*". (Kal. I, 4.)

21:sta *Formen*, -ksutusta, ksytystä.

Peäksytystä. Suuksutusta.

De empiriska, eller de disjunktiva, omdömen och förhållanden, som uttryckas i de tvenne nästföregående formerna, framstå här såsom rena och klara schematiserade begrepp, tänkta i och för sig (hvad som icke är fallt med de andra); och hvilka, såsom sådana, äfven kunna hänföras till, eller lämpas på, vissa enskilda förhållanden. Så t. ex. om jag slår en knut på ändan af ett rep, ihop-tvinnadt af flere trådar, så skulle ändarne af dessa trådar kunna sägas vara *peäksytystä*.

22:dra *Formen*, -ksutuksin, -ksytyksin.

Peäksytyksin. Suuksutuksin.

Af denna form har jag blott hos Eurén funnit upp-taget ett ord, nämligen *peäksytyksin*; men hvad han dermed egentligen menar har han icke förklarat, emedan det (enligt hvad sid. 69 redan blifvit anmärkt) befinnes instufvadt ibland en mängd andra ord, hvilka alla på svenska blifvit återgifna med "ända emot ända", eller "hufvud emot hvarandra." Enligt den förklaring, och uttydning, som vi här gifvit alla dessa kasusformer, finner man att *Tränslativus*, såsom faktor, tvenne skilda gånger ingått i bildningen af detta ord, hvaraf följer att dess karakter af ett *inre ömsesidigt vexelförhållande* (d. v. s. af en *inre dualism*) är här dubbelt uttryckt; och afser således en så mycket starkare bemärkelse i begreppet. Då detta ord icke förut varit mig bekant, är jag icke heller nu i tillfälle att der-

att man i finskan har ännu flere andra, och skilda, sätt att utmärka dessa dagarnes olika följd efter, eller på, hvarandra; och hvilket vidare kan ske på *åtta* olika sätt, — genom orden *peälletäm*, *peälletäisin*, *peälletysten*, (jmf. 26:te formen) *peälletyksin*, *peälletysitten*, *peälletysittäisin*, *peälletysytysten*, och *peästätysten* (jmf. 26:te formen); hvilka afse dels yttre, dels inre, naturförhållanden. Vi undra oss just högeligen på, om det finnes något språk i världen, som — i fråga om en så liten, och enkel, omständighet — genom en så rik, och omvexlande, mångfald af former för olika begrepp, kan så fint bena, strängt nagelfara, och så noga och regelrätt ej blott urskilja, utan äfven uttrycka, de i detta fall på en gång ytterst fina, och mest skarpsinniga, dialektiska distinktioner?

öfver afgifva närmare utredning. Jag skulle dock förmoda att det mindre betyder "hufvud *emot*", som icke mera "hufvud *tillsammans*." Så t. ex. om flere små bäckar — på ett och samma ställe, (t. ex. vid sjelfva utloppet af ett rinnande vatten) skulle — från olika håll — sammanflyta till en större å, så skulle man väl om dem kunna säga *ne ovat siinä yhessä* (eller *yhistettyinä*) "*suuksutuksin*", d. v. s. förenade med alla sina mynningar till en enda större åmynning. *Peäksytyksin* skulle sålunda, efter vår föreställning, kunna beteckna om t. ex. på en spinnmaschin, i ett bomullsfabrik, alla de 25 på en gång der löpande garnändarne spinnas fast vid tenen, för att sålunda tillskarfvas eller förlängas, då man om dem troligen kunde säga *ovat* (*siinä*) "*peäksytyksin*."

6) *Dualisformer, bildade af Allativus Singularis.*

För att äfven här finna en mera naturlig öfvergång från Allativus till de deraf bildade Dualisformer, måste vi också här först anmärka och antaga en s. k. "Binde-form", **Peälliten**, eller **Peällitten** ("öfver, ofvanpå"), hvilket ord äfven äger en superlativ-form, *peällimmiten* ("öfverst uppå") t. ex. "*peällä* (*päälliten?*) *mustien mairien*" (i st. f. *merujen*, eller *merien*) och hvilket ord, med afseende å begreppet, tyckes vara liksom något helt annat än "*peällitsen*", ("ofvanom", "ofvanföre"; således — nära nog detsamma som *yliten*) t. ex. "*meren luotojen lomitse, päällitse Atimo saaren*." (Kant. III, 253). Hvarvid skilnaden är densamma som vi (sid. 74) anmärkt emellen *ylitsen* och *yliten*, *sivuitsen* och *sivuiten*, m. fl.⁴⁰)

23:de Formen, -*llettäin*.

Peällettäin.

Dualisformen *peällettäin* (i Sing.) och *peällittäin* (i

⁴⁰) Vi ana nästan att skilnaden möjligen kunde bestått i det olika begrepp man gjort sig med afseende å afståndet. Ty det är föga tänkbart, att ett så kvalificeradt språk som Finskan — ej haft skilda ordformer äfven i detta afseende, hvilka utmärkte hvad som *närmare*, eller *ffjerrmare*, passerade öfver något ställe — i likhet med Dualisformerna.

plur.) är en ibland de allmännaste af detta slag, som begagnas i Finskan. Denna form, såväl som alla de deraf bildade, skiljer sig från de föregående — såväl till flexion som betydelse. Ty enär de förra ordformerna utmärkte olika grader af det ömsesidiga förhållande hvaruti tvenne föremål stå till hvarandra, hvilka tänkas vara försatte *emot*, *bredvid*, eller *jemte* hvarandra, utmärka deremot dessa dualisformer de olika graderna af det förhållande, som kan uppstå emellan tvenne föremål, hvilka tänkas såsom lagde *uppå*, eller *öfver*, hvarandra. Och ehuru betydelsen af ordet *peälletäin* är allmänt känd, böra vi dock erinra att den (såväl som de 3—6 följande formerna) hufvudsakligen afser "yttre förhållanden." Hvad som blifvit sagdt om ordformerna *peättäin*, och *peätättäin* (1:sta, och 10:de formen) gäller, analogt, äfven om denna; så att om jag t. ex. säger: "*pilvet kulkoovat peälletäin*" "molnena vandra öfver (på) hvarandra", så är det icke blott afståndet dem emellan som härigenom lemnas obestämdt, utan förofrigt äfven deras läge, skapnad, och utseende, m. m. så att det ena kan vara litet, det andra stort, det ena kan hafva en mera horisontel ställning, det andra en mera vertikal, o. s. v. Detta ord begagnadt om djur och menniskor, uttrycker således ett *passift* vexelförhållande, som utmärker endast att den ena är öfver (eller på), och den andra under, utan att innefatta mera än hvad formen antyder. Deremot kan jag t. ex. icke säga: "*pilvet kulkoovat minun peälletäin*;" utan måste då en annan icke dualisform nyttjas, nemligen den af oss förut anmärkta öfvergångsformen *peälliten* (d. v. s. *minun peän peällä*). Säger jag t. ex. "*lauvat pantiin peällittäin*", — "bräderna sattes (staplades) ofvanpå (eller öfver) hvarandra", så har jag väl använt en pluralisform, men likväl dervid alltid tänkt mig ett förhållande emellan 2 och 2 i sänder, eller (i en oafbruten följd) partals.

24:de Formen, -llettäisin.

Peälletäisin.

Betydelsen af denna form korresponderar med de här-

med likformige, eller likartade, Dualisformerna *peättäisin*, och *peätättäisin* (2:dra och 11:te formen). D. v. s. till begreppet är den detsamma som den föregående; men dock till formen, såväl som till bemärkelsen, litet mera justerad och korrigerad, och således äfven mera bestämd. När jag nu säger "*pilvet kulkoovat peälletäisin*", så vill det redan säga något mera än hvad den 23:dje formen uttryckte. Nemligen: att molnen, gruppvis, och på flere än ett ställe, vandrade öfver hvarandra; eller om det blott skedde på ett ställe, så voro de liksom mera ordnade och jemt afpassade, det ena på det andra. Med afseende å begreppet "bräder", betyder det att de äro liksom mera ordentligt lagde på hvarandra, d. v. s. formeligen upplagde i en stapel. Äfven af denna form tyckes ordet *peällittäisin* vara en i sednare tider bildad pluralisform. Betydelsen af detta ord blir äfven densamma om det lämpas på djurriket.

25:te Formen, -lletysten.

Peälletysten.

Denna form determinerar än ytterligare begreppet af det vexelförhållande, som i de båda nästföregående kasus blifvit antydt, i det den vidfogar det tillägg att de båda föremål, hvarom här talas, dessutom skola vara nära på, eller nära öfver, hvarandra; i hvilket fall den kongruerar med ordformerna *peätysten*, *peätätysten* och *peäksytysten* (3:dje, 12:te, och 20:de formerna). *Pilvet kulkoovat peälletysten*, ger således tillkänna att de moln, hvarom den talar, ströko helt nära öfver hvarandra. Annars torde äfven härvid få anmärkas, att i den mån nutiden icke alltid förmår uppfatta den rätta betydelsen af alla dessa slags dualisformer, har äfven denna kasusform usurperat och tillvällat sig den följande formens betydelse, d. v. s. blifvit använd i stället för den. Orden *peällitysten*, och *peällistysten*, tyckas vara en häraf bildad pluralisform.

26:te Formen, -lletystä.

Peälletystä.

Med afseende å flexionen analog med 4:de, 13:de och 21:sta formen (d. v. s. med ordformerna *peätystä*, *peätä-*

tystä, och *peäksytystä*) äger denna — samma betydelse som den nästföregående, endast med det tillägg i begreppet, att de föremål hvarom här talas tänkas liggande ej blott nära och liksom omedelbarligen på eller öfver hvarandra, utan äfven såsom på en gång befintliga i rummet, d. v. s. såsom nu på engång närvarande; ty äfven om dessa föremål förut varit det, eller tänkas såsom framdeles blifvande det (d. v. s. om de icke för det närvarande äro i rummet till finnandes) så måste de tänkas tillhörande tiden, och falla inom dess gebit; till följd hvaraf den föregående formen måste begagnas. Det heter derföre: "ei ouk päivät peälitysten, vaan on päivät peästätysten" (Mehil. 1837, Jan.) d. v. s. "dagarna äro icke på (eller öfver) hvarandra (i rummet) utan dagarne äro tätt efter (på) hvarandra (i tiden). Denna fina logiska distinktion uttryckes — uti den i sitt slag så originella finskan — ganska nätt genom dessa skilda kasusformer. Den 26:te formen hörer äfven till dem, som redan tyckes bjuda språket sitt *farväl*.⁴¹⁾

27:de Formen, -letyksin.

Peälletyksin. (Suullesuksin).

Med afseende å slutändelsen — analog med den 5:te och 14:de och 22:dra formen (d. v. s. med orden *peätyksin*, *peätätyksin*, och *peäksytyksin*) — äger denna form samma betydelse som de båda nästföregående, med den skilnad likväl i begreppet, att ehuru äfven denna hufvudsakligen afser det yttre förhållandet emellan tvenne föremål, hvilka icke blott är t. ex. på hvarandra (*peällettäin*) utan äfven lämpade efter hvarandra (*peällettäisin*) och dessutom omedelbarligen nära hvarandra (*peälletysten*) så utmärker nu denna kasus dessutom tillika att de skola vara i någonslags inre *förening*, eller stå i något närmare *sammanhang* med

⁴¹⁾ Orsaken hvarföre man numera sällan, och aldrig, hör i finskan begagnas 4:de, 13:de, 21:sta, 16:te och 35:te formerna — torde egentligen kanske vara den, att de uttrycka rena dualismer, *in abstracto*; hvilka, såsom sådana, sällan kunna förekomma; ty om de i praktiskt afseende på något vis skola användas, kunna dessa former mera sällan, och blott i vissa fall, begagnas.

hvarandra, och derigenom vara liksom oskiljaktiga ifrån hvarandra. Så t. ex. om det vore fråga om "färgläggning", eller "målning;" och om man dervid öfverstrukit samma ställe — först, med en färg, sedan med en annan, och slutligen med en tredje — så kan man icke säga om dessa färger att de "*pantiin peälletysten*", utan måste man då säga — "*pantiin peälletyksin*", emedan dessa färger icke mera kunna från hvarandra åtskiljas; såvida de med hvarandra — antingen genom sammantorkning, eller sammanblandning — ingått (som ett amalgama) en mekanisk förening. Men denna form har dock, med allt detta, mera afseende på de olika färgerna (på personalitetsbegreppet) än på sjelfva deras förening. Ty fäster jag mig deremot utslutande endast härvid (d. v. s. vid *dualismen*, i och för sig) så måste jag begagna den 31:sta formen (*peälleksyttä*). Orden *peällityksin*, och *peällistyksin*, måste vi anse häraf vara en slags pluralisform.

Ordet *suullesuksin*, eller *suulle-suuksin*, måste vi hänföra till denna dualiskasus — af samma skäl som vi ansett ordet *suutasuksin* böra hänföras till den 14:de. Det äger likväl en litet skiljaktig betydelse, hvilken dock lätt kan deduceras ifrån den som, ursprungligen, ligger i begreppet. "*Ne rupeisivat puhumaan suullesuksin*", betyder ej blott att de begynte tala på tumanhand, mellan fyra ögon, muntligen, utan — att (ömsom) som då den ena munnen sade något åt den andra, eller "sade på det som blifvit sagdt af den andra", så svarade redan den andra härpå, så att ord och tankar härvid oupphörligt flögo fram och åter, och oupplösligen förenade sig under det gemensamma resonnementet.⁴²⁾

28:de Formen, -llätyksittäin.

Peälletyksittäin.

Måhända hafva vi gått för långt, då vi bland de många dualisformerna äfven upptagit denna, och den följande.

⁴²⁾ Då ordet *suu* kan äga denna form, är det äfven antagligt att det kan äga de föregående, änskönt vi aldrig hört dem.

Men nog förstå vi dem, och nog kunna vi äfven förklara dem, äfven om vi aldrig skulle hafva hört dem. Finskan — nemligen det lefvande språket, är också suseptibelt att upptaga nya former, blott de öfverensstämma med språkets (vilkorliga) lagar, och forma sig efter dess naturlyne. Om man härvid åberopar det anförda exemplet ang. "färgläggningen", så kan man visserligen fråga "pantiinko peälletäin?" — "satte man dem (neml. färgerna) på hvarandra?" men icke är det uttryckt så logiskt rätt, som finska språket fordrar. Man skulle ovilkorligt borda ställa frågan sålunda: "pantiinko peälletyksittäin?" — och alla skola förstå den.

29:de Formen, -llätyksittäisin.

Peälletyksittäisin.

Denna form, med samma betydelse som den förra, är blott en reproduktion deraf, speciellt tillämpad i vissa enskilda fall. Så t. ex. då man, om våren, ser paddor och grodor (under lektiden) parvis simma i vattenputtarna, kan man ej blott om dem säga: *uivatten peällittäin*, så ock *peällittäisin*, *peällitysten*, och *peällityksin*, äfvensom *peällityksyttäin*, och *peällityksyttäisin* (då jag gör afseende på de skilda individerna); af hvilka ord det sistnämnda afser olika grupper af detta grodsällskap. Men jag kan äfven (enligt 30:de, 32:dra och 33:dje formerna) säga om dem: "ovat *peälleksytten*", *peälleksyttäin*, och *peälleksyttäisin* (då jag härvid mera har afseende på sjelfva parningen, än på dem som den galler). Af dessa ord utmärker nu det sista, att jag talar om flere skilda partier på en gång, och till och med i skilda vattenpussar, ja nästan — om allt hvad grodor heter.

7) Dualisformer, bildade af Allativus och Translativus Singularis.

Äfven här skulle vi vara porterade att antaga en s. k. bindeform, *peälleksin*, och vi tvifla icke att ju ej Finnarne skulle förstå den.

30:de Formen, -lleksytten.**Peälleksytten.**

Denne och följande former (30—35) hafva åter afseende på ett *inre* förhållande af dualismen, föranledt af det *yttre* — hvilket här enonceras af Allativi karakter och bemärkelse; och som i åtskilliga föregående former (23—29) här äfven spelat hufvudrollen. Och då vi redan angående 6:te, och 16:de formerna (med afseende å orden *peätyksytten* och *peäksytten*) karakteriserat betydelsen af dessa härmed homogena termer i den gemensamma språk-analogen, så tro vi oss icke behöfva här närmare, och ytterligare, utveckla karakteren deraf — helst vi nyss, vid förklaringen af den 29:de formen, äfven antydt betydelsen af denna, den 32:dra och 33:dje formen.

31:sta Formen, -lleksyttä.**Peälleksyttä.⁴³⁾**

Denna, liksom den nästföregående formen, gäller endast om djur och menniskor, eller om sjelfva naturkrafterna; och när den föregående formen afser *tiden* (karakteriserad genom begreppet af en *rörelse*) afser denna deremot *rummet* (karakteriserad genom begreppet af ett *nu*, d. v. s. af en punkt i tiden) och då den föregående hänför sig till *dualiteten*, eller till det deri ingredierande personalitetsbegreppet, hänför sig denna deremot till *dualismen*, *in abstracto*; der detta slags dualitetsbegrepp så godt som försvinner. Bemärkelsen häraf skönjes af bemärkelsen i den föregående formen, liksom den föröfrigt (med afseende å karakteren) öfverensstämmer med 7:de och 17:de formen (d. v. s. med afseende å orden *peätyksyttä* och *peäksyttä*).

32:dra Formen, -lleksyttäin.**Peälleksyttäin.**

Det slags begrepp 30:de formen omtalar — *in concreto*, och den 31:sta — *in abstracto*, hänföres här till dualismens eller dualitetens hvardera faktorer, enligt hvad

⁴³⁾ Enligt Renvalls förklaring skulle *peälleksyttä* vara detsamma som *päällis-kutaisin* eller *peällistysten*.

vi redan exempelvis upplyst vid fråga om den 29:de formen; emellan hvilka vi här kunde göra den skilnad, att i förra fallet bestå de af *olika* och *motsatta* grundämnen, hvilka låta, kemiskt eller organiskt, förena sig; i det sednare deremot äga de — *samma* art och natur. Så t. ex. om, (under häftig åska) sjelfva blixten och knallen skulle på en gång både ses och höras, så hette det på finska att de följde *peälleksyttäin*, enär det 1:o var omöjligt att dem emellan göra någon verklig tidskilnad; och 2:o emedan de båda oupplösligt följdes åt, och tillsammans utgjorde ett och samma naturfenomen.

33:dje *Formen, -lleksyttäisin.*

Peälleksyttäisin.

I likhet med 8:de, 11:te, 19:de och 24:de formerna (representerade genom orden *peätyksyttäisin*, *peätättäisin*, *peäksyttäisin*, och *peällettäisin*) äger äfven denna egenskapen att närmare och speciellare demonstrera, och qualificera, det i den nästföregående formen karakteriserade, och af oss der nyss förklarade, ömsesidiga vexelförhållandet, eller det der uttryckta — dualitets-begreppet. Betydelsen af denna form, såväl som af den förra, torde vi dessutom redan nog tydligen hafva antydt vid förklaringen af den 29:de formen.

34:de *Formen, -lleksytysten*

Peälleksytysten.

Om t. ex. oupphörligt knall på knall, och blyxt på blyxt, skulle följa under ett starkt åskväder, skulle man om åsk-braket och de ständigt ljungande blyxt-flammorna säga (på finska) "*seuraisivat peälleksytysten*" — så väl "tillsammans", som "tätt på hvarandra", d. v. s. "utan afbrott och uppehåll". Likaså om man t. ex. på ett trådsnyttan fortfar med att nysta tråd, så följa trådsändarne på hvarandra *peälletysten* och *peälletyksin*; men om de dervid tillika skulle på något sätt ihopsmäla, eller klibba sig så fast vid hvarandra, att de bildande en homogen massa, deruti de icke mera kunde särskiljas, så sades de följa på hvarandra *peälleksytysten*. Med afseende å flexionen är denna form till

någon del analog med 20:de formen, eller med ordet *peäksytysten*.

35:te Formen, -lleksytystä.

Peälleksytystä.

Hvad som här ofvanföre blifvit sagdt om nästföregående form — med afseende å de enskildta fall, hvarvid den kan användas — gäller här om dualismen, i och för sig, eller om det der manifesterade ömsesidiga förhållandet, tänkt — *in absoluto*, och utan all slags tillämpning, eller tidsbestämmelse. Vare detta nog sagdt med afseende å dess karakter och betydelse. Ej mindre med afseende å formen än med hänseende till karakteren, har denna kasus nog mycken likhet med 21:sta formen (*peäksytystä*).

Att finska språket i en aflägsen forntid haft enahanda Dualisformer bildade af Adessivus kasus, (eller af ordet *peällä*) som de här nu omtalte, formerade af Allativus (af ordet *peälle*) är — mer än troligt; emellan hvilka ordformer troligen varit samma karakterskilnad som emellan deras grundord, eller emellan *peällä* och *peälle*. Sålunda skulle hafva uppstått formerna *peällättäin*, *peällättäisin*, *päällätysten*, *peällätystä*, *peällätyksin*, *peällätyksyttäin*, *peällätyksyttäisin*, *peälläksytten*, *peälläksyttä*, *peälläksyttäin*, *peälläksyttäisin*, *peälläksytystä* och *peälläksytysten*; hvilka skilja sig (till formen) från de nu brukliga, endast genom bokstafven *ä*, i stället för *e*, och till bemärkelsen — med hänseende till den karakterskilnad som förekommer båda dessa kasus emellan — till följd af hvardera dessa bokstäfvers här ägande betydelse. Men allt efter det som bruket af dessa slags dualisformer aftog, förlorade sig småningom äfven betydelsen af dem, så de med hvarandra ofta troligen sammanblandades och missbrukades. Det var sålunda icke underligt om de af Adessivus försvunno, eller rättare — ingingo i de af Allativus, helst de till form, såväl som till betydelse, äro närbeslägtade, och i vissa fall nästan med hvarandra identiska.

8) *Dualisformer, bildade af Elativus Singularis.*

Troligen har, förr i tiden, äfven flere Dualisformer varit bildade af denna kasus, än hvad vi numera känna; ty de få vi ännu äga förespegla andra, som af dem blifvit deriverade.

36:te Formen, -stattain -stättäin.**Peästättäin. Suustattain.**

Detta ord, hvilket vi dock icke påminna oss hafva hört, skulle i detta fall kunna hafva en tvåfaldig bemärkelse; nemligen "den ena ändan — efter den andra", t. ex. "*luki parret peästättäin*" ("han räknade sparrarne, ifrån ändarne, den ena efter den andra" — d. v. s. ändvis), men det skulle äfven kunna betyda utur, eller ifrån, hvardera ändan, t. ex. "*kulki kylät peästättäin*" ("han vandrade genom byarne, från den ena ändan till den andra") i stället för "*peästä — peähän.*" På samma sätt: "*puhek kulki suustattain*" ("ryktet gick — från mun till mun"). Med afseende å flexionen är således denna form likformig med 1:sta, 8:de, 10:de, 18:de, 23:dje, 28:de och 32:dra formerna.

37:de Formen, -stattaisin, -stättäisin.**Peästättäisin. Suustattaisin.**

Hvad som blifvit sagdt om 2:dra, 9:de, 11:te, 19:de, 24:de och 33:dje formerna, gäller äfven till en del om denna; nemligen i så måtto att den med afseende å betydelsen utgör ett närmare, och speciellare, bestämmande af den nästföregående. Begagnandet af dessa ordformer tyckes i språket hafva kommit i vanhäfd, genom missbruket att vilja efterapa talesätt efter andra tungomål. Så skulle man t. ex. om ångvagnarne i ett bantåg, kunna säga: "*ovat kiini-niotetut ja juoksoovat peästättäisin*" — att "de äro fastgjorda från ändarne, och löpa den ena efter den andra."

38:de Formen, -statusten, -stätysten.**Peästätysten. Suustatusten.**

Här (liksom i 3:dje, 12:te, 20:de, 25:te och 34:de formerna) begränsas begreppet af de begge nästföregående formerna — än ytterligare, derigenom att de båda faktorerna

i dualiteten postuleras vara hvarandra helt nära. Det heter därför i det af oss vid 26:te formen åberopade gamla finska ordstäfvet: "*ei ole päivät päällitysten, vaan on päivät päästätysten*", d. v. s. "dagarne följa icke ofvan på hvarandra, utan de följa tätt efter hvarandra."

39:de Formen, -statusta, -stätystä.

Peästätystä. Suustatusta.

Här hafva vi åter en form, som (i likhet med den 4:de, 13:de, 21:sta 26:te och 35:te) idealiserar, och från alla erfarenhetssatser neutraliserar, det begrepp som nästföregående form framställer på grund af empiriska iakttagelser. Den äger således samma betydelse som den föregående, men abstraherad från alla enskilda omständigheter; ehuru betraktad, med afseende å dualismen — endast i *yttre* afseende.

9) Dualisformer, bildade af Elativus och Translativus Singularis.

40:de Formen, -statuksin, -stätyksin.

Peästätyksin. Suustatuksin.

Allt hvad ofvanstående form bestämmer om dualitetsbegreppet i *yttre* hänseende, det bestämmer nu denna form derom — äfven i *inre* afseende; i hvilket fall den är analog med 5:te, 14:de, 22:dra och 27:de formen. Så skulle man t. ex. kunna säga, om ett ångvagnståg, att lokomotivet drager de andra vagnarne efter sig *peästätyksin*, d. v. s. "ifrån ändan, den ena tätt efter den andra."

41:sta Formen, -styksin, -stuksin.

Peästyksin. Suustuksin.

Vi kunna icke bestämdt afgöra huruvida denna, af Renvall och Eurén auktoriserade, form utgör en egen formbildning (jemnlikt den 15:de formen) eller om icke den möjligen är en abbreviation af den närmast föregående, 40:de. Väl förklarar Renvall att detta ord betyder *peästä-yksin*; men det af honom, till belysning härpå, åberopade exemplet: "*sovitak hirret peästyksin*", tyckes likväl bevisa helt annat. Enligt vårt begrepp, skulle det — till skilnad från

orden: "sovitak hirret peätyksin" (som betyda: "foga in stockarne, med ändarna emot hvarandra;" se sid. 93) — bemärka "foga tillsammans stockarne, från ändarne, *efter* hvarandra." Att begreppet härvid är något olika — äfven om det, med afseende å tillämpningen, reducerar sig till samma resultat — torde en hvar inse. Troligen hafva med anledning häraf, och i analogi med språkets skaplynne och natur, äfven följande Dualisformer fordom varit bildade af Elativus, nemligen: **peästäksytten, peästäksyttä, peästäksyttäin, peästäksyttäisin, peästäksytysten och peästäksytystä**; af hvilka möjligen åtskilliga ännu torde vara i bruk. Ordformerna *perästyksin, sivustuksin, rinnastuksin*, m. fl. torde äfven få hänföras till denna klass.

10) *Dualisformer, äfven — åtminstone till en del, bildade af Translativus Singularis; men hvilkas ursprungliga hemärkelse svårigen numera torde kunna utredas.*

42:dra Formen, -ksekkaha, -ksekkähä.

Peäksekkähä. Suuksekkaha.

Betydelsen af denna form torde bäst inhemtas från några gamla runo-verser, der den förekommer, t. ex. "kaks oli kaunista yhessä, Kalevaista kasvakkaha, soriaista suuksekkaha, kahen päivät pääksekkähä, otavaiset otsakkaha" (Kant. II, 142). På samma sätt: "kaksi siivoa sisärtä käsikkähä me kävimme, sormikkaha me sovimme, kilpoa kiven eteen" (Kant. II, 51). Af dessa ordformer, ehuru slutändelsen är densamma, tyckes några likväl vara bildade af Nominativus, andra af Translativus; men om nu betydelsen är densamma, måste äfven formationen troligen vara det. Numera äga visserligen alla dessa ordformer samma betydelse som 1:sta formen (*peättäin*) men vi äro fullkomligen öfvertygade att de ursprungligen haft en, om ock aldrig så liten — skiljaktig bemärkelse, och det så mycket mer, som äfven sjelfva formen här är skiljaktig. Såsom en varietet häraf torde man få antaga.

43:dje *Formen*, -kkaan, -kkään.

Peäkkään. Suukkaan.

Dessa former, ehuru sällan nyttjade, äga alldeles samma betydelse som den nästföregående. Hit höra t. ex. orden *vierekkään*, *vastakkaan*, *peräkkään*, hvilka — när de begagnas i samma landsorter som de dermed synonyma *viereittäin*, *vastattain* och *perättäin* — icke gerna kunna anses såsom dialektskilnader. Formen *peräkana*, äfvensom formen *peräkänaisin*, (hvilka äfven förekomma) likasom *perä-sukaan* — anse vi, på sätt och vis, vara sammansatte; och således icke höra hit. Men deremot skulle vi, åtminstone tillsvidare, hitföra orden *peällekkään*, *-kkäin*, *-kkäisin*, hvilka — bildade af Allativus — betyda detsamma som *peälletäin*, o. s. v.

44:de *Formen*, -kkain, -kkäin.

Peäkkäin. Suukkain.

Denna form begagnas visserligen mera allmänt än den förra; om också ej med ofvannämnde ord, så med andra, såsom t. ex. *vierekkäin*, *vastakkain*, *peräkkäin*, *rinnakkain*, *peällekkäin*, m. fl. hvilka alla nu äga samma bemärkelse som om de ändade sig med slutstavelsen *ttain*, *ttäin*.

45:te *Formen*, -kkaisin, -kkäisin.

Peäkkäisin. Suukkaisin.

Till denna, den sista af oss här anmärkta, Dualisform, höra orden *vierekkäisin*, *vastakkaisin*, *peräkkäisin*, *rinnakkaisin*, och kanske några andra, hvilka betyda presist detsamma som *viereittäisin*, *vastattaisiin*, *perättäisin* och *rinnattaisiin* (jempf. 2:dra formen) ehuru de troligen, ursprungligen, haft en litet skiljaktig betydelse, som vi hittills icke lyckats upptäcka.

Med anledning häraf böra vi kanske slutligen tillägga, att man — genom direkta frågor, ställda till allmogen — sällan och aldrig blir upplyst om rätta förhållandet, eller om hvad man önskar. Ty ofta fatta de icke riktigt frågan; och om de än fatta den, fatta de åtminstone icke meningen dermed. Hvarföre man vanligen får till svar: "no, niinhän se on! oikeen onki! niin vainenki!" o. s. v. Den

enda utvägen är att inleda samtalet oförmärkt dit man önskar, och sedermera — med fästad uppmärksamhet — noga passa på i hvilka ordalag, och i hvilken mening, de sjelfve begagna det ord hvarom är fråga.

Af denna långa — i 45 skilda, och olika, fall konstaterade — framställning, angående dessa af oss här anmärkta kasus-former, framgå åtminstone tvenne gifna resultater. Det ena: att alla dessa många ordformer afse, och omfatta, *dualistiska* begrepp; eller tala minst om *tvenne* på en gång närvarande föremål; det andra: att — lika troget bestämda, som sjelfva de här angifna flexionerna äro, i *formelt* afseende, — lika konstanta äro de det äfven i *ideelt* hänseende, med afseende å betydelsen. Vidare finner man att språket här i allmänhet gör en stor och vigtig skillnad ej blott emellan *inre* och *yttre* förhållanden⁴⁴⁾ utan äfven

⁴⁴⁾ Denna duplicitet i det finska språklynet, med afseende å *inre* och *yttre* förhållanden, har ledt oss att äfven i svenska språket upptäcka spåren af ett, som oss synes, forntida analogt, eller ett (nära nog) enahanda slags förhållande — änskönt de blifvit väl igensopade, under tidernas längd. Ty, om vi icke alltför mycket misstaga oss, tro vi oss ännu i svenskan kunna skönja en såbeskaffad forntida iakttagelse, emellan *inre* och *yttre* förhållanden, redan nedlagd, och uttryckt, i sjelfva ordens tvåfaldiga *yttre* karakter, och deraf följande *inre* betydelse; änskönt denna skillnad numera — till följd af bristande uppmärksamhet, och under en tid af flere seklers förbiseende — föga gör sig gällande; icke heller hittills blifvit af någon svensk språkforskare (oss veterligen) anmärkt. Att detta icke, liksom i finskan, låtit göra sig genom skilda kasus, eller ordformer — är naturligt. Man har derföre hittat på en annan utväg. Man har nemligen begagnat sig af vissa prepositioner, hvilka man (genom tillagda prefixer) förstätt gifva en *dubbel*, och en i detta afseende motsatt, betydelse. Så t. ex. då prepositionerna *af*, *i*, *på*, *om*, *ur*, m. fl. i sig sjelfve voro mera lämpliga att antyda *inre* eller *närmare* förhållanden, gjorde man dem tjentliga att äfven utmärka *yttre* eller *fjernare* förhållanden, derigenom att man förenade dem med prefixen *ut* (som betecknar något *utvärtes*, *utanpå*), hvarigenom man fick de motsatta prepositionerna, *utaf*, *uti*, *uppå*, *utom*, *utur*, m. fl. som alla mera afse ett *yttre* eller *fjernare* förhållande. Man säger derföre rätteligen t. ex. "en bit *af* brödet"; och (såvida detta angår ett *inre* förhållande) är det troligen mindre rätt att säga — "*utaf* brödet". Deremot säger man t. ex. "han tog

emellan *empiriska* och rent *abstrakta* begrepp; och att det i detta fall förstår att, med de skarpsinnigaste logiska distinktioner, — skilja, och utmärka, äfven de minsta begrepps-skiljaktigheter; och det — så fina, att våra Grammatici och

kläderna *utaf* honom"; och, såvida här åter talar om ett yttre förhållande, bör man icke säga — "*af* honom". Af samma skäl säger man t. ex. "han bor i Stockholm" (icke — "*uti*"); och tvärtom åter: "går du *uti* kyrkan"? (icke — "*i* kyrkan"; hvilket betyder något helt annat). Likaså, t. ex. "det är ett godt hufvud *på* karlen" (icke — "*uppå* karlen"); men väl säger man deremot: "sätt hatten *uppå* hufvudet". Men är den engång ditsatt, säger man: "han bär hatten *på* hufvudet", ty då är redan förhållandet (emellan "hatten" och "hufvudet") vida närmare, än hvad det var nyss förut. Likaså om jag t. ex. säger "tag hatten *af* honom", indicerar jag derigenom ett närmare förhållande, d. v. s. meningen är icke här att derföre beröfva honom hatten, om jag än beröfvar hans hufvud den; men säger jag t. ex. "tag hatten *utaf* honom", antyder jag derigenom ett fjermare förhållande; ty det innebär redan att man skall afhända honom den. På samma sätt utmärka orden: "jag drack *ur* glaset", och "du fryser *om* fingrarne", ett närmare eller ett mera inre förhållande än orden — "han reste *utur* landet"; eller "han gick *utom* staden", hvilka deremot mera antyda ett yttre eller fjermare förhållande.

Andra prepositioner, hvars natur åter är motsatt — och hvilka i sig sjelfve mera afse ett yttre förhållande — har man likaledes förstått att gifva en dubbel eller tvåfaldig betydelse, i det man fått dem att, i motsats häremot, äfven kunna beteckna ett inre förhållande, derigenom att man kopulerat dem med prefixen *i* (som betyder *invärtes*, *inuti*). Så t. ex. har man af prepositionerna *från*, *kring*, *genom*, *mot*, *till*, *vid*, m. fl., hvilka alla beteckna mera yttre, eller aflägsnare, förhållanden, fått dem transformerade till prepositionerna *ifrån*, *ikring*, *igenom*, *emot*, (i stället för — *imot*) *intill*, *invid* m. fl., hvilka man vanligen ansett, och anser, fullt synonyma med de förra, ehuru redan skillnaden i yttre måtto, måste motsvaras af någon inre — i betydelsen. Så t. ex. säger man: "han kom *ifrån* (in ifrån) staden" — "han reste *från* Rom"; "jorden vänder sig *ikring* sin axel" — "när den går *kring* (omkring) solen"; "jag gick *igenom* (in genom) porten" — "jag hörde det *genom* andra"; "*emot* din vän var tacksam" — "*mot* din fiende oförskräckt", (annars tyckes detta ord hafva förlorat sin tvåfaldiga betydelse — männe kanske derigenom att bokstafven *i* öfvergått här till *e*?). Men det tyckes hafva gått med dessa skilda beteckningssätt i svenskan, — der ingen mera känner dem, eller vid dem fäster något afseende, — liksom det gått med våra många Dualiskasus i Finskan, hvilka hittills undgått allas uppmärksamhet.

Lexikografer allt hitintills icke ens förmått uppfatta dem. Af alla dessa omständigheter skulle vi vilja hemta ett nytt stöd för det af oss redan förut, sid. 8, 24 och 32, äfven på grund af andra argumenter, yrkade påståendet, 1:o att allt synes utvisa det finska språket, i en aflägsen och antehistorisk forntid, troligen innehåft en *högre grad* af kultur, än månget annat den tidens språk; och 2:o att denna slags vetenskapliga språkodling — varit af en motsatt, och helt annan natur, än den som i allmänhet karakteriserar de nu lefvande språken. I så måtto nemligen, att orden — som nu, vid en stigande språkbildning, vanligen allt mer och mer förkortas och förenklas — *förlängdes* deremot fordomdags allt mer och mer, genom tillagda suffixer, i mån af den finklyftighet som ingick i begreppet; hvarföre man ock med *ett ord* då kunde säga mera än hvad man nu kan uttrycka med *flere*. I detta fall spela orden i finska språket muntligen nära nog samma roll som de i Kinesiskan spela skriftligen, der de utmärkas med *ett enda* skriftecken, föreställande en (efter omständigheterna, olika komplicerad) figur.

Nu skulle väl i ordningen följa att äfven framställa våra forskningar angående de finska **räkne-orden**, eller deras *Nomina* och *Adverbia Numeralia*, m. m. Vi skulle göra det så mycket mer, som vi här åter skulle finna ett nytt, och rikt, fält — det intressantaste kanske af alla — vid att framställa en högst öfverraskande, och mångfaldigt öfvervägande, tablå af språkets egendomliga skatter, och det finska folkets (äfven i detta afseende) djupt trängande tankeförmåga; men tiden, som redan expirerat, tillåter det icke mera, ehuru visserligen detta mer än allt annat skulle blifva ett slående bevis på den finska språklärans närvarande stora brister och oförmåga. Dock vi hafva äfven i detta fall, redan för snart 30 år sedan, gifvit en vigtig och betydelsefull vink, i hvad vi då yttrade om det finska räkneordet *yksi*.⁴⁵⁾ Vi vilja derföre stanna här, och öfverlemnna

⁴⁵⁾ Jemf. "Försök att förklara Caj. Corn. Taciti omdömen öfver Finnarne &c. Företalet sid. XV.

åt andra att fortsätta hvad vi här endast påbörjat. Också tro vi oss, i detta fall, hafva gjort nog — för att rättfärdiga ett Akademiskt specimen; liksom vi i detta fall, redan tvenne gånger förut — mer än tillfyllest, fullgjort vårt uppdrag.

Vi afsluta derföre vår afhandling här, med att bifoga en Förteckning ej blott öfver de här sednast uppräknade *Dualisformer*, der man på ett ställe kan hafva en klar öfversigt öfver dem alla, utan vilja vi äfven här bilägga en Tabell öfver den, enligt vår teori, gjorda uppställningen af den *Finska Deklinationsformen*, med afseende å dess Numerus; hvarvid vi, för jemförelsens skull, äfven vidfogat den *Diminutiva* ordformen; hvilken, efter vår tanke, gerna kunde — och äfven borde — jemte de andra formerna, ingå i den gemensamma tabellen; i hvilket fall dess hvardera Numerus borde särskiljas med olika namn (t. ex. *Diminutalis*, Sing. och *Parvularis*, Plur.) Vi hafva härvid valt det finska ordet *velje* (bror) till experimentalfält, och få endast tillägga: att om detta ord, i hela sin vidd, fullständigt skall i Grammatikan utredas, och representeras, fordrar det icke blott 19 såbeskaffade tabeller till, såsom denna⁴⁶⁾ utan dessutom ännu att hvarje kasus, i dem alla, skulle — med tillägg af pronominal-suffixerna, — *sexdubblas*.

Det skall troligen komma en tid (ja — den har kanske allaredan kommit) då många af de utaf oss nu här förklarade⁴⁷⁾ ordformer skola — äfven för sjelfva Finnarne

⁴⁶⁾ Följande 19 ord, hvilka alla i Finskan likaledes betyda "broder", äro ingenting annat än artförändringar (varianter) till (eller ord bildade af) ordet *velje*, hvarmed de äro synonyma, och liktydiga; nemligen: *veljä, velji, velju, veljy, veljö; veli, velli; velo, vello; velu, vellu; vely, vellö, vellö; veito* (vejjo) *veikko, veikka*, och *venno* (jempf. sid. 28—30).

⁴⁷⁾ Vi böra kanske härvid erinra, att liksom flere af dessa *Dualisformer* kunna — till större, eller mindre, del — på skilda orter vara alldeles okända, så kunna de äfven (på skilda orter) äga olika bemärkelser, ja uppfattas olika — af olika individer. Så t. ex. betyder första formen, *peättäin*, här i Nyland — der den redan tyckes hafva förlorat sin karakter af *Dualis*, och deremot fått en betydelse af *Pluralis* — icke "ända emot ända", utan "jemna ändar". "*Panek lauvat peät-*

— kvarstå i språket endast såsom dunkla fornsagor, eller fast mera såsom stumma, och oförklarliga, fornlemningar från en förfluten tid. Måhända skall det då finnas — antingen inom, eller utom, eget land — någon djupsinnig och vetgirig språkforskare, som gerna önskade se dem deschiffrerade, för att erfara deras gåtlika innehåll och betydelse. Det är i detta afseende vi här önskat gå hans önskningar till mötes. För öfrigt — om vi genom denna framställning, i någon mån, lyckats utvidga kännedomen om det finska tungomålet, skall det vara oss kärt och fagnosamt; ännu mer — om vi derjemte, på något sätt, förmått väcka, och lifva, studium för det *finska språket*, och den *finska litteraturen*.

täin" betyder här (t. ex. i Mörskom) "lägg bräderna jemnvis med ändarne" (d. v. s. icke ända *mot* ända, utan ända *på* ända). I det vi här nedlagt resultatet af flere föregående års forskningar, är det derigenom icke andra förment att äfvenså framkomma med sina härvid gjorda iakttagelser. Tvärtom det borde snarare dertill animera dem. Och såvida grammatikan är en formlära för språket, borde den väl icke förbise eller vara okunnig om former, och deras betydelser, sådane som vi här anmärkt — af flere slag; och hvilka, i flere afseenden, på det nogaste karakterisera det Finska språkets många egenheter.

Rättelser:

I anseende till en brådslande tryckning och korrekturläsning, har åtskilliga mindre tryckfel icke kunnat undvikas, såsom t. ex. sid. 4 rad. 7, nedifr, der det står *annoncera*, i stället för *enoncera*. Ett större deremot förekommer sid. 80, rad. 7 nedifr. der det står: *suuttain, suuttain*, läs: *suuttain, vastattain*.

(Overt ordet "Brod", och dess skilda Numerformer)

Dualis

Diminutivus

Sochalis

Stigularis

Observeres.

Utom de af mig här, å följande Förteckning, uppräknade 45 Dualis-former, bildade af ordet *peä*, torde dessutom följande 74 såbeskaffade former fordom hafva funnits, men sedermera troligen utdött i språket; nemligen: — af Nominativus, (se p. 92) *peätystäin* och *peätystäisin*, äfvensom — af Nominativus och Translativus; (efter 9:de formen) *peätyksytysten* och *peätyksytystä*; — af Infinitivus (efter 13:de formen) *peätätystäin* och *peätätystäisin*; — af Infinitivus och Translativus (efter 14:de formen, enligt 6:te, 16:de och 30:de formerna, m. fl., se not. 35) *peätätyksytten*, och *peätätyksyttyä*, *peätätyksyttäin*, *peätätyksyttäisin* (äfvensom enligt 20:de och 35:te formerna) *peätäksytysten*, och *peätäksytystä*, — af Translativus (efter den 22:dra, och enligt 6:te och 28:de formen) *peäksytysytten*, *peäksytysyttyä*, *peäksytysyttäin*, *peäksytysyttäisin*, *peäksytysytysten*, och *peäksytysytystä*; — af Allativus (efter 26:te formen) *peälletystäin*, och *peälletystäisin*; — af Allativus och Translativus (efter den 27:de formen, och enligt 6:te formen) *peälletyksytten*, *peälletyksyttyä* (efter den 29:de, och enligt 20:de och 34:de formerna) *peälletyksytysten*, *peälletyksytystä*, *peälletyksytystäin*, och *peälletyksytystäisin*; (efter 35:te formen) *peälleksytystäin*, *peälleksytystäisin*; (och enligt 44:de, 45:te, 43:dje och 42:dra formerna) *peällekkäin*, *peällekkäisin*, *peällekkään* och *peällekkähä*; — af Adessivus (jempf. sid. 120) *peällättäin*, *peällättäisin*, *peällätysten*, *peällätystä*, *peällätystäin*, *peällätystäisin*; — af Adessivus och Translativus; *peällätyksin*, *peällätyksytten*, *peällätyksyttyä*, *peällätyksyttäin*, *peällätyksyttäisin*, *peällätksytten*, *peällätksyttyä*, *peällätksyttäin*, *peällätksyttäisin*, *peällätksytystä*, *peällätksytystäin*, *peällätksytystäisin*, *peällätkkäin*, *peällätkkäisin*, *peällätkkään* och *peällätkkähä*; — af Elativus och Translativus (efter 40:de formen; jempf. sid. 123) *peästätyksytten*, *peästätyksyttyä*, *peästätyksyttäin*, *peästätyksyttäisin*, *peästätyksytysten*, *peästätyksytystä*, *peästätyksytystäin*, *peästätyksytystäisin*; — (efter 41:sta formen) *peästytysytten*, *peästytysyttyä*, *peästytysyttäin*, *peästytysyttäisin*, *peästytysytysten*, *peästytysytystä*, *peästytysytystäin*, *peästytysytystäisin*, *peästätkkän*, *peästätkkäisin*, *peästätkkään*, *peästätkkähä*.

Förteckning

öfver Dualis-former,

bildade af ordet **Peä** ("Hufvud, ända").

	Sid.		Sid.	
1. Peättäin.	80	} bildade af Nominativus <i>Singularis</i> .	23. Peälletäin.	112
2. — ttäisin.	83		24. — ttäisin.	113
3. — tysten.	87		25. — tysten.	114
4. — tystä.	89		26. — tystä.	114
5. Peätyksin.	92	} bildade af Nominativus och Translativus <i>Singularis</i> .	27. Peälletyksin.	115
6. — ksyttén.	96		28. — tyksyttäin.	116
7. — ksyttä.	97		29. — tyksyttäisin.	117
8. — ksyttäin.	98			
9. — ksyttäisin.	98			
10. Peättättäin.	99	} bildade af Infinitivus <i>Singularis</i> .	30. Peälleksyttén.	118
11. — tättäisin.	101		31. — ksyttä.	118
12. — tätysten.	102		32. — ksyttäin.	118
13. — tätystä.	102		33. — ksyttäisin.	119
			34. — ksyttysten.	119
			35. — ksyttystä.	120
14. Peätätyksin.	102	} bildad af Infinitivus och Translativus <i>Singularis</i> .	36. Peästättäin	121
			37. — ttäisin	121
15. Peäksyin.	103	} bildade af Translativus <i>Singularis</i> .	38. — tysten	121
16. — ksyttén.	105		39. — tystä	121
17. — ksyttä.	107		40. — tyksin	122
18. — ksyttäin.	108			
19. — ksyttäisin.	108			
20. — ksyttysten.	109			
21. — ksyttystä.	111			
22. Peäksytyksin.	111	} bildad af Translativus, <i>in duplo</i> .	41. Peästyksin.	121
			42. Peäksekkähä	123
			43. Peäkkään	124
			44. — kkäin.	124
			45. — kkäisin.	124

